

Меҳмет Йилдиз

ИЗЛАШ

Сени излаётиб жоним узилади...

Меҳметнинг хикояси

МЕҲМЕТ ЙИЛДИЗ

ИЗЛАШ

Таржимон:
Нурулла Абдуллаев

Мутолаа бошланган сана: _____

Мутолаа тугаган сана: _____

МЕҲМЕТ ЙИЛДИЗ

“ИЗЛАШ”

«Мисбаҳ китоблари» жамоаси

Лойиҳа муаллифи: Шаҳзод Рамазонов

Лойиҳа директори: Бекзод Рамазонов

Таржимон: Нурулла Абдуллаев

Мухаррир: Аброр Адҳам ўғли

Мусаҳҳих: Исмат Худойор

Бадий муҳаррир: Дилфуза Салиходжаева

Саҳифаловчи: Дилдора Жўрабекова

Ижтимоий тармоқлар бўйича масъул: Дилшод Алиев

Ушбу китобнинг ўзбек тилидаги таржимасининг барча ҳуқуқлари «Мисбаҳ китоблари» жамоасига тегишли бўлиб, рухсатсиз нусха кўчиришнинг барча турлари шаръан ҳаром ҳисобланади ва қонунан ман этилади.

 +998941211020
 misbahkitoblar
 misbahkitoblar
 misbahkitoblar
 misbahkitoblari

УЎК: 821.512.161-31

КБК: 84(5Туц)

Й – 28

Йилдиз, Меҳмет

Излаш: адабий-бадий нашр / Меҳмет Йилдиз.

- Тошкент: Янги аср авлоди, 2021. – 176 б.

ISBN 978-9943-20-848-3

© Меҳмет Йилдиз, «Излаш». «Янги аср авлоди», 2021.

Мехмет Йилдиз

ИЗЛАШ

I БОБ

Кетган қайтади, келган кетолмайди...

Ортга қайтишни истамаётган эди...

Етишмовчиликларга қарамай онаси билан йиққан пулларини гиламнинг тагидан олди-да, орқасига ҳам ўтирилмай у ердан шитоб билан чиқиб кетди. Қочаётиб энди қаерда яшашини ёки нима қилишини ўйламаётган эди. Ягона ўйи – бу ердан тезроқ қутулиш. Ортидан уни таъқиб қилиб келаётган қон изларига кўз ташлади. Шошилинчда орқасига темир гулли зулфин ўрнатилган ташқи эшикка қўлини уриб олганди.

Бир неча дақиқалик тўхтовсиз қочиш бурилишда узун бўйи ва сўлақмондай гавдаси билан ғира-ширада ҳар кимни ҳам хуркитиб юборадиган одамга урилиб кетиши билан тўхтади.

Осонликча йиқиладиганга ўхшамайдиган бу одам билан тўқнашди-ю, ўзи ағанагудай бўлди.

Барваста одамга эса, афтидан, ҳеч нарса таъсир қилмади. Ўзини кичик тоғларнинг яратувчисидек тутадиган бундай оғаларга урилиб кетиш улар учун ҳақоратдек гап. Бу одам ҳам ғазабга миниб, оғзидан кўпик сачратган кўйи дўппослашга чоғланган эди ҳамки, қаршисида катта ёшли кимнидир эмас, нима бўлганини тушуна олмай довдираганча турган ўспиринни кўрди.

Бемаҳалда кўчада ўзини билмайдиган аҳволда чопиб кетаётган бу боланинг маъносиз қарашлари атайин урилиб кетмаганини айтиб тургандек эди.

Гунгурсдай одамнинг тишлари сигаретани кўп чекканидан моғорлаб кетгани ним қоронғида ҳам кўриниб турибди. Орқага таралган сочлари, дағал соқоли, узун қора пальтоси, тутмалари қорнигача очилган кўйлаги ва кўлидаги қаҳраб тошли тасбеҳи унинг қайси дунёга мансублигидан дарак беради.

У эса ўзини олдинда нималар кутиб турганидан беҳабар ҳолда югуришда давом этди. Анчагача югурди, оёқларида мадор қолмади. Аллақандай кўприк тагида канализация қудуғининг қопқоғи устига ташланган, кетма-кет ёққан ёмғирларнинг таъсирида туси сарикдан жигаррангга айланган картонларнинг устига ўтирди-да, тушуниксиз нигоҳи билан атрофга аланглай бошлади. Ёноқлари совуқдан қизий бошлаган, қип-қизариб кетганди.

Бу шаҳарда қиш одатда қаттиқ келади.

Ишчининг қўлларига ўхшаш қўлларининг тарам-тарам ёриқларидан кираётган совуқ деярли бутун танасини қоплаб олганди. Яна бир қадам

ташлашга мажоли қолмаганидан ўша ернинг ўзи-да пинакка кетди...

Гоҳида бирор дўконнинг қулфланган эшиги олдида, гоҳида қайсидир кўп қаватли уйнинг йўлагида ётиб, оппоқ қорнинг одамга кафан кийдирадиган даражадаги совуғига чидашга уринаётган бу боланинг чўнтагида бир-икки кун меҳмонхонада яшашга етадиган пули бор. Оқибатини ўзи ҳам билмайдиган кўча ҳаётида нималарга дуч келиши мумкинлигини тахмин қилолмагани учун эҳтиёткор бўлиши, пулини тежаб ишлатиши зарур.

Кўчаларда кунлаб тентираб юрди. Бир куни кечаси яна ўша кўприкнинг тагида кўзи илинарилинимас бўлиб ётганида бири калта бўйли, иккинчиси новчароқ йигитчаларнинг сояси кўринди.

Шубҳасиз, энг катта хатоимиз ҳамманинг қалби яхши эканлигига ишонишимиздир.

– Алламаҳалда бу ерда ётганига қараганда, борадиган жойи бўлмаса керак. Бу бола бугуннинг ўлжаси бўла қолсин. Сарик сувсар яна кимнидир тўримизга илинтирганимизни кўрса, роса хурсанд бўлади-да. Балки олиб борган совғамиз учун бизга мукофот берар, нима дейсан?

Деярли пичирлаб гаплашаётган болаларнинг гапларини аниқ эшитмаган бўлса ҳам, уларнинг ўзини тутиши ва ҳаракатлари унга кўпам ёқмади.

Бўйи пастроқ йигитча Онадўли шевасида:

– Сен кимсан, гардош? Бу пайтда бу ерда нима қилиб юрибсан? – деб сўради.

– Ким эканлигим билан нима ишингиз бор? Ўзингиз кимсиз? – дея жавоб қайтарди тўнг овозда.

Ахир уларнинг ниятини билмайди, ўзини таништирмагани маъқул.

Новчароқ йигитча ўзига ярашмаган юмшоқ оҳангда сўз қотди:

– Қўрқма, ёмон ниятимиз йўқ. Бу ерда ётганингни кўриб, балки ёрдамимиз тегар деган ниятда келдик.

Бу гапдан кейин сал хижолат тортган бўлса-да, эҳтиёткорликни қўлдан бермай гапирди:

– Раҳмат, ёрдам керак эмас.

– Керак эмас деяпсану, кўринишингга қараганда борадиган жойинг йўққа ўхшайди, гардош,¹ – дея гапга аралашди пакана.

Тахминан бир соатлик суҳбатдан кейин улар ўзлари билан кетишни таклиф қилди-да, жавобини кўпам кутиб ўтирмай йўлига равона бўлди.

Бу ерда қолишининг улар билан кетишидан ортиқ жойи йўқ. Устига-устак, онаси билан тўплаган пулларининг тобора чўғи камайяпти.

«Бир ўзим кўчаларда яна қанча юришим мумкин? Баданим бу совуқ жойда ётишга яна қанча чидай олади? – дея ўйлади. Аммо ичини шубҳалар кемираётган эди: – Нияtlари ёмон бўлса-чи? Ҳозиргина танишиб, дарров ўзлари яшайдиган жойга таклиф қилишлари ғалати-ку».

¹ Қардош

Нима қилишни билолмай қолди. Миясида турфа фикрлар чарх урар, улар билан кетсинми ёки кўприкнинг тагида қолсинми, бир тўхтамга келолмаётган эди.

У ўйлангунча йигитчалар анча узоқлашиб, деярли кўзга кўринмай қолди. Оқибати яхшилик билан тугайдими ёки ёмонлик биланми, аниқ билмаса-да, «Бир ўзим яшашимдан яхшироқ» деганча уларнинг ортидан югурди...

Йўл юришгани сайин кўчалар танҳолашиб борарди. Икки йигитча бунга парво қилмасди, афтидан, бу ерлардан ўтавериб ўрганиб кетишган. Меҳмет эса бундай кимсасиз, жимжит ва тор кўчалардан илк бор ўтяпти, шу сабабли юрагини алланечук хадик чулғаб олди.

«Уларга эргашиб хато қилдимми? Бу ерда мени ўлдириб юборишса, ҳеч ким билмайди ҳам. Ўлдиришса нима бўларди, ўзи бўлар иш бўлиб бўлди-ку. Бошимга бундан ёмонроқ яна нима тушиши мумкин?..»

Меҳмет ана шу ўйлар билан кетар экан, кўзи деворда кўча чироқлари базўр ёритиб турган ёзувларга тушди. Баъзилари бўёқ тугагани учун чала қолган, баъзилари эса турфа хил ранглар билан ёзилиб, бутун деворни қоплаб олганди. Ёзувлардан бири эътиборини тортди: *«Кетган қайтади, келган кетолмайди»*.

Бу гапнинг маъносини уқишга уринар экан, қулоғининг тагида бир овоз янгради:

– Кошонамизга ҳуш келибсан! Қани, ичкарига кир.

Маеҳумлик ичра...

Икки томонга очиладиган эски эшикдан ичкарига кирганида намоён бўлган манзарани кўриши билан Меҳмет биринчи марта ўзининг ёлғиз эмаслигини ҳис қилди. «Демак, толеи кулмаган фақат мен эмасман», деб ўйлади ва ичкарига қадам қўйди.

Ташқи томонининг бўёғи ёмғирларда оқиб кетган, ярми қоронғида кўринмаётган, ярмини эса кўча чироқлари ёритиб турган, боғ ичидаги икки қаватли уй эди бу. Меҳметнинг кўзи биринчи бўлиб устки қаватдаги балконда ўтирган, сариқ сочларини орқадан боғлаб олган одамга тушди. У атрофидагилар билан суҳбатга берилиб кетганидан Меҳметни ҳам, уни бошлаб келган икки йигитчани ҳам сезмади.

Совуқ суяк-суягигача ўтиб кетган Меҳмет боғнинг бир четида ту누ка идишда ёнаётган оловнинг яқинига ўтирди-да, ҳам исиниб, ҳам олов атрофидаги болаларнинг гапларига қулоқ тута бошлади.

Болалардан бири иккинчисидан сўради:

– Молни нима қилдинг?

– Ҳаммасини пулладим, – дея жавоб қайтарди шериги мақтанчоқ овозда.

Бир бола эса Меҳметни бу ерга олиб келган бўйи паст йигитча томонга ўтирилди:

– Хоқон пакана, бугунги ўлжа қандай?

Лақаби жисмига мос Хоқон қатъият билан жавоб қайтарди:

– Яхши деб бўлмайди, лекин Сарик сувсар биз олиб келган совғани кўргач, кайфияти кўтарилиб, бизни мукофотлайди деган умиддаман.

Меҳмет эса ўзининг Сарик сувсарга бериладиган совға эканлигидан беҳабар ўтирар, бўлаётган гап-сўзларни тушунишга уринарди. Бу пайтда Сарик сувсар зинапояларидан тебранганча тушиб келаётган эди. Тўрига тушган янги ўлжадан қандай фойдаланиш режасини тузганча Меҳмет томонга қадам ташлади.

– Бу укамиз ким? Орамизга янги қўшилдимми?

Сарик сувсар деганлари Меҳмет ичкарига кирганида биринчи бўлиб эътиборини тортган киши экан. Унинг саволига Хоқон ялтоқланганча жавоб қайтарди:

– Ҳа, оғам, шундай.

Хоқоннинг жавоби уни роса хурсанд қилганга ўхшайди. Сарик сувсар кўришиш учун ишшайганча қўлини Меҳметга узатди.

– Хуш келибсан, иним, кел, ўтир, тортинма. Қорнинг очми, бирор нима ейсанми?

Неча соатдан бери томоғидан бир луқма ҳам ўтмаган Меҳметнинг қорни очликдан ғулдираётган бўлса-да, ўзини ноқулай ҳис қилиб:

– Раҳмат, оч эмасман, – деди.

Сувсар эса гўё бу жавобни эшитмагандек олов атрофида ўтирган болаларга буюрди:

– Тезда овқат тайёрлаб келинглар.

Сувсарнинг акаларча меҳрибончилиги Меҳметнинг хаёлидан ёмон ўйларни бирма-бир қуваётган бўлса-да, аниқ бир тўхтамга келишга ҳали эрта эканлигини тушуниб турарди. Шу кунларда ҳар хил фикрлар миясини, қочишлар эса вужудини ҳаддан ортиқ толиқтириб қўйди. У олдига қўйилган овқатни егандан кейин ўзи учун тайёрланган ётоққа чўзилди-да, чуқур уйқуга кетди.

“Юрагингизга
яқин бўлмаган
инсонлардан узоқ
бўлинг”.

Ҳазрат Умар

Эрталаб уйғонганида дастурхон аллақачон тузалган, нонушта қилиб бўлган болалар эса бирин-кетин ташқарига чиқиб кетишаётган эди. Меҳметни кўрган Сувсар:

– Ооо, пошом, хайрли тонг. Яхши дам олдингми? Кел, нонушта қилиб ол, – деди.

Ошхонадан олган чойи билан дастурхонга ўтирган Меҳмет бир томондан Сувсар билан суҳбатлашиб, иккинчи томондан қорнини туйдирди. Кейин эса ҳаво олиш учун боққа чиқди.

Аввалига бу ерга келганига иккиланган бўлса-да, дўстона туюлган муҳит Меҳметнинг кўникишини осонлаштирди. Кундузлар кечаларни, тунлар кундузларни қувалар, вақт жуда тез ўтиб борарди. Меҳмет бир неча кун ичида бу ерда нималар бўлаётганини оз-моз фаҳмлади-ю, баъзи нарсаларга барибир ақли етмади.

«Бу болалар ким? Нега бирга яшашяпти? Олиб келган пулларини қаердан ва қандай топишяпти?..»

Меҳмат бу саволларга жавоб топишга уринар, ўзини бу ерга тегишли деб ҳис қила бошлаганига қарамай ичида қандайдир безовталиқ бор эди.

Кеч тушиб, ҳамма ишдан келди ва топган-тутганини Сувсарга берди. Меҳмет эса чарчаб келган ўртоқларига чой дамлади. Аста-секин уларга араллашиб кетишга уринарди. Илёс ва Хоқон пакана Меҳметнинг энг яқин дўстларига айланди. Нима бўлганда ҳам уни бу ерга улар олиб келган, кўчада яшашдан улар қутқарган. Шунинг учун Меҳмет уларга бошқача ҳурмат кўрсатарди.

– Олинглар, дўстларим, сизларга чой олиб келдим.

Хоқон пакана олган чойини Илёсга узатди ва яна икки стаканни олиб, Меҳметнинг ёнига ўтирди. Бироз суҳбатлашгач, Илёс Меҳметга қараб:

– Нуқул биз гапиряпмиз, сен ҳам ўзинг ҳақингда гапириб бер, кўчаларда нима қилиб юргандинг? – деди.

Бу саволдан кейин кўзларини чойга тиккан Меҳмет калити йўқолган, ичида сирли нарсалари бор сандиқ мисоли жим бўлиб қолди. Гўё Хоқон ва Илёснинг саволини эшитмагандек, уларнинг овози миясига етиб бормагандек эди.

Тушунишдики, Меҳмет ҳеч нарса айтмайди.

Шу пайт радиода янграган қўшиқда Меҳметнинг ҳислари акс этгандек бўлди. У қўшиқнинг нақаротини фақатгина ёнидагилар эшитадиган даражада, паст овозда такрорлай бошлади:

*«Қора қалам ёзган менинг тақдиримни,
Ҳеч ким тушунмайди паришон аҳволимни...»*

– Хотиралар азоблаяптими, дўстим? Биламан...
Азоблар сал бўлса ҳам тинишини истасанг, ол, сен
ҳам торт.

Хоқон ўзи ўтирган курсининг ёнида турган
пластик бутилкани Меҳметга узатди.

Меҳмет озроқ иккиланиб турди-ю, уларнинг ўзи-
га дўст эканлигига қаттиқ ишонганидан узатилган
қўлнинг ортидаги қора ниятни кўролмади. Шундай
қилиб, илк бор заҳри қотилдан татиб кўрди.

Куннинг ўлжаси...

Ёмғирдан қочиб, дўлга тутилишнинг нима эканлигини идрок қилолмаган Меҳмет ўша кунларда на ёмғирни, на уни кутиб турган дўлни сезмасдан вақтини ўтказар, дўст деб билганлари аслида унинг учун чоҳ қазийтганидан беҳабар ҳолатда атрофга мослашишга ҳаракат қиларди. Аммо юрагидаги алланечук безовталиқ уни тинч қўймасди. Ўзи ҳам тушуна олмаётган бу дилгирлик уни ўйга толдирар, бироқ бу ердан кетишни, дўстларидан айрилишни истамас эди.

Меҳметнинг ўйчан аҳволини кўрган Илёс:

– Тинчликми, нималарни ўйлаб қолдинг? – деб сўради.

Ичидаги зиддиятларни ташига чиқариб, ишонч-ни йўқотишни истамаган Меҳмет эса:

– Ҳеч нарсани... Ҳеч гап йўқ, – деб жавоб қайтарди.

Илёс ўзига тўқ оиланинг ягона фарзанди эди. Тўқликка шўхлик қилиб, гиёҳвандлик ботқоғига ботганидан кейин оиласи уни уйдан ҳайдаб юборди. Сўзамоллиги ва тиниқ гапириши билан эътиборни тортадиган бола. Моддиятнинг ўзи инсон-

нинг ҳаёти учун кифоя қилмаслигининг исботи бўлган ҳаётига маъно бағишламоқчи бўлар, лекин бунини қандай қилишни билмагани учун ичидаги бўшлиқни гиёҳванд модда билан тўлдиришга уринарди. Бўшлиқ тўлмаганидан моддага янада кўпроқ ёпишар, шу тариқа умрини хазонга қилиб бораётган эди.

Мард фитратни номардга айлантиришга устаси фаранг бўлиб кетган Хоқон эса Илёсга қараганда анчагина бераҳм, қолаверса, ўз манфаатлари йўлида туллагликни ҳам қойиллатадиган нусха эди.

– О, бизнинг жамоа бу ерда экан-да. Оғайнилар, сизларга бир таклифим бор: отажонимнинг олдида боришга нима дейсизлар?

Отажоним дегани – мавзедаги энг машхур шўрвачи Ўккеш оға. Келган ҳар миждозга «Отажоним, нима ейсиз?» деб хитоб қилиши сабабли мана шу лақабни орттириб олган.

Меҳмет келган кундан бери уйдан ташқарига чиққани йўқ. Хоқоннинг таклифи бу ерда зерикиб қолганини тағин эсига солди.

– Яхши бўларди, ҳаво алмаштириб келардим, – деди у.

Хуллас, уч оғайни тайёрланиб, ишкамба шўрвасини ичиш учун йўлга тушишди. Анчагина пиёда юришларига тўғри келган бўлса-да, Меҳмет ўзини қафасдан қутулиб, осмонда парвоз қилаётган қушдек ҳис қиларди.

Ниҳоят, Ўккеш оғанинг ошхонасига етиб келишди. Хоқон ва Илёсга кўрсатилаётган эътибордан

улар бу ерга тез-тез келиб туришини пайқаш қийин эмас. Ўккеш оға Меҳметни имлаб кўрсатиб, кулимсираганча Хоқон паканадан сўради:

– Бу дўстимиз янги келдими ёки бу ерга келишга таъблари тортмасмиди?

Ошпазнинг ҳазилкашлигини яхши биладиган Хоқон шунга яраша жавоб қайтарди:

– Эшитишимча, отажонимнинг шўрваси ҳечам яхши эмас экан, мен бормаيمان деди, лекин биз уни мажбурлаб олиб келдик.

Хоқоннинг бундай дейишини кутмаган Меҳмет хижолат тортди.

– Йўқ, ҳечам ундай эмас! Мен сизни ҳам билмайман, шўрвангизни ҳам ичмаганман. Бу ерларга келганимга ҳали кўп бўлгани йўқ. Дўстларим бугун айтгач, мен ҳам борай дедим, билганимда олдинроқ келган бўлардим, – деб ўзини оқлашга уринар экан, дўстлари ва Ўккеш оғанинг кулишаётганини кўриб, бу гап-сўзлар ҳазил эканлигини сезиб қолди.

– Тинчлан, отажоним, биз шунчаки ҳазиллашдик. Бу мавзеда мени танигани ҳолда шўрвамга мубтало бўлмаганнинг пешонасидан ўпиб қўйганим бўлсин. Ҳозир сенга шўрва олиб келай, ана ундан кейин нима демоқчи бўлганимни тушунасан.

Ўккеш оға кетиши билан Меҳмет асабийлашганча деди:

– Хоқон, мени одамларнинг ичида хижолатга қўйма!

Улар оқ пластмасса столнинг атрофига қўйилган стулларга ўтиришди. Уч оғайнининг суҳбати

бошламасидан Ўккеш оға юмалоқ патнисда уч коса шўрва, тилимланган лимон ва туйилган қизил қалампирни столга қўйди.

– Шўрвамиз тайёр, отажоним, сизларга ёқимли иштаҳа, – деди-да, янги келган мижоздан буюртма олиш учун рўпарадаги стол томонга зинғиллади.

Шўрвахонадаги ёқимли гурунждан кейин уч ўртоқ қош қорайганини уйга қайтиш учун ташқарига чиқишгандан кейингина билишди. Келишда Меҳметга йўл анчагина узокдек туюлган эди, қайтишда эса ундай бўлмади. Қачонлардан бери ҳеч ким билан бундай мириқиб суҳбатлашмаган Меҳмет уйнинг остонасига келишганида ажойиб кун учун ўртоқларига раҳмат айтди.

Одатда кечқурун пулсиз қайтган болаларни уй эшигидан киритмайдиган Сарик сувсар уларга индамади ва балкондан турганча сўради:

– Ие, йигитлар, бу маҳалда қаердан келяпсизлар?

Хоқон пакана унга «ҳаммаси жойида» дегандек қаради-да:

– Отажонимнинг ошхонасидан келяпмиз, оға, – дея жавоб қайтарди.

– Зўр-ку, қаерга боришни биласизлар, – деди Сарик сувсар ва юқорига чиқишлари учун ишора қилди.

У қушлар чўқилаб ташлаган, қуёшнинг нуридан қора туси бақлажон рангига айланиб қолган оромкурсида ўтирар, ўнг оёғини чап оёғининг устига ташлаб олган, қўлидаги тасбеҳни тинмай силки-

тар эди. Болаларга ўтиришлари учун рўпадаги курсиларни кўрсатди.

– Менга қаранглар, албатта, сайр қилиш, кўнгил ёзиш, гурунглашишга ҳаққингиз бор, аммо сизларга ҳам маълумки, бу ерда қозон қайнаб туриши учун пул керак. Қилинаётган шунча ишлар учун пул осмондан ёғмайди.

Аввалдан тузилган режа кўнгилдагидек амалга ошаётган эди. Нималар бўлаётганидан биргина Меҳметнинг хабари йўқ.

– Хўш, Меҳмет афанди, уйимизга келганингга бир неча кун бўлди, шу пайтгача сенга ҳеч нарса демадик. Аммо, ўйлайманки, бу уйнинг тегирмони қандай айланаётганини озми-кўпми тушунган бўлсанг керак.

Меҳмет уйга пул келтирмайдиган ягона киши эканлигидан хижолатда эканлигини билдириш учун уялган оҳангда:

– Ҳа, оға, – деди.

Сувсар эса унинг хижолат чекишидан фойдаланиб қолди:

– Унақада сенинг ҳам уйимизга пул келтирадиган вақтинг келди.

– Хўп, лекин қандай қилиб, оға?

Сарик сувсар Хоқон пакана ва Илёс томонга имлаб деди:

– Дўстларинг сенга ўргатади, хавотир олма.

...Тонг отди, ҳамма ёқни оппоқ қор қоплаган. Хоқон пакана, Илёс ва яна бир бола шу совуқда пул топиш, Меҳметга эса пул топишни ўргатиш учун

йўлга тушишди. Микроавтобусга чиқиб, ўғрилиқ қилинадиган мавзегга қараб кетишди. Хоқон пака-на олдин бу ерларни айланиб чиққан ва баъзи ки-шиларни кўз остига олиб қўйганди. Улардан бири – ҳар тонг ишга оқ жипи билан кетадиган сарикдан келган аёл. Тўрт ўртоқ аёлнинг вилласи олдига ке-лишди ва чиқишини бир муддат кутишди. Бу асно-да Хоқон режани тушунтирди.

*“Аллоҳ на ташқи
кўринишингизга, на
молу дунёингизга қарайди.
У сизнинг қалбингизга ва
амалларингизга қарайди”.*

Ҳадиси шариф

– Аёл ҳар куни эр-талаб қўлида сумка-си, оёғида пошна-ли туфилиси билан тақ-туқ қилиб юриб кел-ганча машинасига чиқади. Сумкасини ҳайдовчи ўриндиғи ёнидаги ўриндиққа

ташлагандан кейин радиони ёқади, бир неча дақиқа ойнада ўзига қараб, пардозини кўздан кечи-ради-да, сўнг йўлга тушади. Хуллас, режани амалга ошириш учун вақтимиз жуда оз. Илёс, сен аёл ма-шинасига мингандан кейин ойнасини тақиллатиб, савол берасан. Сен савол бераётганда мен яширин-ча эшикни очиб, ён ўриндиқдаги сумкани олиб қо-чаман. Қолганлар атрофга кўз-қулоқ бўлиб турсин, биров келиб қолса, бизга хабар берасизлар, тушу-нарлими?

Меҳметдан бошқа ҳамма хотиржам эди...

Ниҳоят, кутилган лаҳзалар келди. Аёл вилласи-дан чиқди ва айнан Хоқон айтгандек баланд пош-

нали туфлиси билан тақ-туқ қилиб қадам босганча машинасига қараб кетди. Машинасига миниб, сумкасини ён ўриндиққа қўйгандан кейин радиони ёққан пайтда Илёс машина ойнасини чертди ва:

– Кечирасиз, Лимон кўчасига бу ердан қандай боришимни айта олмайсизми? – деб сўради.

Аёл Илёсга кўчага қандай боришини тушунтираётганда пайт Хоқон сездирмайгина яқинлашди. Омади келиб, ўнг эшикнинг ойнаси очиқ эди. Сумкани чаққонлик билан олди-да, шитоб билан у ердан узоқлашди. Кўчанинг бошида кимдир келаётганини кўргач, Илёсга ишора берди. Аёлга раҳмат айтган Илёс ҳам тез-тез қадам ташлаб кетди.

Озроқ югургандан кейин хилват жойга етгач, сумкани очиб, ичидагиларни ерга тўкишди. Ҳамёндан аксари икки юзталиклардан иборат бир даста пул, бир нечта тилла тақинчоқ чиқди.

Кунни зўр бошлашганди. Кун давомида Хоқон олдиндан мўлажаллаб қўйган яна бир неча кишини ўхшаш усуллар билан шилишди. Кечқурун уйга мўмайгина пул билан қайтиб, тўғри Сувсарнинг олдига киришди. Хоқон бугунги ўлжаларни кurtкасининг чўнтагидан чиқариб, Сувсарга узатди:

– Олинг, оға...

Сувсар мамнун ҳолда бош силкиди.

– Қойил, болалар, офарин! Мана, бўларкан-ку, – деди куйдирган калладек тиржайиб. Кейин эса олиб келинган пулдан ҳар бирига юз лирадан берди.

Кун бўйи у ёқдан-бу ёққа чопган Меҳмет жуда чарчаган, тезроқ ётиб ухлашни истарди. Бошини

эндигина ёстиққа қўйган эдики, хонага Хоқон қириб келди.

– Тайёр тур, гардош, эртага сенинг галинг. Бугун ўрганганларингни эртага амалда қўллайсан, – деди.

Кўзини аранг очиб турган Меҳметнинг уйқуси қочиб кетди, унинг ўрнини виждон азоби аралаш ҳадик қоплади.

«Ахир у одамларнинг нима айби бор?» дея тинмай сўраётган виждонининг ёнига «Бу ишни қандай уддалайман?» деган қўрқув қўшилгач, тонггача ухлолмади...

Эрталаб Хоқон ва Илёс уйғонишлари билан Меҳметнинг ёнига келишди. Унинг шишиб кетган кўзлари, афтода аҳволини кўриб, калака қилишга тушишди:

– Бу нимаси? Ёки эрталабгача ухламадингми? Даҳшатли махлуққа айланиб қолибсан-ку!

Уларнинг қаҳ-қаҳ отиб кулиши Меҳметга ёқмади. Индамайгина ювиниш хонасига равона бўлди. Нонуштадан кейин учовлон бирга ташқарига чиқди.

Бугун кексалар нафақа оладиган кун. Фурсатдан фойдаланиб қолишса, кечқурун уйга яхшигина пул билан қайтишлари мумкин. Бугунги иш Меҳметнинг зиммасига юклатилган. Банкоматлар яхшироқ кўринадиган жойга ўрнашиб олишди. Режага кўра, ўзлари учун бирор қурбонни танлаб, савол-жавоб усули билан уни тузоққа туширишадди ва чалғиган пайтда пул солинган сумкасини олиб қочишади. Бугун саволларни Хоқон берадиган бўлди, Илёс эса атрофга кўз-қулоқ бўлиб ту-

ради, Меҳмет сумкани ўғирлайди. Банкоматнинг олдида навбатда турган кулранг пальтоли, қимматбаҳо кўринган сумкаси бор кекса аёлни танлашди.

Сал ўтиб аёлнинг навбати келди. Олган пулини жигарранг сумкасига солди-да, нарироқдаги тор кўча томонга юрди. Кўчада ҳеч ким кўринмаяпти, демак, айти пайти!

– Кечирасиз, холажон, бир нима сўрасам майлими? – деди Хоқон мулойимлик билан.

Аёл Хоқоннинг саволларига жавоб қайтарар экан, Меҳмет сумкани олиб қочиши керак эди. Кошки кела қолса! Хоқоннинг асаби бузилгани шундоққина юзидан кўриниб турарди. Саволларга жавоб қайтарган аёл йўлида давом этди. Хоқон эса жиғибийрон бўлганча Меҳметнинг ёнига келди.

– Сен биз билан ҳазиллашяпсанми? Нега сумкани олиб қочмадинг? Шундай имкониятниям бой берадими одам дегани? – деди ёқасидан ушлаганча.

– Мен бундай қилолмайман, ҳеч қандай айби йўқ қари хотинга бундай қилолмайман...

Меҳметнинг жавоби Хоқоннинг тепа сочини баттар тикка қилди.

– Демак, қилолмайсан, шунақами? Ундай бўлса, бундан кейин билганингни қил! Сенга ўхшаган молларнинг дастидан Сувсар билан тескари бўлишни истамайман, – деди-да, Меҳметни ерга итариб юборди.

Дўстидан бундай муомалани кутмаган Меҳметнинг кайфияти бузилди. Хоқон ва Илёс бошқа ким-

нидир овлашнинг пайига тушди, у эса озроқ тентираб юргандан кейин уйга қайтди.

– Тинчликми, Меҳмет? – деди уни кўрган Сувсар.
– Нега қайтдинг? Ўртоқларинг билан ишда бўлишинг керакмасми?

Шундоқ ҳам сиқилиб турган Меҳмет бошидан ўтганларни айтиб берди.

– Оға, мен ўғрилиқ қилолмайман. Одамларнинг пулини ўғирлай олмайман, – деди.

Сувсар койиб ўтирмади, чунки уни қўлдан чиқаришни истамасди. Яхши гап билан йўриғига солиб олади ҳали! Ўзини меҳрибон акадай тутиб, «насихат» қилишга тушиб кетди:

– Менга қара, укам, бу ишларни нотўғри деб ўйлаяпсан, лекин ҳозирги замонда бошқа иложи йўқда. Бунини ўғрилиқ деб ўйлама, бойлардан олиб, камбағалларга олиб келиш деб ҳисобла. Қара, бирор тамизнинг бошимизда на отамиз бор, на онамиз. Уйда эса шунча харажат, еб-ичиш деганларидек. Булар қайси пулларнинг ҳисобидан деб ўйлайсан?..

Кейин эса чўнтагидан эллик лира чиқариб, Меҳметга узатди.

– Бирор нима керак бўлса, ҳозирча шу билан амаллаб тур.

Меҳмет пул олиб келиши кераклигини билар, бунини ўғрилиқ қилмасдан ҳам уддалаш мумкинлигига ишонарди. Ўйлаб-ўйлаб, охири хаёлига тиланчилик қилиш келди. Бўлди, шу йўл билан пул топади! Шундай қилса, одамлар пулни ўзлари рози бўлиб беришади!..

Эрталаб ҳаммадан олдин уйғонди. Шаҳарнинг гавжум мавзесига борди-да, бир бурчакка ўтириб, олдига картон қути қўйди ва тиланчилик қила бошлади. Кимлардир Меҳметни кўрмаганга олар, баъзилар эса худди итга суяк ташлагандек майда пулларни қутига ташлаб, тезгина у ердан ўтиб кетарди.

Қош қорайиб қолди. Меҳмет қутисида тўплаган пулларини чўнтагига солиб, уйга бориш учун йўлга тушди.

Уйга биринчи марта пул олиб келганидан ўзида йўқ хурсанд эди. Боғда болалар билан суҳбатлашиб ўтирган Сувсарга яқинлашиб, чўнтагидаги бор пулни унга узатди.

– Баракалла, полвон, одам бўладиганга ўхшайсан, лекин бу пуллар ҳатто ҳожатхона қоғозимизга ҳам етмайди, – деди Сувсар истехзо билан.

Ҳамманинг олдида ғурури ерга урилган Меҳмет жавоб қайтармади. «Эртага янада кўпроқ пул олиб келиб, ҳаммангизни уялтираман», дея шивирлади ҳеч ким эшитмайдиган қилиб...

Эртасига саҳармардонлаб уйдан чиқиб кетди. Бугун шундай ишлар қилсинки, ҳаммага ким эканлигини кўрсатиб қўйсин.

Анчагача изғиб юрди. Қурбонни кузатиш қанчалик муҳимлигини ошналаридан билиб олган. Кўчанинг бурчагидаги симёғочга суяниб, ўлжа қидирган қирғийга ўхшаб атрофни кузата бошлади. Тушга яқин яп-янги оқ «Мерседес»дан тушган кўк спорт кийимидаги одам эътиборини тортди. Кузатаётганини сездириб қўймаслиги керак. Бир то-

мондан виждони қийналса-да, «Кўлингда келади, бошқалар қиялпими, демак, сен ҳам уддалай оласан», деб ўзига ўзи далда берарди.

Ҳалиги одам бир ошхонага кириб, официантга буюртма бергандан кейин телефони, ҳамёни ва сигаретасини столнинг ўнг томонига қўйиб, сумкасида чиқарган ноутбукида берилиб ишлай бошлады. Меҳмет ҳам ўша ерга кирди. Кузатишни давом эттириш, илк фурсатдаёқ ҳамла қилиш учун яқинроқ столлардан бирига ўтиргач, буюртма берди. Боёқиш одам компьютерда қандай берилиб ишлаётган бўлса, Меҳмет ҳам уни шунчалик эътибор билан кузатарди.

Ҳадемай ҳалиги одам буюртма берган кабоблар келди. У ноутбукни бир четга суриб, оч бўридай овқатга ташланди. Маза қилиб овқатланаётган пайтда телефони жиринглаб қолди. Шошилинч нимадир бўлди чоғи, одам саросимага тушди. Кабобларни тезгина еб, ҳожатхонага қараб йўл олди. Телефонини олган бўлса-да, ҳамёнини стол устида унутиб қолдирди.

Меҳмет бу фурсатни бой бериши мумкин эмасди.

Секин ўрнидан турди. Ўзини худди ташқарига чиқмоқчидай кўрсатиб, қатъий одимлар билан столлар орасидан ўтди. Ўтаётиб стол четида турган ҳамённи тезгина олди-да, чўнтагига солди.

Ошхонадан узоқлашар экан, юраги қинидан чиққудек бўлиб урар, бутун вужудидан совуқ тер оқарди. Кўчанинг адоғида муштини ҳавога кўтариб ўзини ўзи мақтади:

– Баракалла, Меҳмет, баракалла! Мана, бўлар экан-ку!

Кун давомида яна аллақанча майда ўғриликлар қилиб, кечқурун уйга чўнтаги қаппайиб қайтди. Ундан бундай ўзгаришни кутмаган Сувсарнинг олдига келиб, пулларни узатди:

– Мана, оға, бугунги ўлжа.

Энди виждонининг овози чиқмай қолган, ўзини кўрсатиб қўйиш нафсига хуш ёқаётган эди. Унинг кўзлари чақнаб турганини кўрган Сувсар атрофидаги болаларга қараб деди:

– Қаранглар, одам қанақа бўлишини кўриб қўйинглар! Мана энди аслида ким эканлигингни исботладинг, арслоним!

Меҳметнинг қадди янада ростлангандек эди.

Энди аввалги Меҳмет йўқ. Бировларнинг ҳақидан ҳазар қиладиган Меҳмет йўқ...

Шодлик ичра оғриқ

Кун ўтган сайин кўчаларга янада кўпроқ мослашар, авваллари қўл урмайман деган ҳар қандай ишга ўзи бош-қош бўларди. Энди деярли бутун вақти кўчаларда ўтаётган Меҳмет кундузлари кўз остига олиб қўйган одамларни чув туширар, кечалари эса клубларда, барларнинг олдида ёки хилват кўчаларда шериклари билан «дори» сотарди. Энди кўчаларда унинг ўз номи бор – «дорифуруш» Меҳмет...

Ўшанда жума куни эди. Меҳмет кечкурун ҳар доим келадиган барнинг олдига келди. Оғзидан чиққан сўзлар нималарга сабаб бўлиши мумкинлиги ўйламай ўтган-кетганларга молини таклиф қила бошлади:

– Қўлимда зўридан бор, синаб кўришни истайсизми? Миянгизни ҳоритган ҳар қандай ўйларни йўқ қилишига кафолот бераман. Қасам ичаманки, бу билан на дард қолади, на алам. Мендан сизга тавсия: ҳар нарсани эътибордан четда қолдиринг, аммо буни эмас!

Ҳаётнинг бутун юкини елкасига ортган, хаёлини банд қилган чалкаш ўйлардан юришга мажоли қолмагани учун ўзини босиб турган бутун

оғирликни ерга итқитиб, самоларда учишни истайдиган қанчадан-қанча ёш бу чақириққа қулоқ солар, ўша заҳри қотилни Меҳметдан олиб, қисқа муддатга бошқа оламларга равона бўларди. Бу заҳар бутун дардлардан халос бўлишни истаганларга улар орзу қилган ҳаловатни бермас, бироқ тафаккур қилишдан ожиз онглар бу ҳақда ўйлаб кўрмасди.

Яна озроқ савдо билан шуғулланиб, бугунги тушумни тўлиқ қилишни режалаштираётган Меҳметнинг олдига ўрта ёшли, ёшига нисбатан анчагина бақувват келбатли бир одам яқинлаша бошлади. Меҳмет аввалига уни ҳам мижоз деб ўйлаб, чўнтагидаги молни олишга шайланди, аммо унинг мижоз эмас, фуқаро кийимидаги полициячи эканлигини сезиши қийин бўлмади.

Меҳмет билан полициячи ўртасидаги масофа тобора қисқариб бораётган эди. Зудлик билан у ердан қутулиш чорасини топиши зарур. Атрофга назар ташлаб, полициячининг ёлғиз эмаслигини, симёғочнинг тагида турган одам ва сал наридаги тешиккулча сотувчиси унинг шериклари эканлигини фаҳмлади. Уни ваҳима чулғаб олди. «Тамом, қўлга тушдим», деб ўйлади.

Шу пайт аёл кишининг чинқириғи кўчани тутиб кетди.

– Пулимни бер, ҳой хотин!

– Қанақа пул?! Пулим бўлса, бу ерда нима қиламан? Ёрдам беринг! Таксичи менга ҳужум қиляпти, ёрдам беринглар!!!

Енгилоёқ хотин ва такси ҳайдовчиси ўртасидаги жанжални кўрганлар ўша ёққа йиғила бошлади. Меҳмет лип этиб оломонга аралашди ва югургудай бўлиб қоча бошлади. Меҳмет олдинда, уч полициячи орқада қоронғи кўчаларда гўё қувлашмачоқ ўйнашарди. Полициялардан фарқли равишда Меҳмет бу кўчаларни беш бармоғидай яхши билади, бу эса қочишини енгиллаштирди, бироқ унинг учун таҳлика ҳали ҳам ортда қолмаган эди. Югуравериб чарчаган Меҳмет бир неча сония тўхтади, тиззасига таяниб, чуқур нафас олгандан кейин буталар орасидан пастки кўчага ўтди ва йўл учга ажраладиган кесишмада жойлашган уйнинг олдида турган ахлат қутисига ўзини отди. Бу қўланса ҳидга инсон зотининг чидаши қийин, лекин Меҳметнинг бошқа чораси йўқ. Унинг ортидан етиб келган полициячилар ўзаро гаплаша бошлади.

– Қаерга кетди бу бола? Ўзиям този итдек чопар экан виждонсиз.

– Ер ёрилиб, ернинг тагига кириб кетмагандир, излашда давом этамиз, – деди шериги.

Улар олдинига қайси томонга юришни билмай турди-да, кейин учови уч томонга равона бўлди. Полициячиларнинг кетганига ишонч ҳосил қилгач, Меҳмет сассиқ чиқиндиларнинг ичидан чиқди, чуқур уҳ тортиб, одамларнинг кўзига кўринмаслик учун тезда уйга қараб йўл олди.

Уйга етиб келганида нафаси бўғзига тиқилиб қолган, тез юрганидан оёқларида мадор қолмаганди. Унинг аҳволини кўрган Сувсар дарров ёнига чақирди.

– Тинчликми, Меҳмет афанди, бу нима аҳвол?

Меҳмет бошидан ўтганларни бирма-бир айтиб берар экан, Сувсар ўрнидан сапчиб тушди.

– Сени ҳеч ким кузатгани йўқми ишқилиб? Бошимиз балога қолмасин!

– Йўқ, оға, улар ким бўлибдики мени қўлга туширишса! – деди Меҳмет ўзига билдирилган ишончининг йўққа чиқишини истамай. – Ҳам қўлимдаги молларни сотдим, ҳам улардан қочишни уддаладим.

– Яшавор, арслоним, доим мана шундай хушёр бўл! Атрофимизда душман қайнаб ётибди, кўзимиз уйқуга кетдими, қўлга тушамиз.

– Тушунарли, оға...

Бир неча кун атрофда кўринмай турган Меҳмет яна мижозлари билан учраша бошлади.

Қанча қочсанг
қоч, ўзингдан
қочолмайсан.

– Меҳмет, қалайсан?

– Раҳмат, ўзинг яхшимисан?

– Мен ҳечам яхши эмасман, тўғриси, менга ҳозирок «шакар» керак...

– Бу иш осон, сен пулдан гапир, пулдан.

– Қанча истасанг бераман, лекин, Худо ҳаққи, кучлироқ таъсир қиладиганидан бўлсин.

– Мени хафа қиляпсан, ахир қачон мен берган нарсадан хурсанд бўлмагансан? Хавфсизлик камарини тақишни унутма, мана ол, учишга тайёрлан.

«Дори»ни оғзига солган Эрсиннинг тез орада титроқлари босилди. Ўнг томонида дунёни сув

босса, чап томонга қараб чой ичадиган даражада боши айланиб қолган йигит Меҳметга қаради ва:

– Катта раҳмат, ўзимга келдим, – деди.

– Албатта, ўзингга келасан-да, бизда ёмон мол бўлмайди.

Эрсин қайрилиб кетар экан, Меҳметнинг хаёлига Живан келди.

– Шошма, анчадан бери Живанни кўрганим йўқ, олдимга келишни канда қилмасди. Тинчликми, келмай қўйди.

Живаннинг исмини эшитиши билан Эрсиннинг юзи буришиб кетди.

– Ўлди у аблаҳ, итдай ўлим топди.

Бундай жавобни кутмаган Меҳмет дудуқланиб қолди.

– Ўлдимми? Кимдир ўлдирдимми?

– Бир куни йигитлар билан яна клубдан чиқдик, сендан мол олгандик, эслайсанми, ўша куни Живан ёнимизда йўқ эди.

– Ҳа, эсимда.

– Ўша куни энди уйга тарқаламиз деб турганимизда бирдан полиция атрофимизни ўраб олди. Бизни текширишди, молларни топгач, ҳаммамизни тўплаб, бўлинмага олиб бориб, тиқиб қўйишди. Эрталабгача тергов бўлди, бир неча кун ичкарида қолиб кетдик. Суриштириб билсак, полицияга бизни Живан сотибди. Ўзини қутқариш учун бизни сотибди аблаҳ. Албатта, бунга эшитгач, жинни бўлаёздик, Живанни излаб бордик. Маҳалласидаги дўкон олдида уни қўлга ту-

ширдик. Нега бундай қилдинг, нима учун деб, икки ўртада жанжал чиқди. Живан чўнтагидаги пичоқни чиқариб, бизга ўқтала бошлади. Биз ҳам бекор турмадик, албатта, биз ҳам пичоқларимизни чиқардик. Кутилмаганда Пойраз қўлидаги пичоқни Живаннинг юрагига санчиб олди. Аслида ниятимиз ўлдириш эмасди, шунчаки кўрқитиб қўймоқчи эдик, лекин аблах ўлди-кетди. Ҳамма бало Пойразга бўлди. Виждонсиз судья уни 30 йилга кесворибди.

Эшитганларидан кейин Меҳмет ўзига сўз берди: «Бу «дорилар»ни фақат пуллайман, ҳеч қачон ўзим учун ишлатмайман...»

...Сувсар ким биландир телефонда гаплашгандан кейин ташвишли кўринишда ётоқхонага кириб келди.

– Ҳамма боғда тўплансин, мен ҳозир келаман.

Ранги оқариб кетганига, пешанасидан реза-реза тер оқаётганига қараганда, жиддийроқ нимадир бўлганга ўхшайди

– Бугун ҳали бозорда ҳеч кимда бўлмаган жуда таъсирли «дори»ни келтирдик, номи – метамфетамин.² Бу на марихуанага ўхшайди, на кокаинга. Нархи жуда қиммат. Кечқурун ҳаммангиз кўчаларга тарқаласизлар ва бунни сотиб, даста-даста пуллар билан уйга қайтасизлар, тушунарлими? Айтиб қўяй, қўлидаги молни сотолмаган уйга қайтмасин!

² Метамфетамин – галлюцинацияни юзага келтирувчи синтетик модда.

Қош қорайишига яқин ҳар доимги жойда қоринини тўйдирган Меҳмет мижоз излашга туриб кетди. Молнинг анчасини тезгина сотиб тугатди. Қолганини барнинг олдида турганларга бериб, уйга қайтди. Сувсар балконда чой ичиб ўтирган экан. Меҳметнинг келганини кўргач, тепага чақирди.

– Нима қилдинг, Меҳмет афанди, молнинг ҳаммасини сотдингми?

– Сотдим, оға, мана пуллари.

– Баракалла! Қани ўтир, сенга ҳам чой олиб келай, ҳам сал дардлашамиз, ҳам ичингга иссиқ кирди.

Салдан кейин Сувсар қўлида икки стакан чой билан келди, бирини ўзининг иккинчисини эса Меҳметнинг олдида қўйди.

– Шу пайтгача ҳеч оғиз очмадинг, ота-онанг қаерда?

Меҳмет бир куни мана шу савол берилишини биларди-ю, жавоб қайтаришга ҳали журъати йўқ эди. Чойни жимгина хўплай бошлади.

Аслида Сувсарнинг мақсади Меҳметнинг ота-онаси ҳақида хабар олиш эмас, яраси тирналиб турган бир пайтда ичига «дори» солинган чойни Меҳметга ичириш эди.

– Оға, чойни сиз дамладингизми? Жуда ажойиб чиқибди. Анчадан бери бунақа лаззатли чой ичмагандим.

– Сен учун махсус, – дея жавоб қайтарди Сувсар кулганча.

Орадан биров вақт ўтгач, Меҳметнинг ўпкасида қандайдир оғриқ турди. Ғалатилиги шундаки, оғриққа қарамай ўзини жуда хурсанд ҳис қилар, гўёки булутларнинг устида учиб юарди. Ўзидаги бу оғриқ ва хурсандчилик аралаш ҳолатнинг сабабини тушуниб етишга улгурмай ўтирган жойида ухлаб қолди...

II БОБ

Хоқон пакананинг хиёлати

Олдинлари тонгда ҳеч ҳам бунақа уйғонмаганди. Бир томондан бутун танасида куч-қувват кўприб, ғайрати ичига сиғмас, иккинчи томондан жуда ҳам хурсанд эди. Ўзидаги бу ўзгаришнинг сабаби кеча кечқурун ичган чойи эмас, балки унга қўшилган «дори» эканлигига ишончи комил. Тўғри, ўзи бундай ҳолатга биринчи марта тушиб турибди, лекин авваллари танишларида кўп марта гувоҳ бўлган. Олдинига чойига билинтирмай «дори» қўшгани учун Сувсардан жаҳли чиқса-да, танасидаги хотиржамлик ҳисси унинг ўзига ҳам ёқаётган эди.

«Мен уларга ўхшаб ўрганиб қолмайман, фақат жуда сиқилган пайтларимда бир-икки марта фойдаланаман», дея ўйлади-ю, аста-секин ўзи билмаган ҳолда гиёҳвандлик ботқоғига ботиб қолди.

Вақт шамолдек тез ўтяпти. Меҳмет бу уйга келганига олти ойча бўлди. Баъзи катта ёшли одамлар ҳаёти давомида бунчалик кўп мушкулотга дуч келмаган, унинг эса ўн тўрт йиллик қисқа умрида бошига

тушмаган иш қолмади. Кун ўтган сайин гиёҳванд моддага кўпроқ ружу қўя бошлади. У мубтало бўлиб қолган модда танасига кирмаган пайтда қийналар, шунинг дастидан оёқ-қўли боғланиб, Сувсарга қул бўлиб қолган эди. Гиёҳванд моддаларни дардлардан халос бўлиш учун қабул қила бошлаганди, энди эса ягона дарди ана шу моддалар бўлиб қолди.

Тушундики, энди ҳеч нарса аввалгидек бўлмайди, бўлолмайди ҳам...

Меҳмет энди олдингидан кўпроқ ишлар, Сариқ сувсар билан яқинроқ бўлиш учун барча йўллари синаб кўрарди. Чунки «дори»ни фақатгина Сувсардан олиши мумкин. Ўзининг на борадиган жойи бор, на кўчаларда топган пули ўша «дори»ларни сотиб олишга етади. Буни яхши билгани учун Сувсарнинг кетидан қолмас, у нима деса, ғиринг демай бажарарди.

Бир куни тушлик пайтида Сувсар қўлида қора чамадон билан келди. Боғда айланиб юрган болалардан бирига чой олиб келишни буюриб, ўша ердаги курсилардан бирига ўтирди. Чой келтирилгач, болаларга қараб сўз бошлади:

– Қўлимдаги чамадонда катта миқдорда мол бор, соат 18:00да Кўлбошидаги бир мижозга етказилиши керак. Иш озроқ хавфли, полиция ушлаб олиши мумкин. Агар қўлга тушадиган бўлсангиз, сизларни фаришта келса ҳам, улар тикқан тешикдан чиқара олмайди, аммо йшнинг охирида яхшигина пул бор. Хўш, энди айтинглар-чи, ораларингда мана шу ишни уддалай оладиган мард борми?

Ҳамма қўлга тушиб қолиш мумкинлигидан қўрқиб, бир-бирига қарар экан, Хоқоннинг овози эшитилди:

– Мен уддалайман, оға.

– Йўқ, бу ишни фақат Меҳмет дўндириш мумкин. Қани у? Менга Меҳметни чақиринглар.

Хоқоннинг юрагида ҳасад олови гуриллаб кетди.

– Меҳметнинг кераги йўқ, оға, бунақа катта ишларни эплолмайди. Мана, мен қиламан.

Сувсарнинг юзидаги айёрона табассум Хоқоннинг юзига тарсакидек тушаётган эди.

– Сен олдин соянгдан қўрқмасликни ўрган, ана ундан кейин бунақа катта ишларга аралашасан, тушундингми? Меҳмет ақллилиги ва хушёрлиги туфайли бир неча марта полициянинг қўлидан қутулиб қолди. Бу ишни фақатгина у қилиши мумкин.

Болалар Меҳметни топиб келишди. Сувсар унга қиладиган ишларини бирма-бир тушунтирди.

– Хавотир олманг, оға, бу ишни бўлди деб билaverинг. Кечқурун бир сумка пул қўлингизда бўлади, – деди Меҳмет ва йўлга тушди.

Унинг бир гапни икки қилмаслиги ва уйга кўп пул олиб келиши Сувсарга ёқса-да, бошқа болаларга, айниқса, Хоқон паканага сира ёқмасди. «Сени юксакларга олиб чиққан қанотларингни шундай синдирайки, бу қанотлар аслида сенинг фалокатинг эканлигини тушуниб етасан», дея шивирлади тишларини ғичирлатган қўйи.

...Тонг пайти ҳамма Сувсарнинг бақиршидан уйғониб кетди.

– Сизлар ўзингизни ким деб ўйлаяпсизлар?! – дея ўкирди у. – Нега меннинг тортмамдан мол олдиларинг?!

Сувсар кутурган кўппак каби ҳаммага ташланар, ётоқларнинг тагига, столлар-

нинг устига қарар, олдидан чиққанларни уриб-тепар, излаганини тополмагани сайин баттар хуноб бўларди. Эндигина уйқудан уйғониб, нима бўлаётганини ҳали тушуниб етмаган Меҳметнинг олдига келиб, ёстиғини кўтарди. Ёстикнинг тагидан гиёҳванд модда солинган пакетчалар бор эди.

Меҳмет ўзини оқлашга улгурмасидан устма-уст юзига тарсаки тушди. У тузоққа тушганини фаҳмлаган, лекин энди кеч бўлганди. Тарсакининг овозидан Хоқон паканадан бошқа ҳамма чўчиб тушди...

– Бу сизларга ибрат бўлсин, – деди Сувсар атрофдаги болаларга қараб – Мендан мол ўғрилашнинг оқибати нималарга олиб келишини кўриб қўйинглар. Агар яна кимдир мендан беҳабар ҳатто нафас оладиган бўлса, қасаб ичиб айтаманки, ҳаммага ибрат бўлиши учун Миллий майдонда дорга осиб қўяман!

Тарсакилар Меҳметга оғирлик қилганди. Ўзини таёқ билан калтаклангандек ҳис қилди ва ерга ағнади...

“Аччиқ сув ҳам,
ширини ҳам сув. Асло
кўринишга алданма. Чунки
ташқаридан қараганда,
ҳамма ҳам инсонга
ўхшайди”.

Ҳазрат Мавлоно

Катта хўжайин

Муносабатлар манфаатларга асосланган бу харобада ҳеч ким бир-бирини чин дилдан яхши кўрмаса-да, ўзини самимий кўрсатишга уринар, Меҳмет ҳам шунга кўра муомала қиларди. Тухматдан кейин Сувсар унга зулм қила бошлади. Ҳар қанча кўп пул олиб келмасин, «дори» бермас, шу тариқа уни қийноққа соларди.

Шундай кунлардан бирида Меҳмет дир-дир титрар, қорачиқлари ҳар доимгидан кўра катталашиб, кўзлари қип-қизариб кетган эди. Рўпарасидан ким чиқса, ўшанга ташланиб, ялинарди:

– Илтимос, менга дори бер!!!

Лекин унга ҳеч ким ёрдам бермади. Охирги илинжи Сувсардан эди. Сувсар эса раҳми келиш ўрнига уни калака қилишга тушди. Кўлидаги пакетчани баланд кўтариб:

– Шуни хоҳлаяпсанми? Мана, кел, ол! – деганча қаҳ-қаҳ отиб куларди. Меҳметнинг кўли пакетчага етмай сакрагани сари завқи келарди.

Ниҳоят, инсофга келгандай бўлди.

– Бунга сенга бераман, лекин битта шарт билан. Кечкурун менга жуда кўп пул олиб келсан, келиш-

дикми? Агар келганингда пулнинг чўғи етарли бўлмаса, ҳамманинг олдида эшакдек ҳангратиб, ўлимингни томоша қилдираман, билиб қўй.

Ягона мақсади тезроқ шу заҳарга етиб, дунё билан алоқасини узиш бўлган Меҳмет қадр-қиммати-ни йиғиштириб қўйиб, Сувсарнинг оёқларига ёпишиб ёлворди:

– Бўпти, оға, нима истасангиз қиламан, дорини берсангиз бўлди!

Меҳмет бир тепки билан стулнинг нариги томонига думалаб кетди. Сувсар қўлидаги пакетни итга суяк ташлагандек отди:

– Мана, ол шу заҳарни...

«Дори»ни оғзига ташлагандан кейин бутун вужуди бўшашиб, ўзини осмонда учиб юргандек ҳис қилди. Лекин энди яна бир мақсади бор – кечқурун Сувсарни хурсанд қиладиган миқдорда пул олиб келиш.

Кўчаларда анчагача изғиб юрди, лекин ҳар қанча уринмасин, етарли миқдорда пул тополмади. Уйга қайтишни истамаяпти, бироқ «дори»сиз ҳам яшай олмайди. Тентирай-тентирай, бир пайтлар ўзи ётиб юрган кўприкнинг тагига келиб қолди. «Мен қачон бу аҳволга тушиб қолдим? Қаерда зулмни кўрсам, унга қарши чиқар эдим, қачондан бери зулм қиладиган бўлиб қолдим? – дея ўйлай бошлади бошини чангаллаган қўйи. Кейин эса кўзларини осмонга тикканча ҳайқирди: – Энди нима қилай? Дўст деб билганларимдан кўрган ёмонликларга куяйми, беайб инсонлардан олган қарғишларимгами ёки

Ўзим тупуриб қўйган тақдиримгами? Қай бирига куяй?»

Қўл урган гуноҳлари учун айбни бошқа жойлардан излаш ҳар кимнинг, айбни ўзидан излаш эса мард кишининг иши. Аммо Меҳмет ҳали ундай мард киши даражасига етмагани учун бошига тушган ишларда ягона айбдор сифатида тақдирини кўрди. Ейдиган калтаклари, эшитадиган сўкишлари, ерга уриладиган ғурури ва қадр-қиммати – ба-рига рози бўлганча, кам пул топган бўлса ҳам, уйга қайтди.

Пули борнинг пулидан, пули бўлмаганнинг эса ўзидан фойдаланадиган бу заҳри қотил инсонда ҳар қанча гўзал хислат бўлса, ҳаммасини бир-ма-бир ўлдирадиган кучга эга. Акс ҳолда шунча ёшни қандай қилиб ўзига қул қилиб олиши мумкин?..

Уйга келганида ҳамма нимагадир тайёрланаётганини кўрди.

– Тинчликми, бирор жойга кетяпсизларми? Намунча ҳовлиқяпсизлар? – деб сўради Илёсдан.

– Бўл, сен ҳам тайёрлан, катта хўжайин ҳаммамизни меҳмонга таклиф қилибди. Сувсарга буйруқ келган, кечки овқат пайтида ўша ерда бўлишимиз керак экан.

Шунча йўлни босиб ўтишга дармони бўлмаса ҳам, бугунги калтақдан қутулганига севинган Меҳмет юз-қўлини ювиб, кийимларини алмаштиргандан кейин сочларини тараб, боққа, бошқа болаларнинг ёнига тушди. Ҳаммалари биргаликда эшик олдига

чиқишди ва катта хўжайин уларни олиб кетиш учун юборган, ойналари фильмлардаги каби қора машиналарга тўрт-беш киши бўлиб минишди.

Машинанинг ичи ҳашаматли қилиб жиҳозланган эди. Рулда ўтирган ҳайдовчи умуман гапирмасди, ҳатто тишининг оқини ҳам кўрсатмагани хўжайини ўта қаттиққўл эканидан дара

Лойқа сувга
қарасангиз, аксингизни
тиниқ кўролмайсиз.
Ўзингизни қаярда
излаганингиз шунинг учун
ҳам муҳим.

рак бериб турарди. Меҳмет ойнадан ташқарига қаради. Манзарани томоша қилмоқчи эди, лекин кеч тушиб қолгани учун ойнада ўзининг аксини кўрди. Анчадан бери ўзига унчалик эътибор билан қарамаганди. Шу пайт радиодан мусиқа овози эшитилди. Созни бунчалик дард билан фақатгина Нешет ота³ чалиши мумкин.

«Қорадир менинг қисматим, қорадир...»

«Эҳ, бундай қисматнинг!..» деб бақирмоқчи бўлди-ю, ҳозир иложи йўқлигини билиб, оғзини очмади.

«Ўзим қилдим, ўзимга ўзим,

Гул каби сарғайдим, сўлдим,

Э воҳ, э воҳ, эй...»

Шу пайтгача фақат тақдирини айблаб келган Меҳметнинг юрагида илк бор нимадир жиз этди. Ойнадаги аксига яхшилаб тикилар экан, виждо-

³ Нешет Эрташ (1938-2012) – турк ҳофизи.

нидан овоз келгандай бўлди: «Ростдан ҳам, айбдор тақдирми ёки менинг танлаганларимми?..»

Бир пайт машина тўхтади ва ҳайдовчи дўриллоқ овозда:

– Тушинглар, етиб келдик, – деди.

Анқаранинг ҳатто полиция ходимлари ҳам киришни истамайдиган маҳалласида олд ва орқа томонида иккита катта боғи бўлган, ўнг томонида уч, чап томонида икки қаватли ва айвонли, бир-бирига уланиб кетган бинолардан иборат бу улкан уй катта хўжайиннинг салобатини ҳали ўзи кўринмасиданоқ кўрсатиб турарди. Сарик сувсар болаларни катта хўжайин қаршисида итоаткор бўлиш ҳақида охирги марта огоҳлантиргандан кейин темир панжарали қора дарвозадан навбат билан ичкарига киришди.

Боғнинг ўнг томонида оралиқлар билан экилган олма ва ёнғоқ дарахтлари савлат тўкиб турибди. Чап томонда темирдан ясалган шер ҳайкали ва ичкарига кирганларни баджаҳл қарашлари билан кузатиб турган, уйчасига боғлаб қўйилган доberman зотли ит одамнинг юрагига кўрқув солади. Ичкарига кирганларидан кейин уларга уйгача ҳамроҳлик қилган қўриқчининг бу итдан фарқи йўқ эди. Узун бўйи, бақувват келбати билан унча-мунча кишини хуркитадиган бу одамни Меҳмет қаердадир кўрган. Қўлидаги қаҳрабо тасбеҳи, моғор босган тишлари... Бўлди, эслади! Бу ўша, Меҳмет уйдан қочган кечада қоронғида урилиб кетган одам!..

«Дунё кичкина дейишса ишонмасдим, демак, пешонамизда бу ерда ҳам учрашиш ёзилган экан», – дея ўйлади Меҳмет.

Уларни қирқ-қирқ беш ёшлардаги, оқ кўйлаги устидан қора нимча кийиб олган, букри ва чўлоқланиб юрадиган одам кутиб олди.

– Эҳтиёт бўлинглар, ҳамма келганлар кириши мумкин, лекин ҳар кирган ҳам қайтиб чиқади деган қоидамиз йўқ, – деди у. Кейин ҳаммани катта зал томон бошлади: – Қани, ортимдан юринглар.

Шифтдаги улкан қандиллар ёритиб турган залда ҳаммани ҳаяжон босган эди. Катта хўжайинни ҳали кўп кутсак керак, деб ўйлашаётган эди, лекин ёрдамчининг чиқиши билан хўжайиннинг залга кириши бир бўлди.

Катта хўжайиннинг чап қошининг ўртасидан пешонасигача чўзилган чандиқ ҳаётида кўп иш-калларга аралашганидан далолат бериб тургандек. Бошқа болаларнинг хабари йўқ, лекин Сувсар уни биринчи марта орқадан боғланган узун соч билан кўриб туриши, шунинг учун ҳайрон бўлиб қолди. Эшик олдида турган гунгурсдай одамларга қараганда жуссаси унчалик ҳам катта бўлмаган хўжайин Сарик сувсарга ва болаларга бир қур назар ташлагандан кейин:

– Хуш келибсизлар, кичик терминаторлар, ўтиринглар, – деди ва ўзи ҳам қора тери қопланган катта диванга ўтирди. – Сизларни бу ерга таклиф қилдим, чунки бу йилнинг энг яхши гуруҳи сизларсиз. Менинг назаримга тушишга муваффақ бўлган-

ларнинг барига лойиғини беришни биламан. Сизлар ҳам ҳамма нарсаса муносибсизлар, арслонларим. Шундай эмасми, Сувсар?

– Сиз нима дейсангиз шу, хўжайин.

Ҳар учта гапнинг орасида «Шундай эмасми, Сувсар?» деб сўраётганига қараганда, айтганларини тасдиқлатиб олиш унга ёқаётган эди.

Ташқарида турган хизматчини чақирмасидан унинг ўзи ичкарига кириб келди.

– Бирор нима буюрасизми, афандим? – дея сўради қўлини қовуштирганча.

– Дастурхонни тўлдиришлар, ҳеч нарсаси кам бўлмасин. Бугун арслонларимни қуш сути билан меҳмон қиламан.

Хизматчилар уйнинг орқа боққа қараган томонидаги айвонда тўкин дастурхон тузашди. Ҳамма овқатланиб бўлгандан кейин катта хўжайин:

– Совғаларни олиб келишлар, – деди ва тахта кутида келтирилган гиёҳванд модда солинган пакетчаларни тарқата бошлади: – Ол, бу сенга, бу эса сенга. Охирги пайтда номингни кўп эшитяпмиз, Илёсим, мана бу сенга.

Навбат Меҳметга келганда, унинг елкасидан ушлади. Меҳметнинг ёши бошқа болаларга қараганда кичикроқ бўлса-да, аллақачон донғи чиқиб улгурган.

– Кичик ёшда катта ишларни дўндирадиган арслоним менинг. Ҳали янгисан, аммо эскиларни ортда қолдирипсан. Ҳозирданоқ келажакнинг порлоқ бўлишини кўряпман, – деди хўжайин ва кулимсиради.

Шу пайт букри ёрдамчи яқинлашиб, бир нарсаларни пичирлади. Эшитганларидан асаби бузилган катта хўжайин ўшқирди:

– Олиб келинглари уни!

Уйнинг тўрт томонини қўриқлайдиган қуролли қўриқчилардан икки нафари бир одамни судрагудек қилиб олиб кириб, тиз чўктирди.

Қўрқувдан титраётган одам ялинишга тушди:

– Оғам менинг, илтимос, қурбонингиз бўлай, кечиринг! Ваъда бераман, ҳали яна катта ишлар қилиб, катта-катта пул олиб келаман! Ўтинаман, отманг!

Аммо катта хўжайиннинг кечириш нияти йўққа ўхшайди.

– Бизда хатолар кечирилмайди, нотўғри қадмингни билиб қолсам, ўлдираман демаганмидим, ит?!

Шундай деб бори кучи билан мушт туширганди, ҳалиги одамнинг тишлари тўкилиб тушди. Кейин эса белидаги тўппончасини олиб, унинг оғзига тиради:

– Охирги дуоингни ўқи.

Ғазабдан кўзлари ҳеч нарсани кўрмаётган катта хўжайин атрофидаги ҳаммани унутган эди. Олдидаги одамни отишга шайланган эдики, ёрдамчиси орқада даҳшатга тушиб қолган болаларга ишора қилди. Бироз бўлса-да, ўзига келган хўжайин қуролли тепага кўтариб, икки марта ўқ узгач:

– Олиб кетинглари бу итний, кайфиятимизни бузмасин, жазосини кейин берамиз, – деди. Сўнг Сув-

сар томонга ўтирилди: – Бизда хиёнат кечирилмайди, Сувсар афанди, молига эгалик қилолмай, ўғирлатганларнинг қўлига паттасини тутқазиш керак, токи бошқалар бундай ишга журъат қилолмасин.

Сўнг болаларга қаради.

– Мана, хиёнатнинг оқибатини кўрдиларинг, сизлар асло хиёнаткор бўлманглар, арслонларим. Қоида жуда оддий – хўжайинга итоат қилган хотиржам бўлади, – деди ва бу оламнинг қироли менман дегандек қаҳ-қаҳ отиб кулди. – Анави тўнкани отолмадим, ичимда қолиб кетди. Қани, юринглар, боққа чиқиб, бироз отиш дарсини ўрганамиз.

Сувсар хўжайиннинг, болалар эса Сувсарнинг ортидан боққа чиқишди. У ерда бўш ичкилик шিশалари стол устига тизиб қўйилган экан.

Ҳеч бир ўқи бекор кетмаган хўжайиннинг қуролдан фойдаланишда моҳир эканлиги кўриниб турарди. Ўзи бир неча марта отгандан кейин бир неча болани чақириб, қўлидаги қуролни берди:

– Қани, отинглар, қўллaring ўргансин. Кўрамиз, тегиза олармикансизлар.

Бир неча отишдан кейин бироз суҳбатлашиб, хизматчиларга меҳмонларни дам олишлари учун хоналарига олиб боришни буюрди. Тўрт кишилик қилиб тайёрланган хонага кирган Меҳмет кундузги чарчоқнинг таъсирида бошини ёстиққа қўяр-қўймас уйкуга кетди. Кечаси билан алоқ-чалок тушлар кўриб чиқди. Саҳармардонда азон товушидан уйғониб кетди. Турганида елкаси жиққа хўл эди. Кўрган ёмон тушларининг таъсиридан

тезроқ қутулишни истагандек тезда ювиниш хона-сига кириб, юзига совуқ сув сепди, кейин тоза ҳаво олиш учун боққа чиқди. Олма дарахтлари экилган томонда бир муддат вақт ўтказгандан кейин ичкарига қайтди. Нонушта дастурхони тайёрланган ва ҳамма катта хўжайиннинг келишини кутаётган эди. Меҳмет жуда очикқанди. Ниҳоят, катта хўжайин келди ва ҳамма нонушта қилди.

Нонуштадан кейин хўжайин қаҳвасини ичиш учун диванига ўтирди. Қаҳвадан бир қултум хўплаб:

– Қани, Сувсар афанди, энди қайтадиган вақтларинг бўлди. Арслонларимни уйга олиб бор ва тезда ишга киришишсин, – деди. – Лекин Меҳмет, Козим ва Сарҳот мен билан қолади, улар билан баъзи ишларни битириб олишим керак.

Сувсар ҳайрон қолган бўлса-да, буйруқ энг тепадан келди.

– Сиз нима десангиз шу, хўжайин...

Бир маҳал катта хўжайин кўриқчиларини, Меҳмет ва нариги икки болани ҳам ёнига олиб, йўлга тушди. Қаерга олиб кетилаётгандан беҳабар болаларнинг юзида кўрқув ифодаси намоён эди.

– Сизларга пул қандай топилишини кўрсатаман, – дея тушунтирган бўлди катта хўжайин.

Бир соатча юришгандан кейин машина тўхтади. Болалар катта хўжайин билан бирга икки қаватли майхонага киришди. Ичкарисси ғиж-ғиж тўлиб кетган, ҳавода сигарета тутуни сузиб юрарди.

Катта хўжайиннинг иккинчи қаватдаги ойнаванд хонасидан ҳамма жойни кузатиб турса бўлар

экан. Хўжайин ўз ишлари билан овора бўлаётган пайтда Меҳмет ойнадан майхонани томоша қила бошлади.

Бир томонда пули ва эгаллаб турган лавозими туфайли эътибор кўраётган эркаклар ёшгина қизлар билан кўнгилхушлик қилар, уйда уларни кутаётган жуфти ҳалолларига турли ёлғонлар тўқиб, давлатларини бошларини айлантирган бу таннозларга ва ичкиликка совураётган эди. Бу аёлларнинг баъзилари бой бўлиш ниятида, айримлари эса ҳирсини қондириш учун ўзини бозорга солиб, уларга қараб сўлаги оқаётган эркаклар билан савдолашарди.

Меҳмет майхонадаги ишларни томоша қилишга қаттиқ берилиб кетган экан, эшикнинг тақиллашидан чўчиб тушди. Ичкарига мини юбка кийган, сариқ сочи белигача тушиб турган ёшгина қиз кирди.

– Вақтингиз бўлса, сиз билан бир нарсани гаплашмоқчи эдим, афандим.

Хўжайин қўли билан кўрсатган жойга ўтирган қиз дардини айта бошлади:

– Бу иш бундай бўлмайди, афандим. Мен янада кўпроқ пул топишни, ўзим орзу қилган ҳаётга тезроқ етишишни хоҳлайман.

Ичидаги ҳайвоний ҳислар жўшган хўжайин ўрнидан туриб, қизга яқинлашди.

– Мен сенга бошида нима дегандим, сенда овоз йўқ, қўшиқ айтиш билан орзуларингга етиша олмайсан демаганмидим? Пастда сендаги бу гўзал-

лик учун бутун давлатини тўкадиган одамлар қайнаб ётган бир пайтда сенинг саҳналарда юришинг вақтни бой беришдан бошқа нарсаси эмас. Ҳозир эса бор, дамингни ол. Кечқурун мижозларнинг кўзларини сеҳрлайдиган энг чиройли кўйлагингни кийиб кел. Сени пул ҳовузида чўмилтираман, пул!

Бутун ўй-хаёли тезроқ бойиб кетиб, ўзи хоҳлаган ҳаётга эришиш бўлган қиз итоаткорлик билан:

– Ҳўп бўлади, афандим, сиз нима десангиз шу, – деди ва хонадан чиқиб кетди.

Бу қиз орқали келадиган пулларни ўйлаб кайфияти кўтарилган хўжайин:

– Мана бунга ичса бўлади, – деб жавонда турган вискини олди ва қадаҳларга тўлдирди. Қадаҳлардан бири Меҳметга узатилди. Бугун у ҳаётида умуман кўрмаган нарсаларни кўраётган, тотмаган нарсаларини тотиб кўраётганди. Қадаҳлар иккинчи бор тўлдирлаётган пайт яна эшик тақиллади. Бу сафар сўлақмондай икки кўрикчининг орасида жиккаккина кўринган бир одам кириб келди. Афтидан, бу ерга ўз хоҳиши билан келмаган.

– Ким бу? – сўради хўжайин.

Кўрикчилардан бири бу одамнинг қиморда ютқазиб қўйганини, қарзини тўлаши учун муҳлат берилганини гапириб берди.

– Бугун охириги кун иди, лекин пулнинг ҳаммасини олиб келмабди.

Тиззалари титраётган одам эса кўлидаги уй хужжатини хўжайинга узатди.

– Олиб келаман, оға, илтимос, менга яна уч кун муҳлат беринг, қолганини ҳам олиб келаман!

Хужжатга бир қур кўз ташлаган хўжайин дағдаға қилди:

– Аблах! Отангдан қолган эски уйни бошимга ураманми? Қарзинг қанчалигини биласанми ўзи? 600 минг лирани 100 минг ҳам турмайдиган уй билан ёпмоқчимисан?

Кейин эса белидаги тўппончани чиқариб, ҳалиги одамнинг ўнг оёғига икки марта ўқ узди. Оғриқдан инграб ётган одамнинг сочидан ушлаб, бошини орқага қайирди-да, қулоғига эгилиб:

– Уч кун ичида 600 мингни мана шу хонада кўрмасам, олдин жонингни оламан, кейин эса уйингдаги хотининг ва қизингни, – деди.

Қўриқчилар уни хонадан судраб олиб чиқди.

Катта хўжайин билан ўтказилган икки кун Меҳмет ва шериклари учун бир неча йиллик тажрибадек бўлди. Энди улар қайтадиган вақт келганди. Катта хўжайин ташқарида турган одамни чақирди.

– Арслонларимни уйларига олиб боринглар, – деб буйруқ берди. Сўнг болаларга қаради: – Сувсар оғангизга мендан салом айтинглар. Сизларни кўз қарачиғидек асрасин.

Сизни жуда соғиндим, она...

Уйга қайтгандан кейин яна аввалги ишларини давом эттиришди – кундузларни ўғрилиқ, тиланчилик, киссавурлик билан, кечаларни эса барларда ва тунги клубларда гиёҳванд модда сотиш билан ўтказа бошлашди.

Катта хўжайиндан келган катта микдордаги молни бу сафар ўзлари одатланган жойларда эмас, ер ости дунёси⁴да сотишни бошлашади. Ҳаёт кечаси бошланадиган, биргина хатога йўл қўйган одам тирик қолдирилмайдиган бу дунёда «дори» сотишга ҳар кимнинг ҳам журъати етмайди, аммо буйруқ юқоридан келган. Молни болаларга тенг тарқатган Сувсар қолганини яшириш учун тепа қаватдаги хонасига чиқа бошлади. Ҳамма ташқарига отланган пайт Меҳмет жимгина Сувсарни кузатар, қолган молни қаерга яширганини кўрмоқчи бўларди. Шу пайт ҳаммасини олиб қочишни ўйлаган бўлса-да, бунинг мантиқли иш эмаслигини билгани учун Сувсарнинг хонадан чиқишини кутди.

⁴ Ер ости дунёси – жиноятчилар олами.

Бироздан кейин Сувсар хонадан чиқди. Меҳмет оёқ учида юриб Сувсарнинг хонасига кирди ва тортмалардаги дориларни олди. Хонадан чиққиб, ҳеч нарса бўлгандек кетар экан, Сарик сувсар уни кўриб қолди.

– Бу ерда нима қиляпсан? Нега кеч қолдинг, Мемо?

– Мана, кетяпман оға, асабийлашманг, ҳожатхонага кириб чиққандим, – деди-да, уйдан чиқди.

Нега бундай иш қилганини ўзи ҳам тушуна олмаётган эди. Дориларни Сарик сувсарга бўлган кини учун олдимиз? Унинг молларини ўғирлаб, катта хўжайинни унга қарши қайраш учунми? Ёки бу ҳаётнинг юкини энди кўтара олмаяпман, ўлгим келяпти деган ўйдаими?..

Меҳмет ҳаёлида минг хил ўй билан кетар эди. «Дорилар»нинг барини олиб қочиш билан ўз жонига қасд қилишдан қай бирини танлаш ҳақида ўйлар экан, ўтмиши ёдига тушди. Қаттиқ алам билан жонидан тўйиб кетганини ҳис қилди ва катта кўчадан ғизиллаб ўтаётган машиналарнинг олди-га ўзини ташлади.

Катта йўлни тормознинг чийиллаган овози титиб кетди.

Кўзларини чирт юмиб олган Меҳмет ўлдим деб ўйлаган бўлса-да, машина бир қарич нарида тўхтаган эди.

Машинадан икки одам тушиб келди.

– Нималар қиляпсан, бола, жонингдан тўйдингми? – деди улардан бири.

– Қаёққа қарама телбани кўрасан, бунинг аҳволини қарасанг-чи, – деди иккинчиси.

Улар машинадан қандай тез тушиб келган бўлса, худди шундай тезликда ортларига қайтиб, йўлларига равона бўлишди.

Машиналар кетма-кет сигнал чалар, лекин ҳеч бири Меҳметнинг устидан босиб ўтмасди.

Меҳмет ўрнидан турди. Нима қилишни билмай, ҳамма машмашалар бошланган ўша кўприкнинг тагига боришга қарор қилди. Ҳаёти кино тасмасидек кўз олдидан ўтарди. Шу пайт Сувсардан ўғирлаган «дорилар» эсига тушди.

– Сизни жуда соғиндим, она, – деб ҳовучидаги «дорилар»ни оғзига солди...

Ўзи сотадиган «дорилар» кун келиб ўзининг ўлимига сабабчи бўлиши умуман хаёлига келмаганди.

Бир неча дақиқадан кейин кўз олди қоронғилашиб, танаси чайқала бошлади. Ўпкасида турган қаттиқ оғриқдан турган жойида йиқилиб қолди. Руҳи жисмидан ажралиб, ёвузликлар бўлмаган жойга қараб йўл олгандек эди...

III БОБ

Энг қадрли мерос

Фотима – онаси уй бекаси, отаси тижоратчи бўлган, диндор бир оиланинг фарзанди. Лицейда мактабгача таълим йўналишида ўқиганига қарамай муҳандис бўлишни истар ва бунинг учун университет имтиҳонига қаттиқ тайёрланарди. Кунларини мактабдаги ўқишлар ва имтиҳонга тайёргарликлар билан, дам олиш кунларини эса устозларидан Қуръони карим, сийрат ва тафсир дарсларини олиш билан ўтказарди. Фотиманинг вақти тобора камайиб борар, имтиҳон куни шитоб билан яқинлашарди.

Ниҳоят ҳар абитуриентнинг даҳшатли туши бўлган ўша кун етиб келди. Фотима эса бу тонгни ҳам аввалгидай хотиржам бошлади ва отаси билан имтиҳон ўтказиладиган жойга борди.

Имтиҳонга қўлидан келганича тайёрланди. Бу ёғига, устозлари ўргатганидек, Аллоҳга таваккул қилишдан бошқа иложи йўқлигини яхши билади.

– Ё Раб, мен учун нима хайрли, нима хайрсиз эканлигини билолмайман. Бу қулингга энг хайрлисини насиб қил, – деганча имтиҳонга кирди. Имтиҳонни жуда муваффақиятли ўтказган Фотиманинг энди натижалар эълон қилинадиган кунни кутишдан бошқа иши йўқ.

Имтиҳондан кейин сал бўшаб қолган Фотима бу имкондан унумли фойдаланишга қарор қилди ва устозларининг ёнига бориб, исломий билимларини бойитишга киришди.

Ўғул ахлоқли ва сокин фитратли Фотима онасининг гапидан чиқадиган ёки уларга қарши борадиган қиз эмас аслида. Шунга қарамай охириги пайтларда онаси билан баъзи масалаларда келишолмай қолар, бундай ҳоллар ҳатто тортишувга айланиб кетарди. Онаси унинг муҳандис бўлиш орзусини билишига қарамай ўқитувчилик касбини эгаллашини истар, бу эса Фотимани асабийлаштирарди.

Таълим йўналишини танлаш муддатига оз қолганида Фотиманинг онаси у билан гаплашиб олишга, унинг нима учун ўқитувчи бўлишини истаётганини тушунтиришга қарор қилди.

– Менга қара, ўғул қизим, менинг мақсадим на сенинг орзуларингга тўсқинлик қилиш, на сени ўқитувчи бўлишга мажбурлаш. Ҳаётини тажрибам ва ўзим билган ҳақиқатлардан келиб чиқиб, аёл фитратига энг мос касблардан бири бўлган ўқитувчиликни танлашингни истадим. Агар сени хафа қилган бўлсам, мени маъзур кўр. У зот⁵ шундай

⁵ Муҳаммад алайҳиссалом

инсон эдиларки, таълимдан беҳабар бир оломонни тарбияладилар. Кўпол, ибтидоий, ваҳший ва ёмон одатларга эга миллатни йигирма уч йиллик қисқа муддатда дунёнинг энг кибор, энг нозик, энг маданий, энг адолатли миллатига айлантирдилар. Уларнинг орасидан қанчадан-қанча олимлар, ҳукмдорлар, қаҳрамонлар етишиб чиқди.

У зот олиб келган барҳаёт ҳақиқатлар энг бағри-тошларни ҳам энг марҳаматли инсонларга айлантирди.

У зот барча қалбларнинг севгилиси, нафсларнинг тарбиячиси эдилар.

Шу кунларда келажагинг учун қадам ташлайдиган жуда муҳим паллада турибсан. Бу дунёда сенинг яхшилигингни энг кўп истайдиган киши сифатида балки йўлингни ёритар дея, ўзим билган бир нечта нарсани сен билан баҳам кўрмоқчиман.

Биламанки, сен яхши муҳандис бўлиш ва инсонларга мана шу йўналишда хизмат қилишни истайсан. Илмни, технологияни янада такомиллаштиришни, юртимизни ривожлантиришни мақсад қиляпсан. Ҳам инсониятга, ҳам ватанига фойдали бўлишни истаган бир фарзанднинг онаси эканлигимга қанча шукр қилсам ҳам оз.

Лекин шуни унутмаки, илм ва технологияда ривожланиш инсонийлик, ахлоқ ва тамаддунда ҳам ривожланиш дегани эмас. Агар шундай бўлганида дунёнинг энг ривожланган давлатлари сифатида тан олинган жойларда жиноятчилик ва ўз жони-

га қасд қилиш кўрсаткичлари ақлга сиғмайдиган даражада юқори бўлмасди. Билим ва технологик устунликка таянган тамаддунлар балки жамиятларни бой қилгандир, аммо бахтли қилолмади.

Ақлинг ва қалбингнинг бир бурчагида ҳар доим жой олишини истаётганим бу тушунчаларни қулоқларингга яхшилаб қўйиб ол, қизим.

Инсонларни гўзал ахлоқ соҳибига айлантириш фақатгина имон ва ибодат билан мумкиндир. Нафсларини тарбияламаганлар гўзал ахлоқ соҳиб бўлолмайди. Аллоҳ севгиси, охиратга ишонч, жаннат умиди бўлмаган кимсаларнинг нафсларини тарбия қилишларининг деярли имкони йўқ.

Инсоният Пайғамбаримиз алайҳиссалом олиб келган ислом тамаддунига бугунги кунларда ҳар доимгидан ҳам кўпроқ муҳтож.

Болаларимиз, миллатимизнинг инсонни ва ислом қадриятларини севишга эҳтиёжи бор.

Мен сенинг бу борада олдинда бўлишингни, пайғамбар касби бўлган муаллимлик йўлида одим олишингни, инсонларга душманликни эмас, севишни, олишни эмас, беришни ўргатишингни, биродарлик ва севгига бой бир дунё барпо этиш учун сенинг ҳам ҳаракат қилишингни истайман.

1400 йил олдин бизга қолган бу меросга эгалик қилишингни, «Аллоҳ мени қийновчи ва қийинлаштирувчи қилиб эмас, балки муаллим ва осонлаштирувчи қилиб юборди», дея лутф қилган Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг йўлларида кетишингни орзулаб, бунинг учун дуо қиляпман...

Ҳам гапириб, ҳам кўзларидан томчи-томчи ёш оқизаётган онасининг олмосдек сўзлари қалбига чуқур кириб борганди. Бироқ қарорини бирданига ўзгартириши унинг учун осон эмасди.

– Рухсат берсангиз, эрталабгача ўйлаб кўрмоқчиман, онажон, – деди.

Онаси хонадан чиқди, лекин у айтган сўзлар гўёки Фотиманинг вужудининг ҳар заррасида айланиб, уни асир қилиб олаётганди.

Қандай қилиб ўқитувчи бўлиши мумкин?.. Сабрсиз ва болаларга эътиборсиз киши ўлароқ ўқитувчиликни уддалай олармикин?..

Муҳандисликни орзу қилгани ҳолда ўқитувчиликни танлаганига ўзи ҳам ҳайрон бўлиб қолди. Оиласидан узоқда, онасининг истагига кўра танланган касб, нотаниш инсонлар ва нотаниш жой... Ким билади Фотимага нималар ўргатади, ҳаётида қандай излар қолдиради...

«...Ким Аллоҳга таваккал қилса, бас, унга У зотнинг Ўзи кифоядир...»⁶

Ана шу оятни эслаб, ўзига тасалли берди.

Ўзи учун тақдир қилинган ҳар бир йўлнинг хайрли бўлишини сўради Аллоҳдан.

Зикрини тилига, фикрини зеҳнига, шукрини умрига озиқ қилганча отаси билан Карабук томон йўлга тушди.

Устозлари Фотиманинг Анқарадан кетишига хафа бўлишса-да, борган жойида ҳам илм ўрганишни давом эттириши учун Карабукдаги устозлар билан қўнғироқлашиб, Фотимани ёнларига олишларини ва яшаши учун жой топишларини илтимос

Амалга ошмаган ҳар нарсанинг ортида Аллоҳ мурод қилган бир хайр бордир.

⁶ “Талок” сураси, 3-оят

қилишганди. Илтимослари қабул бўлиб, Фотима яшаш учун жой қидиришига ҳожат қолмади.

Ниҳоят отаси билан ўша талабалар ётоқхонасига етиб келишди. Мевали дарахтлари бўлган каттагина боғнинг ичида жойлашган икки қаватли бино экан. Ётоқхона эшигига олиб борувчи тош йўлакнинг ҳар икки томонига гуллар экилган.

Қизининг нарсаларини ётоқхона эшигигача олиб келган отаси ташқарида бироз кутиб турди. Кўзининг қорачиғи бўлган фарзандини нотаниш жойда, нотаниш одамларнинг орасида қолдириб кетиш унинг учун ҳечам осон эмасди. Беҳи дарахтлари орасидаги стуллардан бирига ўтириб, қизи билан суҳбатлашаётган пайт олдиларига одмигина кийинган бир аёл келди.

– Ассалому алайкум, амаки. Мен мана шу ётоқхонада яшовчи талабаларга масъулман, исмим Маҳлиқо.

– Ва алайкум ассалом, қизим.

– Биламан, ҳар бир ота каби сиз ҳам хавотирланяпсиз, аммо, илтимос, хотиржам бўлинг. Аллоҳнинг изни билан Фотима синглимизга кўз қорачиғимиздек қараймиз.

– Ҳар бир фарзанд ота учун қадрлидир, қизим. Ишончим комилки, сен ҳам отанг учун шундайсан, – деди Фотиманинг отаси. Кўнглидагиларни айтгандан кейин қизини устозига топширди ва Анқарага қараб йўл олди.

Отаси кетгач, Фотима устози билан ётоқхонани айланиб чиқди, у ердагилар билан танишди. Устози Фотимани бир томондан опа-сингиллари билан таништирар экан, иккинчи томондан ётоқхонанинг

қонун-қоидаларини тушунтирар, бирор нима керак бўлса, унга мурожаат қилишни уқтирарди.

Биринчи курсга ўрганиши осон бўлмади. Ўзи истамаган йўналишда ўқияпти, устига-устак, оиласидан узоқда. Мушкул вазиятларда даъвони Аллоҳга суянишда топди. Кун ўтган сайин қийинчиликлар енгиллашар, Фотима ўзи яшаётган муҳитга кўникиб борарди. Қора денгизнинг ғарбидаги бу шаҳарнинг ёзи ҳам, қиши ҳам инсонга ўзгача хузур бағишлайди. Лекин сув ташиб келтирган билан тегирмоннинг тоши айланмайди, деганларидек, истар-истамас танлаган ўқитувчиликка ўқиши учун ростдан ҳам тегирмон тоши айланмаётган эди. Сиқилишини, зерикишини кетказиш ва бироз бўлса-да, чалғиш учун ётоқхонага борган Фотима ҳар доимгидек китобини қўлига олиб, ётоқхонанинг настаринлар томонга қараган балконида ўтирганча мутолаага киришди.

Неча йиллардан бери китоб ўқишига қарамай, унга илк марта бунчалик сермаъно туюлган бу асарларда у қабул қилган қарорларни қайта кўздан кечиришига туртки берадиган мавзулар ёритилган эди. Фотима бундай мутолаалардан кейин қалбида пайдо бўлган тушуниксиз ҳисларнинг қистови билан одатда Маҳлиқо устоздан маслаҳат сўрайди. Бу гал ҳам шундай қилди.

– Тинчликми, синглим, бирор дардинг борми? – деди устоз уни кўриши билан.

Фотима онаси йўқлигида унга меҳр-шафқат кўрсатган устозини маҳкам кучоқлади ва йиғлай бошлади:

– Мен ўқитувчи бўлишни истамайман!..

Бундай ҳолат Маҳлиқо устоз учун таниш эди.

– Қани, кел, ўтир-чи, озгина суҳбатлашамиз. Бир пайтлар мен ҳам худди сен каби мана шу дардга дучор бўлиб, ўқитувчилик касбидан воз кечишга қарор қилган ва маслаҳатлашиш мақсадида фикрлари мен учун жуда ҳам қадрли бўлган бир опанинг олдида боргандим. Опам ўзи мутолаа қилаётган бир асардан дардимга дармон бўладиган сатрларни ўқиб берди: *«Ёшлик томири ақлдан кўра кўпроқ ҳиссиётга қулоқ солади. Ҳис ва ҳавас эса кўрдир, натижани олдиндан кўролмайди»*.

Ўша куни менга шу сатрларни ўқиб берганида янада яхшироқ тушундимки, бизлар фақатгина ақлдан иборат бўлган мавжудотлар эмасмиз. Баъзан инсонда ҳиссиётлар шунчалар жўшиб кетадики, ўша ҳисларни бостира олиш учун хайрли, гўзал илмларга эҳтиёж сезамиз. Агар инсон охиратини ўйлайдиган илмга эга бўлмаса, ҳою ҳавасларига берилади, алданади ва нотўғри қарорлар билан ҳаётини барбод қилиши мумкин.

Қанчадан-қанча инсонлар борки, ақлдан кўра ҳисларига таяниб қабул қилган қарорларининг натижаларидан бир умр пушаймон бўлиб юришади.

Бу дунё учун қарорлар қабул қиладиган бўлсак, эҳтимол масъуд бўлишимиз мумкин, аммо бизга маълумки, бу дунёнинг бахтли минг йиллик ҳаёти бир дақиқалик жаннат ҳаётига тенг келолмайди.

Бу дунё оний лаззатлардан иборат бўлгани учун ҳисларимиз бизга келажакда қўлга киритишимиз

мумкин бўлган олмослар ўрнига синиқ шишаларни танлашга ундаши мумкин.

Олмос қаерда-ю, синиқ шиша қаерда...

Инсон ҳаётда нималарга дуч келишини олдиндан билиб бўлмайди, лекин сендан ёши катта инсон сифатида, ҳиссиётга берилиб қабул қилган қароринг натижаси кўнгилсиз бўлишини истамаганимдан менга йўл кўрсатувчи асардан юрагимга яқин бўлган бир жойини сенга ўқиб бераман.

«...Кастамонудаги лицей ўқувчиларидан бир гуруҳи ёнимга келди. «Бизга Холиқимиз тўғрисида гапириб беринг. Муаллимларимиз Аллоҳ ҳақида гапиришмайди», дейишди».

Мана шунақа, Фотима, ҳамма ўқитувчи бўлиши мумкин, лекин ҳар ўқитувчи ҳам Аллоҳ ҳақида гапирмайди. Аслида ҳар мавжудот Аллоҳнинг борлигини намоёиш этар экан, коинотнинг халифаси даражасида бўлган биз инсонларнинг ва орамизда пайғамбарлар сингари ўқитувчилик, устозлик қилаётганларнинг Аллоҳ ҳақида гапирмаслиги сенингча ғалати эмасми?..

Мен бу сатрларни ўқиётганимда кўнглимда қандайдир енгиллик ҳис қилдим ва тушундимки, ҳаётим фақатгина бу дунёда яшаб, лаззат ва завқларидан тотиб, кейин уни тарк этишдангина иборат эмас экан. Аввало мени яратган Аллоҳни етарли даражада таниб олиш, қабрим ва охиратимга тайёрланиш, кейин эса бошқа инсонларнинг дардларини ҳам ҳис қилиб, уларга ҳам яшашнинг асл ғояси бу дунё эмаслигини, уларни кутаётган қабр ва охират

борлигини билдириш экан. Мана шуларни ўйлаган сайин идрок қилдимки, янги авлодни дунё учунгина етиштириш фақат бу дунёни гўзаллаштиради. Кейин бир қарорга келдим: мен шундай муаллим бўламани, ягона ғоям болалар, ёшларнинг фақатгина бу дунёларини эмас, ундан ўта муҳим бўлган охиратларини ҳам гўзаллаштириш бўлади.

Чунки инсон исломни ўзига ахлоқ қилиб олсагина, гўзаллашиши мумкин.

Коинот устози, муаллимлар муаллими Муҳаммад алайҳиссаломнинг мақсадлари Аллоҳни танийдиган ва севадиган, гўзал ахлоқ соҳиби бўлган, ҳам дунёсини, ҳам охиратини ўйлайдиган авлодларни етиштириш эди.

Аллоҳни танийдиганлар ва танита оладиганларга ҳамма жой мактабдир. Бу мактабда шундай муаллимлар ишлайдики, баъзилари имон ҳақиқатини дунёнинг тўрт томонига етказиш учун ватанидан километрлаб йироқларга кетиб, ташлаган ҳар қадами билан она юртидан қанчалик узоқлашса, Аллоҳга шунчалик яқинлашган. Айримлари қизиб ётган қумлар устига ётқизилса-да, юрагидаги ҳарорат шунчалар кучли эдики, танасидаги оташни умуман сезмаган. Яна кимдир бу йўлда бутун умрини фидо қилган.

Мактаблар ана шундай фидойиларга муҳтож, дунё эса ўзи имон келтирган Аллоҳ, охират ва Қуръон ҳақидаги илмлардан беҳабар инсонлар билан тўлиб-тошган. Шундай вазиятда худди ҳеч нарса бўлмагандек, ортга бурилиб кетмоқчимисан?

Ёки ислом ахлоқи билан тўйинган янги авлодларни тарбиялашга ҳисса қўшасанми? Уларга ҳам дунёлари, ҳам охиратларини қутқаришлари учун ёрдам берасанми?

Қайси сафдасан, йўлбошчинг ким?

Коинотга муаллим сифатида юборилган Расулulloҳ алайҳиссаломми ёки аҳли дунёнинг сохта кўринишдаги муаллимларими?..

Сен билан
муносабати яхши
бўлган инсонларга
эҳтиёжimiz бор,
Аллоҳим!

Маҳлиқо устоз шундай сўзларни сўзладики, Фотиманинг ҳеч қандай эътирози қолмади. Бу суҳбатдан кейин юраги зимистон кечанинг ортидан ёруғ тонгга эришгандек чарақлаб кетди.

– Устоз, сиз ҳам шоҳид бўлинг, Аллоҳимга сўз бераман, мен ҳам шундай бир ўқитувчи бўламанки, мен тарбиялаган ёшлар фақатгина ўз имонларини қутқариш билан чекланмай, бошқаларга ҳам охиратларини қутқаришларига ёрдам беради!..

Ётоқхонада яшайдиган талабалар сони кам бўлса-да, дам олиш кунлари ташкил қилинадиган тадбирларга келган лицей ўқувчилари билан бу ер тўлиб-тошиб кетади, баъзан ўтиришга жой ҳам топилмай қолади.

Олти ёшидан бери Қуръони каримни ўқишни биладиган Фотиманинг лицейда мактабгача таълим йўналишини битирганидан хабар топган устози унга бир хона ажратди. Олти-ўн икки ёшдаги болаларга таълим бериш вазифасини топширди.

Фотима ўзига ажратилган хонани болаларнинг эътиборини тортадиган кўринишда безаб, улар учун синф ташкил қилди. Болаларга фақатгина Қуръони карим эмас, балки қизиқарли тарзда ўргатиш мумкин бўлган сийрат, имон ҳақиқатлари ва илми ҳол каби дарсларни ҳам бера бошлади. Ораларида намозга ёхуд Қуръонга иштиёқи бўлмаганларнинг иштиёқини ошириш учун кичик тадбирлар ташкил қилди, шу йўл билан уларда имонга, ибодатга қизиқиш уйғотишга уринди.

* * *

Вақт жуда тез ўтди. Фотима ўқитувчилик билан бирга сиртдан илоҳиёт факультетини ҳам битирди.

Карабукка келган кун кечагидек кўз ўнгида. Тўрт йил бир зумда ўтди-кетди. Аввалига қийналса-да, бу ерда ўтказган йиллари гўзал хотираларга бой бўлди. Ўқишни тугатиб, бу шаҳардан кетадиган вақти келди.

Карабукдан кетса ҳам, юрагининг бир парчаси шу ерда қолишига ишончи комил.

Анқарага, оиласининг ёнига қайтган Фотима узоқроқ бир қишлоқдаги мактабга юборилди. Лекин оилавий шароит сабабли у ерга боролмагани учун жазо сифатида икки йилга ишга тайинланмайдиган бўлди. Анқарада иш қидириб юриб, болалар уйларида бирига психологик ёрдам кўрсатувчи ўқитувчи олинishi ҳақида хабар топди. Аризаси қабул қилиниб, ишга олинди.

Энди у Фотима устоз эди.

IV БОБ

«112»га келиб тушган қўнғироқ

- **А**лло, алло... Дишкапи кўпригининг тагида бир бола ётибди, нафас олиб-олмаётгани аниқ эмас. Тезда етиб келишингиз керак!

Тез тиббий ёрдам машинаси сиренасини чинқиратганча бир неча дақиқада етиб келди. Меҳметнинг танаси музлаб қолган, тиббиёт ходимларининг уни ҳушига келтиришга уринишлари фойда бермаётган эди. Улар шошилишча тиббий ёрдам кўрсатгандан кейин Меҳметни зудлик билан касалхонага олиб кетишди.

Шифокорлар уни сунъий нафас бериш жиҳозига улашди. Беморнинг томир уриши маромига келмас, ҳаёти ҳамон хавф остида эди.

Бундай ҳолатни аввал ҳам кўрган шифокорлардан бири Меҳметнинг чўнтагини титкилаб, гиёҳванд моддадан бўшаган пакетчаларни топди. Бу модданинг биргина дозаси ҳам инсонга кучли таъ-

сир қилади, кўринишидан 14-15 ёшга ўхшайдиган бу боланинг катта миқдорда гиёҳванд модда қабул қилишига нима сабаб бўлдийкин?..

Зулмат кўчаларнинг бангифурушлари янги моддани синаб кўриш учун навниҳол бу болани захарлаб ташлаб кетишдими ёки ҳаёт машаққатлари уни кашандалик ва ичкиликбозликдан кейин комага тушадиган даражада гиёҳванд модда қулига айлантирдими?..

Ёнидан ҳеч қандай ҳужжат ҳам, телефон ҳам чиқмаган бу бола ким?..

Полиция ходимлари Меҳметни топган икки фуқародан кўрсатма олиб, уларни қўйиб юборишди. Полициячилар яна ўз ишлари билан овора бўлишди, ичкарида эса Меҳмет ҳамон ҳаёт учун курашарди. Шифокор ўпкада сув тўпланиб-тўпланмагани ва мияда зарарланиш бор-йўқлигини аниқлаш учун Меҳметни томография текширувидан ўтказишларини сўради. Бемор қанча вақт кислородсиз қолганини аниқлаш муҳим, агар у ўзига келса, соғлигининг қанча қисми тикланишини вақт кўрсатади.

Шифокорлардан бири «Бир соат ичида ҳамма нарсага тайёр туринглар», дейиш учун ташқарига чиқди. Аммо кўрдик, беморнинг на ота-онаси бор, на бирор яқини. Шифокорлар ҳушига келганида ўзига зарар бермаслиги учун Меҳметнинг бошидан бир лаҳзага ҳам айрилмас, у эса ора-сира кўзларини очар, қўлини кўтаришга уринар, лекин кўтара олмасди...

Реанимация бўлимида ётган Меҳмет бир неча кундан кейингина ҳушига келди. Оиласини топишнинг иложи бўлмаганидан аввалига уни «Аматем»-га⁷, у ердан болалар уйига жўнатишди.

Ерга қадалмаган уруғ униб чиқмайди, гул очи-лиши учун олдин экилиши зарур. Меҳмет ўн тўрт йиллик қисқа ҳаётида бу дунёга шундай экилган эдики, гул очиши учун оби ҳаётга эҳтиёжи бор эди, ўша оби ҳаёт у тасодифан келиб қолган болалар уйи бўлди...

⁷ Ичкиликбозлик ва гиёҳвандликка учраганлар даволанадиган илмий-амалий тиббиёт маркази.

**Ёмон инсонлар йўқ, ёмонлик
сари итқитиб юборилганлар бор**

Хаётининг баҳорида сўлдирилган бир бола ва яшаш учун кураш йўлида илк одимини ташлаган ёшгина ўқитувчининг улкан китоб бўлмиш коинотнинг айна саҳифасидан ўрин олиши тасодиф эмасди. Бу учрашувда тақдирнинг уларга айтишни истаган кўп гапи бор, бироқ ҳар иккиси ҳам ҳозирча булардан беҳабар, кундалик юмушлари билан овора.

Болалар уйида ҳар бир ўқитувчи учун йигирма нафар ўқувчи ажратилган. Меҳмет Фотима устознинг гуруҳига тушди. Устоз янги ўқувчи билан танишиш учун ичкарига кирганида Меҳмет шифтга термилиб ўтирган эди.

– Хуш келибсан! Мен бу ерда сен учун масъул ўқитувчиман, исмим Фотима, бундан кейин барча муаммоларинг билан мен шуғулланаман.

Меҳмет эса кўзларини оппоқ шифтдан узмади. Афтидан, у на танишишни, на гаплашишни истаётган эди. Фотима устоз уни биринчи кундан қистовга олишни хоҳламади ва ёрдамчи ходимни чақириб, Меҳметга овқат олиб келишни айтди-да, ўзи хонадан чиқиб кетди.

Орадан икки-уч дақиқа ўтар-ўтмас ётоқхонадан бақир-чақир овозлари келаётганини эшитган Фотима устоз тезда ортга қайтди. Меҳмет сўкинганча ўзини у ёқдан-бу ёққа ураётган, олдидан нима чиқса уриб синдираётган эди. У гиёҳванд модда истар, худди қиш кун ташқарида юпун кийимда қолиб кетгандек тинмай титрар, турган жойида ўзини ерга отар, гоҳ кўзларини бир нуқтага тикиб, гоҳида ўзига ўзига бир нарсалар деб минғирлар, баъзан кўзига отаси кўриниб, «Дада!!!» деб бақирарди.

Хумор тутганида Меҳмет ўзини билмай қолиши ҳақида Фотима устозга маълумот берилган бўлса-да, у бундай ҳолатни умрида биринчи марта кўриб тургани учун чўчиб кетди. Бошқа ходимларнинг ёрдами билан Меҳметни тинчлантиришга уринди, анча-мунча овора бўлгандан кейингина бунинг уддасидан чиқди...

Ўқувчилар орасида отаси оламдан ўтганлар, онаси ташлаб кетганлар, тажовузга учраганлар, бангига айланганлар бор. Уларнинг ҳолати Фотима устозга қаттиқ таъсир қилар, ишда бўлмаган пайтларда ҳам бу болаларни ўйлаб юраги сиқилар, кечаси билан кўзига уйқу келмасди. Бу ерда ўтказган икки ҳафтаси икки йилдек туюлиб кетди. Бўлди, ортиқ чидолмайди, ишдан бўшайди!..

Кўзи тушган бир китобни олди-да, мутолаага киришди. Қачон бирор муаммога дуч келса, дарров китобларга ёпишади, у боши берк деб ўйлаган кўчаларда мана шу китоблар унга йўл кўрсатади.

“Аллоҳ имтиҳон қиляпти”, деганча сен фақатгина томоша қилиб турган инсонга ёрдам қилиш-қилмаслининг сенинг имтиҳонингдир.

Сассиз кечада, хи-рагина ёниб турган чироқ остида ўқилаётган китобда битилган мисралар гўёки ҳаётининг бундан кейинги қисмини белгилаб берар, энди ҳеч

нарсa аввалгидек бўлмаслигига ишора қилаётган-дек эди.

«Инсонни инсон қиладиган имондир. Шундай экан, инсоннинг асл вазифаси имон ва дуодир. Куфр инсонни ғоят ожиз ҳайвонга айлантириб қўяди».

«Албатта», деди Фотима устоз ўзига ўзи.

Мутолаадан кейин Меҳметдаги камчилик имон эканлигини идрок қилгач, беморнинг дардига шифо топган шифокор каби севинди. Талабалар ётоқхонасида ўзига ўзи берган ваъдаси эсига тушди: «Мен ҳар доим ўқувчиларига Аллоҳ ҳақида сўзлайдиган муаллима бўламан...»

Фотима устоз аввало боланинг кўнглини олиши кераклигини яхши биларди. «Олдин мени яхши кўрсин, яхши кўрса, қулоқ солади, қулоқ солса, тушунади... – дея ҳаёлидан ўтказди. – Шуни асло унутма, Фотима, асло унута кўрма! Ёмон инсон йўқ, ёмонлик сари итқитилган инсонлар бор. Сен ҳеч кимни гуноҳлари учун жазолайдиган мақомда эмассан, чунки бу мақом фақатгина Аллоҳга оиддир. Сенинг вазифанг инсон ҳар қанча гуноҳга бот-

ган бўлса ҳам, унинг эшигини қайта-қайта тақиллатиш, очмаса яна ва яна тақиллатиш, юз марта, минг марта тақиллатишдир. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ҳатто жуда кўп зулмлар қилган Абу Лаҳабдан ҳам воз кечмадилар, неча марталаб унинг эшигига бордилар, токи «Таббат» сураси нозил бўлиб, Аллоҳ таоло Абу Лаҳабдан воз кечмагунча... Расулulloҳ алайҳиссалом юзига Аллоҳнинг раҳмат эшиги ёпилмаган кишилардан асло умидларини узмас эдилар. Модомики, шундай Пайғамбарнинг уммати экансан, модомики, У зотнинг маслаги билан шарафландинг, сен ҳам сенга эҳтиёжи бўлган бу болалардан умидингни узолмайсан, уларга терс ўгирила олмайсан, гўёки бу азоблар йўқдек ҳаётингни қолган жойидан хотиржам давом эттира олмайсан. Олган шунча илмингдан кейин ҳам бу болага орқа ўгирадиган бўлсанг, унга эҳтиёжи бўлган имон ҳақида сўзлаб бермасанг, Аллоҳ, албатта, бунинг ҳисобини сендан сўрайди...»

Шундан сўнг қўлларини дуога очди:

«Ё Раббим! Сенинг розилигинг учун чиққан бу йўлимда менга ёрдам бер!»

Зеро, Аллоҳ мени севмайди...

Бу тонг ўзини ҳар қачонгидан хотиржамроқ ҳис қилаётган эди. Болалар уйига борганида хонасига кирди ва ишни нимадан бошлаш ҳақида ўйлади.

Энг аввало Меҳметни гиёҳванд модда таъсиридан буткул қутқариш керак. Бунинг учун «Аматем»дан келган икки ходим ва бир тиббиёт ходими билан учрашиб, маслаҳатлашиб олди. Меҳметни ҳам ижтимоий фаолиятларга жалб этади, ҳам педагогик усуллар билан унинг тузалишини тезлаштиради.

Меҳмет инсонларга бўлган ишончини йўқотган эди. Шу сабабли одамларга унчалик ҳам аралашмас, кўпинча баскетбол ўйинларини томоша қилар ёки ўзи ёлғиз юрарди. Биринчи босқичда унинг ўз-ўзидан ичини очишини кутиш тўғри эмас, олдин уни тенгдошлари билан таништириш, ишонч борасидаги муаммони ҳал қилиши керак. Уни бирданига одамлар орасига қўшиб қўйиш акс таъсир кўрсатиши мумкинлигидан Али исмли ота-онаси вафот этган, одобли боладан Меҳмет билан дўст бўлишини сўради.

Икки ой ичида Меҳмет ва Али яқин дўстларга айланишди. Меҳмет энди олдингидек ёлғиз юрмас, Али билан бирга овқатланар, суҳбатлашар, вақтнинг кўп қисмини у билан ўтказарди. Меҳметдаги ижобий ўзгаришларни кўрган Фотима устоз уларнинг ёнига яна бир болани қўшди. Кейинроқ тагин икки бола, сўнг уч бола қўшилди. Шундай қилиб, саккиз ой ичида Меҳмет ўзини хотиржам ҳис қила оладиган муҳит пайдо бўлди.

Фотима устоз Меҳметнинг баскетболга қизиқишидан хабардор эди. Бир куни унга ажойиб совға тайёрлади. Ташқарида дўстлари билан ўтирган Меҳметни чақириб, унга стол устида турган мовий ўрамни узатди. Устозидан аввал ҳам бир неча бор совға олган Меҳмет ўрамни ҳаяжон билан очди. Ичидан 23 рақамли, дастхат қўйилган Леброн Жеймс⁸ формаси ва баскетбол тўпи чикди! Меҳметнинг кўзлари қувончдан порлаб кетган, бу сафар хафаликдан эмас, хурсандчиликдан йиғлар эди. Ахир анчадан бери ҳеч кимдан кўрмаган меҳрни айнан Фотима устозидан кўряпти...

Форма ва баскетбол тўпини олгандан кейин у ҳам ўқитувчиси учун нималардир қилишни истар, аммо кутилмаган совғадан кейин хаёлига ҳеч нарса келмаётган эди. Бирор нима олай деса, пул йўқ, нима қилса экан?.. Турган жойди бироз ўйланди-да, сўнг бошини кўтариб сўз бошлади:

– Сизни хурсанд қиладиган бир хабарни айтмоқчиман, устоз. Сиз аъзо бўлишимни истаган, бирок

⁸ Америкалик машҳур баскетболчи

мен розилик билдирмаган баскетбол тугарагига ҳозироқ бориб ёзиламан.

Бу гап бошқалар учун оддийдек туюлар, аммо Фотима устоз учун жуда қадрли, чунки Меҳметнинг оғзидан бу сўзларни эшитиш учун бир неча ой ҳаракат қилди. Яхши хабарни эшитиб, ҳам Меҳметнинг кўнглидан жой олганидан, ҳам унинг одамларга аралаша бошлаганидан хурсанд бўлди.

Меҳмет энди баскетбол тугарагида бўлгани сабабли ҳар тонг шуғуллана бошлади. Жисмоний тарбия ўқитувчиси «Яхши баскетболчи фақатгина танасини эмас, ақлини ҳам яхши ишлатиши керак» дегани учун ақлни чархлайдиган машғулотларни ҳам канда қилмаяпти.

Фотима устоз бир ярим йил деганда Меҳметни гиёҳванд моддалар таъсиридан буткул қутқарса-да, у ҳали ҳам ора-орада ўзига зиён етказишни кўймапти. Шу сабабли устоз «Аматем»даги мутахассислар қайта-қайта билан маслаҳатлашиб, яна нималар қилиш мумкинлигини муҳокама этади.

Хумор тутмаган пайтларда Меҳмет мўмин-қобилгина бола бўлар, хумор тутганида эса кўзига ҳеч нарса кўринмас эди.

Бугун Фотима устоз уни қўлида одеколон шишаси билан кўриб қолди. Олиб кўймоқчи эди, шиша синиб, устознинг қўлини кесиб кетди. Қўлининг кесилгани эмас, Меҳметнинг оғзидан чиққан сўзлар Фотима устознинг жонига кўпроқ озор берди:

– Қўйиб юборинг! Бўлди, бас! Ўзи Аллоҳ мени севмайди! Севганида бошимга шунча ташвишлар

тушишига йўл қўйган бўлармиди? Мени асраган бўларди...

Фотима устоз Меҳметнинг кўнглидаги ҳамма нарсани айтиб олишини кутиб, индамай турди. Ҳозирги босқичда Меҳметни руҳан тайёр деб бўлмайди, унга имондан сўз очишининг мавриди эмас ҳозир.

У ҳали бола. Ҳар бир бола каби унинг ҳам энг катта эҳтиёжи – меҳр ва шафқат. Энг аввало ана шу эҳтижни қондириш зарур.

Онасининг қадрлиси

Болалар уйида ҳар куни бир ўқитувчи навбатчи бўлиб қолар, кечқурун соат ўн бир ярим-ўн иккилар атрофида ўқувчиларни бирма-бир текшириб чиқарди. Бугун навбатчиликда Фотима устоз. У ҳамма қаватларга чикди, болалар ётоқхонада-ми-йўқми, бирма-бир қараб чиқар экан, навбат Меҳметга келганида унинг жойида эмаслигини кўрди. Хаёлига ёмон нарсаларни келтиришни истамагани учун балки юз-қўлини юваётгандир деган ўйда ўша қаватдаги ювиниш хонасига борди. Аммо Меҳмет у ерда ҳам йўқ эди.

Фотима устоз хавотир ола бошлади. Охирги пайтларда Меҳмет анча яхши бўлиб қолган бўлса-да, унга ҳали тўлиқ ишнолмас, ўзига зарар беришидан қўрқарди. Ҳовлиққанча ташқарига чиқди. Тун қоронғисида бирор натижа чиқишидан умид қилмаётган бўлса-да, охирги чора сифатида боғ томонга йўл олди. Хаёлида мингта ўй билан боғнинг ҳамма томонини қараб чиққан Фотима устоз баскетбол майдончасидан келаётган овозни эшитиб, ўша ёққа юрди ва Меҳметнинг бир ўзи тўп ўйнаётганини кўрди.

– Тинчликми, Меҳмет? Ярим кечаси бу ерда нима қиляпсан?

– Ётоқхонада сиқилиб кетдим, сал ўзимни чалғитай деб шу ерга келдим.

– Нега сиқилиб қолдинг?

Меҳмет аввалига жавоб бермади. Қўлидаги тўпни бир неча марта ерга ургандан кейин:

– Йўқ, устоз, ўзим шунчаки... – деди.

– Бир гап бордек, Меҳмет. Агар гаплашишни истасанг, сенга жон деб қулоқ тутаман, лекин истама-санг, сени мажбурламайман.

Сирларни ошкор қиладиган пайт келган эди.

Фотима устоз билан танишганидан бери унга яхшилик қилиб келяпти. Онасидек меҳрибон устозига ҳамма нарсани айтиб беришни хоҳларди-ю, қандай қилиб гап бошлашни билмасди. Мана, ҳозир айни фурсати...

Меҳмет бошидан ўтганларни ҳикоя қилишга киришди.

– Отам Ағри⁹да тўрт қиздан кейин дунёга келган ягона ўғил фарзанд эди. Бувам уни эркалатиб катта қилди, отамнинг чўнтагида доим пули бўлган, ўғил бўлгани учун унга ҳеч қандай тақиқ қўйилмаган, шу сабабли ҳамма нарсани ўзига мумкин деб ўйлаган. Ўғил бола-да, деб қилмишларини нуқул бости-бости қилишган. Ёшлигида ҳам, кейинги ҳаётида ҳам ичкиликбоз, тайини йўқ одам бўлган.

Онам эса отамнинг мутлақо акси – қаршисидаги инсонни хафа қилиб қўйишдан қўрқадиган, бошига ҳар қандай ташвиш тушмасин, фақат яхши томонини кўрадиган, мулоҳазали, фариштадек аёл эди.

⁹ Туркия шарқидаги шаҳар

Онам тўйдан олдин отамни умуман танимаган бўлса-да, отам унга бирор ёмонлик қилганиданми ёки ўз оиласи уни қалин пули учун сотгани сабаб-лими, нимадир бўлиб, отам билан турмуш қурган ва охири йўқ дард-аламлари мана шундай бошланган. Уйда ҳам отамдан, ҳам қайнопаларидан зулм кўрган онам тўйдан кейин кўп ўтмай ҳомиладор бўлибди. Орадан бир-икки ой ўтгач, Ағрида яшаган пайтларида, отамнинг қандайдир қилғилиги туфайли бувам уларни шошилинч равишда Анқарага юборган. Аввалдан олиб қўйган ерга уй қурдириб, онам билан ўша уйда яшашган. Онам қайнопаларидан қутулса ҳам, у ерда ҳаёти яхшиланмаган, отам кун сайин уни кўпроқ калтаклаган. Бир куни азоблар ичида қолганида, тўлғоқ тутибди ва шошилинч равишда касалхонага олиб боришибди, опам муддатидан олдин дунёга келибди. Турмуш қурганидан бери бирор ёруғ кун кўрмаган онамнинг шодлиги узоққа чўзилмаган, эрта туғилганлиги сабаб-лими ёки ҳомиладорлик пайтидаги зарбаларининг оқибатиданми, хуллас, опам икки ҳафта ўтмай вафот этган.

Онам қаттиқ хафа бўлган, отамнинг эса парвойи палак. Бувамдан келган пулларни кайфу сафога сарфлаб юраверган, бу ҳам етмаганидек, рўғорни онамнинг бўйнига юклаб, уни бошқаларнинг уйига тозалик ишларига юборган.

Опамнинг вафотидан уч-тўрт йилдан кейин онам менга ҳомиладор бўлган ва ноябрь ойининг кунларидан бирида мен дунёга келганман.

Аслида болалигим ҳақида ғам-аламга тўла кунлар ва бир қанча хотирадан бошқа айтадиган нарсам кўп эмас, устоз...

Ўша кунлардан мен эслайдиган биргина киши - бу уйимизнинг орқа томонида сариққа бўялган уйда яшайдиган кўшнимиз Солиҳ амаки. Дадам одатда дўстлари билан уйнинг сал нарисиди жойлашган чойхонада ёки бошқа жойларда ўтирар, на уй билан, на биз билан иши бўлар эди. Онамнинг умуман пули бўлмасди, шу сабабли бирорта ўйинчоқ олиб бера олмасди.

Бир куни ўзимга лойдан машина ясашга уринаётганимда кўшнимиз Солиҳ амаки кўриб қолди. Аҳволимга ачиниб кетган шекилли, пулт билан бошқариладиган кўк рангли ўйинчоқ машина олиб берди.

Бир неча кун шу машинани ўйнадим, аммо яна отам жанжал кўтарган кунлардан бирида машинамни синдириб ташлади. «Бу уйга мендан беҳабар ҳеч нарса олинмайди!» деб менга икки шапалоқ туширди. Мени унинг қўлидан қутқаришга уринган онамга ҳам тарсаки туширди. Хуллас, тўрт мавсум ўз вақтида келиб кетадиган юртда бизнинг уйга баҳор сира келмади, устоз...

Чуқур нафас олиб, йиллар давомида елкасида юк бўлиб турган хотираларни бирма-бир айтиб, биров энгиллашган Меҳметни Фотима устоз сабр билан тинглар, ичидаги бутун дардини тўкиши учун гапини бўлмасди.

– Отам ўша ўйинчоқ машинага қўшиб келажак ҳақидаги бутун орзуларимни ҳам синдириб ташла-

ди. Синикларни бирлаштиришга уринсам, ёриқларидан дард-алам сизади...

Бизнинг уйда ҳаммаси рисоладагидек эмаслигини тушуниш қийин эмасди, устоз. Аммо онам шунчалик яхши аёл эдики, ўзим оқ-қорани ажратадиган бўлмагунимча отамни бирор марта менга ёмонламади. «Болам, биз жанжаллашишимиз мумкин, аммо сен эътибор берма. Нима бўлганда ҳам, у сенинг отанг, шуни асло унутма», дерди доим.

Онам биз яшаган жаҳаннамдек уйда жаннатни барпо қилди, мен ўз йўлимни доим унинг ўғитлари ёрдамида топдим.

Биринчи синфга борганимда олти ёшда эдим. Синфдошларимдан бўйим пастроқ бўлгани учунми ёки ёшим кичкиналигиданми, билмайман, аввалига жуда қийналгандим, лекин ҳар қанча қийин бўлмасин, бу дарсларни ўзлаштиришимга умуман таъсир қилмади. Бошланғич мактабда энг катта ташвиш пулимиз бўлмагани учун ўқитувчим айтган нарсаларни ололмаслигим эди, қўлимиз калталиги туфайли синфдошларим мени ўзларига қўшмасди ҳам. Аммо, ишонасизми, ўша пайтларда

“Зиндонларнинг
энг ёмони — ахлоқи
ахлоқи мос келмайдиган
инсонларнинг бир жойда
яшашидир”.

Ҳазрат Умар

мен бундан кўпам хафа бўлмаганман, чунки аъло ўқишга, яхшилар билан дўст бўлишга, ҳаётимни гўзал давом эттиришга онамга сўз бергандим.

Бошланғич мактабда онамдан бошқа менга ёрдам берадиган яна бир киши бор эди – жисмоний тарбия ўқитувчимиз Эркин устоз. Баскетболга бўлган қизиқишимни сезиб, мени иккинчи синфда мактабнинг баскетбол жамоасига қўшиб қўйди. Унинг сабоқлари ва машғулотлар натижасида мен ҳам мактаблараро турнирларга қатнашадиган, бошқа жамоаларда ўйнайдиган бўлдим. Баскетбол жамоасига олинганимни айтганимда онамнинг хурсанд бўлганини бир кўрсангиз эди. «Жоним ўғлим менинг! Сен билан фахрланаман. Аминманки, келажакда жуда яхши баскетболчи бўласан», деди кўзларидан ёш оққанча.

Оҳ, менинг онам! Бошининг устидан қора булутлар, кўзларидан ёмғирлар аримаган онам!...

Биласизми, устоз, онамнинг кулганини жуда кам кўрганман. Мени жуда яхши кўрарди. «Онасининг қадрлиси, бу кўнглим сен борлигинг учун хузур топди, сен ташлаган илк қадам, илк марта она деганинг ҳар доим ёдимда. Сенга боғлиқ нима бўлса, онангнинг бағрида гул бўлиб очилди», дерди ва мени маҳкам қучоқлаб оларди.

Отамга қаердандир инсоф тегиб, мен тўртинчи синфни тугатаётганимда Чанкая¹⁰ ҳокимиятида ишчи бўлиб ишлай бошлади, аммо бу узоққа чўзилмади. Қўли эгрилигиданми ёки хулқи ёмонлигиданми, хуллас, уни қамоққа олишди. Отам уйда бўлмаган бир йил энг хузурли давримиз бўлди. Мен ўқишни давом эттирдим, дам олиш кунлари

¹⁰ Анқарадаги туман

онам билан бирга тешиккулча ва сув сотдим. Ўёғимизда ўзимиз қовурилган ўша дамларда онам билан бирга пул тўплай бошладик. Отам билим қолмаслиги учун гиламнинг тагига яширдик. Келажакда нималар қилишимиз мумкинлиги ҳақида орозуларга берилдик.

Мен машхур баскетболчи бўламан... Онам ўтмишнинг қора изларини жисмидан ҳам, руҳиятидан ҳам ўчириб ташлаган бўлади... Уйга келганимда мени кулиб кутиб олади, дастурхонда эса биз яхши кўрган овқатлар. Энди овқатларимиз заҳарга айланмайди...

Хуллас, мана шунга ўхшаш орзулар.

Бир куни онамга «Бу ерлардан кетайлик, отамнинг сўкишлари, калтаклари бўлмаган, ёстиққа бошимизни хотиржам қўядиган, ҳеч ким бизни тополмайдиган жойларга кетайлик. Ўзим сизга қарайман, сиз доим ёнимда бўлсангиз бўлди», дедим. Онам умидланди чоғи «Бир куни буларнинг бари тугайди, ўғлим, ишон менга», деганча мени қаттиқ кучоқлади. Ўшанда зимистон ўтмишимиз кун келиб тупроққа кўмиладигандек, онам билан бахтиёр ҳаёт кечира бошлайдигандек туюлганди менга.

Отам қамоқдан қайтиши билан токчага териб қўйилган орзуларимиз ўз ўрнини яна ёмон кунларга бўшатиб берди. Мен эса болалик билан хайрлашиб, ўсмирликка қадам қўйдим ва ўрта мактабга бора бошладим. Шундоқ ҳам инсон учун энг қийин давр ҳисобланадиган ўсмирликда отамни баттар ёмон кўриб қолдим. Энди онамнинг отам ҳақидаги

танишлари мени тинчлантирмай қўйганди. Чунки
 вақтга бўлгандим, онамга нималар қилаётганини
 сўриб турардим, бизни умуман яхши кўрмаслиги-
 ни билардим. Онамни менинг ёнимда уришга ҳара-
 кат қилганида бир неча марта қўлидан ушлаб қол-
 дим. «Энди мен борман, яна бир марта онамга қўл
 кўтарсангиз, бу қўлларни синдираман», дегудай
 бўлиб уни ташқарига чиқариб юбордим.

Отам энди онамни мен уйда бўлмаган пайтлар-
 да ура бошлади. Буни уйга келганимда онамнинг
 калтақдан қизарган ёноқларидан, кўзларидан оқа-
 ётган ёшлардан билардим. Хафа бўлмаслигим учун
 мени кўриши билан дардини ичига ютиб, ўзини
 мажбурлаб кулар эди. Онамнинг юраги ўрнида тоғ
 бўлганида, майда-майда бўлиб кетарди, устоз.

Отамнинг зулмлари давом этгани сайин уйга
 бормим келмайдиган бўлди. Вақтимни ёмон бўл-
 га ҳам, ўртоқларим билан ўтказишга ҳаракат қи-
 лардим. Онам ўзига қилинган азиятни кўришни
 истамаганимдан уйга кеч келишимни биларди,
 лекин оналик меҳри билан сезган бўлса керакки,
 доим «Ўғлим, атрофингдагиларга эҳтиёт бўл», деб
 огоҳлантириб турарди. Мен сигарета чекадиган,
 ирамасликлар қиладиган қилиқ чиқаргандим. Ле-
 кин онамга асло ҳурматсизлик қилмасдим, чунки
 менинг яхшилигимни истагани учун насихат қи-
 лишини билардим.

Отам ҳамон ишламасди. Бувам юборган пуллар
 унинг ичишига, қимор ўйнашига етмасди, шу са-
 бабли мени мактабдан олиб, ишга жойлаштириш-

га қарор қилди. Бунга, энг аввало, онам қаршилиқ қилди, ҳар қачонгидан кўпроқ калтак еса-да, таслим бўлмади. Мен ҳафта давомида ўқиб, дам олиш кунлари Остим¹¹да ишлардим. Улғайганим сари ҳаётнинг ҳақиқий юзи билан яқинроқ таниша бошладим, бу эса биз қилган орзуларнинг ҳеч бири рўёбга чиқмаслигини тушуниб етишимдан бошқа нарсага ярамади.

Охирги пайтларда отам қимор ботқоғига ботгани, катта миқдорда қарз бўлиб қолгани, бу қарзни тўлолмагандан ичкиликка баттар муккасидан кетгани етмагандек, суюқоёқ аёлларга илакишиб қолган экан. Отамнинг ҳар қандай азобига чидаб келаётган онам кадр-қийматининг оёқлар остига олинишига чидолмай исён кўтарди. Лекин отамни на онам қизиқтирарди, на унинг кадр-қиммати, номути.

У пайтда мен ўрта мактабни тугатаётгандим...

Меҳмет бирданига жим бўлиб қолди, сўзлар бўғзига тизилиб қолгандек эди. Бир муддат кўзидан оқаётган ёшларнинг тинишини кутди, лекин бу ёшлар тинадиганга ўхшамасди...

– Отам онамни ўлдирган ўша кунни сира эсимдан чиқаролмаяпман, устоз...

Фотима устоз донг қотиб қолди. Меҳметни тинчлантирадиган, кўнглини кўтарадиган бирор нима айтишни истар, аммо кўз ўнгида онаси ўлдирилган болага соатлаб гапирса ҳам, юрагидаги оловни сўндира олмаслигини жуда яхши тушуниб турарди.

¹¹ Анқарадаги саноат ҳудуди

– Ўша куни отам уйга яна ғирт маст бўлиб келди, онамга овқат тайёрлашини, қорни оч эканлигини айтди. Мен овқатланиб бўлганим учун хонамга кириб, дарсимни қила бошладим, аммо кўзим ҳам, қулоғим ҳам уларда эди. Онам ерга ёзилган дастурхонга бир коса шўрва қўйди. Энди ўрнидан тураман деганда, отам кўлида рақи¹² шишаси билан «Ўтир!» деганча ўшқирди. «Мен овқатланаётганимда ҳамма дастурхон атрофида бўлади», деб бақирди. Унинг овози тобора баландлаб борарди.

Аралашишни истасам ҳам, онамнинг жанжалларга аралашма деб тайинлагани ёдимга тушди. Хонамнинг эшигини ичкаридан қулфлаб, жанжал тугашини кута бошладим.

Онамнинг «Кўйиб юборинг!» деб бақирган овози, отамнинг сўкиниши, тасир-тусурлар... Қулоқларимни икки қўлим билан бекитиб, девор бурчагига сингиб кетганимни эслайман, холос.

Онам бирданига жимиб қолди.

Минг кўркув билан эшикнинг тирқишидан қарасам, не кўз билан кўрайки, онам ерда қонга беланиб ётарди.

«Она!» деб уввос тортганча ёнига қандай чоғиб борганимни билмайман. Қорнига урилган бир неча пичоқ зарбидан оқ гулли кўйлаги қип-қизил бўлган кўйи ер билан битта бўлиб ётар, аранг нафас оларди. Қора, жингалак сочларини силаб, «Она, мени ташлаб кетманг, илтимос, ташлаб кетманг», деб йиғлай бошладим.

¹² Турк ароғи.

Отам кўлида пичоқ билан оёғида аранг турар, елкаси билан деворга суянишга уринарди. Онам унинг менга ҳам зарар беришидан кўрққани учун пуллар яширилган гиламга ишора қилди. «Пулларни олиб, бу ердан қоч, ўғлим, ўзингни қутқар», деди бир амаллаб.

Кўзи ҳеч нарсани кўрмаётган отам мен томонга қадам ташлар экан, онам охирги кучи билан унинг оёқларига ёпишди. «Бўлақол, Меҳметим, онасининг қадрлиси, қоч!» деди.

Онам сўнгги нафасини бераётган пайт мен гилам тагидаги пулларни олиб, ўзимни кўчага урдим.

Ўша куни онамни охирги бор кўрдим. Охирги бор унинг оғзидан «Онасининг қадрлиси» деган сўзни эшитдим. Меҳрибон қўлларини охирги бор ушладим. Биринчи марта кўчада қолдим...

Мен онамнинг азасини ҳам тута олмадим, унинг олдидаги охирги вазифамни бажара олмадим. «Сизни яхши кўраман, онажон» дея олмадим. У билан видолашиш насиб қилмади. Ахир, устоз, айтинг, булар нега менга раво кўрилди? Бундай аҳволга тушиш учун мен нима қилдим?..

Кўзларидан оқаётган ёшларни тўхтата олмаётган Фотима устоз нима деса ҳам, ҳаммаси бекор эди.

– Сенга онангни қайтариб олиб келолмайман, лекин рози бўлсанг, мен сенга оналик қиламан, хўпми, Меҳмет? Сени асло ташлаб қўймайман, ўла ўлгунимча ташлаб қўймайман...

Яхшилик сари одим

Эртаси куни хонасининг деразасидан қараб, Меҳметнинг дўстлари билан ўйнаётганини кўрган Фотима устоз «Ҳаммаси яхши бўлади, Худо хоҳласа, яхши бўлади», деди ўзига ўзи.

Шу пайт эшик тақиллаб, бир неча касбдоши кириб келди.

– Устоз, вақтингиз бўлса, сиз билан бир нарсани гаплашмоқчи эдик, – дейишди.

– Албатта, келинглар, – дея уларни ичкарига таклиф қилган Фотима устоз ёрдамчига чой олиб келишни айтди. – Эшитаман сизларни.

Ўқитувчилардан бири сўз бошлади.

– Меҳмет нафақат дўстлари билан келиша олмайпти, балки уйга вазифаларни ҳам умуман бажармаяпти. Биз уни бир неча марта огоҳлантирдик, жазолар бердик, лекин бизга қулоқ солмаяпти. Бу назиятга Меҳмет қанчалик масъул бўлса, сиз ҳам ўқитувчиси сифатида масъулсиз. Чора кўришингизни истаймиз.

– Сизларга ҳам маълумки, ёмон инсон йўқ, ёмонликка рўбарў қилинганлар бор. Зарарли инсон йўқдир, зарарга дучор қилинганлар бор. Бир инсон ҳар қанча ёмон бўлмасин, унинг кўнглига йўл топа

оладиган, уни қадрлайдиган устозга эҳтиёжи бор. Биз айнан мана шу вазифани бажаряпмиз, дўстлар. Шунинг учун ҳеч кимнинг кўриниши, кийими, юриш-туриши, ўтмиши, ҳаётига қарамаслигимиз, ҳар бир ўқувчимизнинг эшигини, гарчи у бизга очмаса ҳам, бир неча марта тақиллатишимиз зарур. Модомики, ўқитувчи эканмиз, албатта, бунинг учун маҳшарда ҳисоб берамиз. Демак, бизнинг елкамизда мана шундай юк бор. Муаммога дучор бўлган ўқувчининг масаласини ҳал қилишнинг қандайдир йўли борлиги аниқ. Бу йўлни билмасак, муаммо ҳал бўлмайди, демак, масалани ҳал қилиш учун янги йўлларни топишга уриниш энг маъқул иш бўлади. Сизлардан илтимосим, Меҳметнинг мана шундай ҳолатига дуч келсангиз, ундан жаҳлингиз чиқмасин, айбларини юзига солманглар. Меҳмет гиёҳванд моддадан қандай қутулган бўлса, Худо хоҳласа, қисқа муддатда бу камчиликларидан ҳам қутулиб, ҳаммага ўрнак бўладиган инсонга айланади. Мен бу масалада ишляпман ва ишлашда давом этаман. Мен ҳам сизлардан сизга юклатилган вазифани бажаришларингизни илтимос қиламан.

Ўқитувчилар ичаётган чой томоқларига тикилиб қолди. Улар Меҳметнинг айбларини айтиш учун келишган эди, янги келган ўқитувчидан ўзларининг айбларини эшитиб, хонадан асабийлашганча чиқиб кетишди. Касбдошлари кетиши билан Фотима устоз Меҳметни хонасига чақирди.

– Кел, Меҳмет, сен билан суҳбатлашамиз.

Ярим соатча суҳбатлашгач, тортмасига солиб қўйган совғани чиқарди ва Меҳметга узатди. Ўқи

тувчисининг унга совға беришига ўрганиб қолган Меҳмет:

– Нега овора бўлдингиз? – деса ҳам хурсандлиги кўзларидан маълум эди.

Ўрамни очиб, бу сафар умуман кутилмаган нарсани кўрган Меҳмет устозига қаради.

– Онанг сенинг ўқишингни қаттиқ хоҳлаган экан, Меҳмет, мен ҳам сенинг онанг ҳисобланаман, шу сабабли ўқишни давом эттиришинг учун сенга мана шу китобларни, сен билан доим алоқада бўлиш учун эса телефон олдим. Лицейни сиртдан тугатгандан кейин яхши бир университетга кирсанг чакки бўлмайди, менимча, нима дейсан?

– Онамга ҳам, сизга ҳам сўз бераман, яхшилаб тайёрланиб, албатта, ўқишга кираман, устоз!

У жилмайганча устозига қараб турар экан, кутилмаганда эшик очилиб, ичкарига мудир кириб келди. Меҳметни кўришни кутмаган мудирнинг юзи бирданига ўзгарди ва норозилигини билдиргандек тўнг оҳангда:

– Узр, хонада ёлғизсиз деб ўйлагандим, – деди.

– Келинг, мудир бей, Меҳмет билан суҳбатимизни тугатай деб қолгандик, унинг қиладиган ишлари бор, ҳозир чиқиб кетади, – дея кулимсираб Меҳметга қаради. – Қани, бор, ўғлим, гапларимизни унутма, тезда дарс қилишни бошла.

– Хўп бўлади, устоз, – деди Меҳмет ва хонадан чиқиб кетди.

Уларнинг бу муносабатларини кўриб, кўнгли жойига тушиш ўрнига мудирнинг баттар жаҳли чиқди.

– Фотима устоз, аёл киши бўлганингиз учун балки оналик томирингиз уриб кетаётгандир, бу болага керагидан ортиқ марҳамат кўрсатаётган бўлишингиз мумкин, сизни тушунаман, аммо бу ернинг баъзи қонун-қоидалари, бузилмаслиги шарт бўлган ўз тартиби бор. Бугун бир неча ўқитувчидан мен эшитган гаплар менга унчалик ҳам ёқмайди, деб ўйлайман. Меҳмет ўқитувчиларга муаммо чиқараётган, уларнинг гапларига қулоқ солмаётган экан. Мен бу болага ортиқча меҳр кўрсатманг дейиш учун келдим, бироқ кўриб турибманки, сиз яна унга совға олиб, эркалибсиз. Бундан ташқари, унинг камчиликларини айтишга келган устозларга танбеҳ беришга уринибсиз. Нима қилмоқчи эканлигингизни тушунмаяпман, лекин сизни огоҳлантираман, бу болани бошимизга бало қилманг.

Айтилган гаплардан жаҳли чиққан бўлса ҳам, ўзини хотиржам тутишга уринган Фотима устоз мудирнинг қизариб кетган юзига қаради.

– Боя ҳамкасбларимга айтганимдек, бу маслада янада қаттиқроқ ишлайман, мудир бей, хавотир олманг. Ҳаракатларимиз ўқувчини бой бериш эмас, унинг кўнглига йўл топиш учундир, бунинг учун бироз вақт керак, сабрли бўлиш яхши натижа беради, менимча.

– Бир кишининг кўнглига йўл топамиз деб бошқалардан айрилиб қолмайлик тағин, сизни яна бир бор огоҳлантирман, – деди мудир.

V БОБ

Сизсиз яшаш қанчалар оғир экан...

Кечки соат тўққиз яримларда ҳаммага ётиш вақти бўлганини айтиб чиққан Фотима устоз ўзи ҳам дам олиш учун хонасига кириб кетди.

Меҳмет ётоқда у ёқдан-бу ёққа ағдарилар, кўзига ҳеч уйқу келмасди. Бироз тоза ҳаво олиш учун дераза олдига келиб, осмонда чақнаб турган юлдузларга тикилди.

– Бугун ҳам тушларимга кирмайсизми, она? Гул юзингизни соғинди Меҳметингиз... – дея шивирлади.

Онасини қанчалар соғинганини ҳис қилиб, хўрсиниқ аралаш мижжасидан оққан ёшни артди. На чора, ўлимга даво йўқ экан бу дунёда!..

Энди анчагача ухлолмаса керак.

Нима қилишини билмас, телефонига юклаб олган китоблардан бирини очиб, ўқишга тутинди.

«Бу сатрларни ўқиётган ҳамма вақти-соати келиб ўлади.

Кўпчилик ёмон деб ўйлайдиган ўлим чиндан ҳам ёмонми ёки бизнинг ўлимга бўлган қарашимиз нотўғрими?..

Ўлим бир неъматдир, табдили макондир¹³, бу интиҳо эмас, аксинча абадий ҳаётнинг бошланишидир.

Инсон дунёдан кўчса ҳам, йўқ бўлиб кетмайди, иккинчи ва охирги манзили бўлмиш охират юртида абадулабад қолади.

Ўлим ҳаётнинг оғир юкларидан халос бўлиб, севганларимизга етишишимиз учун Аллоҳнинг бизга берган энг гўзал неъматларидан биридир.

Тупроқ остидаги уруғнинг униб чиқиш учун йўл қидириб, машаққатлар тортиши унинг учун кулфатдир. Аммо ўша уруғнинг тупроқ тагидаги торгина, қоп-қоронғи оламдан чиқиб макон ўзгартириши ҳамда қуёш билан дўст бўлиши, ёмғирларга ҳасби ҳол айтиши, майсалар билан қардош бўлиши ўша кулфатнинг неъматга айланганига ҳужжатдир. Шундай экан, руҳимизни қийноққа солган зиндонсифат бу дунёдан биз хотиржамликка эришадиган оламга ўтишимиз учун ўлишимиз, яъни макон ўзгартиришимиз ҳам неъматдир.

Ўлим – ҳарбий хизматни адо этиб бўлган аскарга берилган гувоҳномадай гап.

Ойлар давомида ҳарбий хизматни ўтаб, бу вазифанинг қийинчиликларини бошидан кечирган аскар учун ҳарбий гувоҳнома бурчини бажаргани ва эркинликка эришганини кўрсатувчи хушхабар бўлгани сингари машаққатларга тўла дунё ҳаётидан ҳузур ва ором макони ҳисобланмиш жаннат сари элтади-

¹³ Жой, маконни ўзгартириш.

ган ўлим ҳам ҳақиқий ҳурриятнинг бошланғичи бўлган абадий оламга ўтиш ҳақидаги севинчли хабардир.

Ўлим танаффус демакдир.

Дунёдаги азоблардан, зулмлардан, муаммолардан халос бўлишдир. Қабрга кирган инсон учун энди на ғам бор, на алам. Дунёда қалбига озор берган ни-маики бўлса, ҳаммаси ортда қолади, елкасида юк бўлиб турган машаққатлардан қутулади, севган-лари билан абадулабад ҳузур-ҳаловатда яшайдиган охират юрти томон сафари бошланади.

Охират – бу дунёда имон келтириб, солиҳ амал-лар қилганлар учун ичида ирмоқлар оқадиган ва улар абадий яшайдиган кўшкларда мукофотлар оладиган жой бўлса, туғёнга кетиб, зулм қилганлар учун эса жазо бериладиган жаҳаннам чуқурларидан бир чуқурдир!»

Онасининг ўлиmidан кейин тақдирдан ҳам, Аллоҳдан ҳам аразлаган Меҳметнинг хаёлида ўлим ҳақида жамланган бутун ёмон ўйлар бирма-бир тарқалиб кетган, у ўзи учун энг катта саволнинг жавобини топган эди. Отаси унинг кўз ўнгида она-сини ваҳшийларча ўлдирган бўлса-да, охиратда Аллоҳнинг онасига берадиган мукофотларини ўй-лаган Меҳметнинг кўнгли ниҳоят таскин топди.

Ўлимнинг ҳақиқий юзини билиб олгач, Аллоҳга бўлган арази севгига айланган Меҳмет мутолаани давом эттирди.

«Ҳа, коинотдаги энг гўзал севинч, энг ширин неъмат, энг соф лаззат – бу маърифатуллоҳдир. Инсон учун энг яхши руҳ ҳоли эса ўша маърифатуллоҳ ичидаги муҳаббатulloҳдир.

Инсон ҳақиқий саодат, севинч, неъмат ва оромни фақатгина Аллоҳни таниш ва Уни севиш билан қўлга киритиши мумкин. Зеро, инсон бошини кўтариб, ўзини унга таништиришни истаган қудратли Зотнинг ажойиб ишларига қараса, коинотдаги ҳамма нарсани унинг учун яратилганлигини, қуёшнинг чироқ, юлдузларнинг эса шамлар эканлигини кўради.

Аммо, афсуски, бировдан биттагина гул олса ҳам, «У мени яхши кўради», деб ўйлайдиган инсон гулларнинг барини ва умуман коинотни унинг учун яратган, уни яратилганларнинг энг шарафлиси ва энг гўзали қилган Холиқини танимаганидан Раббининг уни қанчалар севишини, севгисини унинг ихтиёрига бериб қўйган неъматлари билан кўрсатаётганини тушунмайди».

Ҳаётга ҳеч қачон бундай кўз билан қарамаган Меҳмет ўзини сўроқ қила кетди. Бу сафарги исёни Аллоҳга эмас, ўзига ва шу кунгача Аллоҳни унга гўзал шаклда тушунтирмаганларга эди.

Мен бу маънисиз
дилгирликлардан Сенинг
борлигингни эслаб
қутуламан.

«Нима учун буларни олдинроқ ўрганмадинг? Нима учун бу ҳақиқатларни бизга мана шундай гўзал тарзда тушунтиришмади? Нега ўқитувчи-

ларимиз ёки атрофимиздагилар бу маънавий ҳузур ҳақида гапиришмади, нега жим туришди?»

Бу кеча қўл билан ушлаш, кўз билан кўриш, овозини эшитиш мумкин бўлган бир кураш кеча-

си эмас, балки зеҳнларда имонсизлик келтириб чиқарган янглишларнинг имон ҳақиқатлари қаршисида ичи чириб кетган қарағай мисоли йиқилиш кечаси эди.

Инсон умри учун эртанинг жуда кеч бўлишини оз бўлса-да, фаҳмлаган Меҳмет мутолаани давом эттирди.

«Аслида эшигимизни кимдир тақиллатишини, кимдир йўқлаб келишини ҳаммамиз ҳам истаймиз. Эшикни очиб, ичкарига кирган инсон бизни барча дардлардан фориғ қилади, муаммоларимизни ҳал этади деб ўйлаймиз. Баъзан эса биз хоҳламасак ҳам унинг камчиликларимизни тўғрилашига эҳтиёжimiz бўлади.

Инсон паноҳ топиш илинжида бир эшик излайди, аммо нотўғри эшикларни тақиллатади. Рабби унга ҳар қуни берадиган неъматларни унутади.

Аслида Аллоҳ сенинг учун ҳар қуни эрталаб қуёшни чиқаришга мажбур эмас, сени бугун уйғотишга, ушбу сатрларни ўқир экансан, сенга ҳаво беришга ҳам мажбур эмас...

Ҳар оқшом дастурхонингни безаб турган кўкатлар, шўрва, гўшт, салатларни беришга мажбур эмас. Кўп нарсага муҳтож бир инсон бўлишинг мумкин эди балки...

Бирор марта тонгда ўрнингдан турганинда «Аллоҳим, мени бугун уйғотганинг учун алҳамдулиллаҳ.. Янги бир кун ва Сени янада яқинроқ танишим учун янги фурсат», дея севиндингми?

«Мен бугунгача бошимни умуман саждага қўймадим, берган, бермаган неъматларинг сабаб Сенга

шукр қилмадим. Мана шуларга қарамай, Сен гарчи беришга мажбур бўлмасанг ҳам менга ҳамма нарсани бердинг, Раббим» деб бутун олам эшитадиган овозда «Аллоҳу акбар!» дея олдингми?

Фақатгина намоз пайти эмас, ҳар доим унинг ҳузурида эканлигинг маҳжубияти билан «Борадиган бошқа эшигим, маъбудим йўқ, Раббим, сенсан мени едирган, кийдирган, менга ҳаёт берган... Сенсиз яшаш қанчалар оғир экан...» деганча саждада йиғладингми ҳеч?

Аслида биз Сени янглиш танибмиз, Раббим...

Маошимизни, суғуртамизни тўлашга мажбур раҳбар каби, синовга кирганимизда бизни ўтказиб юборишга мажбур деб ўйлайдиганимиз ўқитувчи каби танибмиз. Фақатгина қийин вазиятларда ёрдамга келадиган бир дўст деб билибмиз, аммо ҳар он ёнимизда эканлигингни кўра олмабмиз, Раббим!

Инсон нима ўзи? Бешта сезги аъзоси билан бутун лаззатларни олиш учун яшайдиган ва фақатгина вужуддан иборат мавжудотми?

У ҳолда руҳ қаерда қолади?

Баданни тўйдирадиган нарсалар бору, руҳни тўйдирадиган нарсалар йўқми? Албатта, бор...

Озиқ-овқат инсонни заҳарламайди, балки озиқлантиради. Руҳнинг озиғи имон билан бирга ибодатлар бўлиши лозимки, инсон заҳарланмасин. Дунёвий лаззатнинг ниҳояси бор, аммо руҳни тўйдирган лаззатнинг охири йўқ. Биз тирик эканмиз, ейиш ва ичишга эҳтиёжсимиз бор экан, умримизнинг сўнгига қадар ибодат қилишга, маънавий озуқага ҳам эҳтиёжсимиз бўлади.

Энди тўхта ва ўйлаб кўр: намоздаги сажда, рўзадаги ҳузур-ҳаловат ёки муҳтожга ёрдам беришдан келадиган лаззат ҳаётнинг қаерида учрайди?..

Шундай улкан коинот соҳибининг кун тартибидан сен борсан, сенинг кун тартибингдан эса уч қурушлик масалалар ўрин олган...

Телефонингни йўқотсанг, беш дақиқада, ҳамёнингни йўқотсанг ўн беш дақиқада топишинг мумкин, бироқ имонингни йўқотиб ўлиб кетсанг-чи?

Унда нима бўлади?..

Ўша пайт келмасдан аввал Раббингнинг ҳузурига кел.

Денгиздан келаётган ҳавони танангда ҳис қилиш учун қўлларингни кўтар, юрагинг учрашувнинг ҳаяжони билан урсин ва қўлларингни, юзингни сув билан учраштир, гуноҳларинг бирма-бир тўкилсин. Дунёдан бирор илнжнинг қолмасин ва шунда чорасиз ҳам қолмайсан.

Ахир барча чоралар соҳибининг қаршисида чорасиз қолиш мумкинми?..

Аллоҳу акбар дейсан, дунё юки билан оғирлашган танангни оёқларинг кўтара олмайди ва тиз чўкасан...

Озодлигингни эълон қилиш учун бошингини саждага қўясан, саждадаги ишқни топишни истагандек... Ва ўша ишққа қўмилганингда саждадаги шивирлашларинг Аллоҳга етиб борганини ҳис қиласан.

Раббингнинг ҳузуридан бошқа ҳузур йўқлигини тушуниб етасан».

Бошқа борадиган жойим йўқ...

Тўрт соатга яқин давом этган мутолаа худди ўн дақиқада ўтиб кетгандек бўлди. Юрагида таърифи йўқ ҳаяжон бошланган Меҳмет Раббининг уни эшитишини илк марта ҳис қилган, гўёки кўксидан оппоқ кабутар учиб чиққандек эди.

У хабар топган ҳақиқатлар зеҳнидаги янглишларни бирма-бир йўққа чиқарган, ботил тушунчалар ўрнини ҳаққа бўшатиб берганди. Меҳметнинг кўзларидан бу сафар ранж-аламлар туфайли эмас, балки ўзи учун кўрган умид учқунлари юрагида пайдо қилган севинч сабабли ёш оқаётган эди.

Бу хурсандчилигини бўлишиши мумкин бўлган бири бор, ҳаялламай унинг олдига бориши керак. У тез-тез қадам ташлаб, Фотима устознинг хонаси томон равона бўлди.

Рўпарасида йиғлаб турган Меҳметни кўрган Фотима устоз аввалига биров ташвишланди, аммо унинг хотиржам ҳолатидан хавотирга ўрин йўқлигини тушунди. Меҳметнинг юрагига сиғмаётган сўзлар тилидан бирма-бир тўкила бошлади.

– Инсон умри учун эртангни кун жуда кеч бўлиши мумкин. Ўзимни алдашни бас қилишим ва ўзим билан юзлашим вақти келди, бундан кейин Ал-

лоҳнинг ҳузуридан бошқа жойда ҳузур излаш йўқ. Мен бугун ўтмишимнинг қора саҳифаларини ёпиб, ҳаётимни янги саҳифадан бошламоқчиман. Менга таҳорат олишни ва намоз ўқишни ўргата оласизми?

Меҳметнинг гапларини эшитган Фотима устоз ичига сиғмай кетди. Бу лаҳзалар туш эканлигидан на уйғонгач, ўтиб кетиши мумкинлигидан қўрқди. Бироқ бу туш эмасди, ҳақиқатни топган бир боланинг Аллоҳга илк интилиши эди. «Раббим, сен неларга қодирсан!» дея ҳаёлидан ўтказди Фотима устоз.

– Албата, Меҳмет, албатта, ўргатаман.

Илк бисмиллоҳини айтаётганида танасининг бутун ҳужайралари титраб кетди ва аста таҳорат олишга киришди. Қўллари ювгани сайин ёмон хотиралари сувга қўшилиб оқди, юзини ювгани сайин ўтмишидаги зулматлар ўчиб кетди. «Ё Аллоҳ!» деб бошига масҳ тортди ва энг охирида оёқларини ювганида гуноҳларидан сув билан бирга гуноҳлари ҳам тўкилди гўё.

Жойнамозни ёзди. Нафсини Аллоҳга бағишлайдигандек қурбон қилишга тайёрлади ва дунёни ортда қолдириб, ифтитоҳ такбирини келтира бошлади:

– Аллоҳу акбар!..

Энди бор ҳолида Аллоҳнинг ҳузурига ҳисоб беришга келгандек эди. Қуръон ўқигани, гуноҳларини ўйлаган сари ҳисоб бера олмаслик маҳжубияти билан рукуга эгилди.

– Субҳана раббиял азийм...

Эй буюк Раббим, сен барча нуқсонлардан пок-
сан, мен эса чорасизман...

Сўнг минг хижолатда саждага бош қўйди:

– Субҳана раббиял аъла...

Ҳисоб бериш осон бўлмаслигини тушунган эди.

– Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳ, – дея ўнгу чапига салом берди. Сўнг қўлларини дуога очди:
– Аллоҳим, тушундимки, сенинг раҳматинг ва мағфиратингдан бўлак менга фойда келтиради-
ган ҳеч нарса йўқ. Аллоҳим, Меҳмет кулинг жуда кўп гуноҳларга қўл урди. Уни барча ёмонликларга мубтало бўлган нафси ва шайтон алдади. Дўст деб билганлари ҳар қандай ботқоқликка тортиб, бу-
тун дунёсини гуноҳларга кўмиб ташлади. Ўйлаган нарсамни тополмаслигим мумкин деган ҳирс би-
лан қанчадан-қанча юракларни доғлади, берилган ҳаёт неъматини писанд қилмай машиналар олди-
га ташлади ўзини, томирларидан танасига захар юборди. Аммо буларнинг баридан пушаймон бўл-
ди ва юраги ёнган ҳолда эшигингга келди.

Мени кечир дейишга тилим бормаяпти, лекин жуда-жуда чорасизман. Чунки бошқа борадиган эшигим йўқ, Сендан бошқа мени кечирадиган йўқ...

Афвингга муҳтожман, Аллоҳим! Сени танишга, Сени севишга, Сенинг мени севишингга муҳтож-
ман. Сени топган кунимдан кейин яна қайта йўқот-
маслик учун бир он ҳам мени қўйиб юбормасли-
гингга муҳтожман. Ёрдам бер!

Сен мени шунча гуноҳларим ва хатоларимга қа-
рамай ҳузурингга қабул қилдинг, маҳжубиятимни таърифлашга тилим ожиз.

Умрим Сендан беҳабар ўтди, лекин бундан кейинги ҳаётимни Сени таниш ва Сенга ибодат қилиш билан ўтказишга ҳузурингда ваъда бераман.

Менга бу йўлда ёрдам бер!

Ёлвораман, мени яна эски кунларимга қайтарма, барча ёмонликлардан қочиб, сенга сиғинаман, Аллоҳим, мени муҳофаза қил!

Зеро, мен ўзимни муҳофаза қилолмайдиган даражада ожизман...

**Мен сени қўлларинг бўлсин
деб севганмидим?..**

Тонггача китоб ўқиган Меҳмет ухлаб қолган ва эрталаб кечроқ уйғонганди. Одатда бундай пайтларда кўзини бош оғриғи билан очишига қарамай, лойқалашган зеҳни анча тиниқлашган, дунё учун урадиган юраги аслига қайтган, ҳузур эшиги унинг учун қия очилгандек бўлганди. Ўпкаси оғриётганидан тонгда турганида оғзидан моғор таъми келар, шунинг учун дарров тишини ювишга киришарди.

Юз-қўлини ювгандан кейин нонушта учун ошхонага тушган Меҳмет патнисга уч дона зайтун, бир бўлак пишлоқ, бир неча тилим помидор ва бодринг билан бир бурда нон олиб, столлардан бирига ўтирди. Одатда кўп овқат емайди, лекин бугун нонушталикларни янада камроқ олди, чунки тушликда кўнгиллар катта зиёфат уюштиради.

Нонуштадан кейин боққа чиқиб, дўстлари терак дарахтининг тагидаги ўриндикда суҳбатлашиб ўтиришганини кўрди ва ўша томонга йўналди.

– Ассалому алайкум, дўстлар, яхшимисизлар?

Унинг саломига Али жавоб қайтарди:

– Биз яхшимиз, ўзинг қандайсан? Бугун нонуштага нега кеч чиқдинг?

– Мен ҳам яхшиман, эрталабгача китоб ўқидим, шунга ухлаб қолибман. Маҳмуд, сен қалайсан жигарим?

Қалин қошлари бир-бирига уланиб кетганидан Яккақош деган лақаб орттириб олган антеплик Маҳмуд «пахлава қорин»ни¹⁴ нотўғри тушуниб, кўп овқат еяверганидан қорни ўзидан икки метр олдинга чиқиб қолган эди. Ажойиб шеваси ва беғубор орзулари билан ҳамманинг кўнглидан ўрин олган бўлса-да, у айтган латифаларга ҳеч ким кулмайди.

– Маҳмуд, негадир сени кўрсам, нуқул хаёлимга айтган латифаларинг келади. Хоҳламасам ҳам, кулгим қистайверади-да.

– Аслида унчалик кулгули эмас-ку...

– Кулгули эмаслигини биз ҳам биламиз. Мен ана шу ҳеч ким кулмайдиган латифаларингга куламан. Сен айтасан, айтасан, лекин ҳеч ким кулмайди, шундан кейин сенинг аҳволинг кулгули бўлади. Ҳозир ҳам битта айтиб бер, бир кайфиятимиз кўтарилсин.

– Мақтадингми, ёмонладингми, тушунмадим, аммо сени хафа қилмаслик учун айтаман. Тайёرمىсизлар?

Аллазамонда бир ёш ўқитувчини бир қишлоқдаги мактабга ишга тайинлашибди. Ўқитувчи мактабга бориб келишида деразаларнинг бирида доим битта қизни кўрар экан. Орадан ойлар ўтибди, ўқитувчи ҳалига қизга ошиқ бўлибди ва қиз-

¹⁴ Қориндаги пресс

га «Сени севаман, совчи юбораман» деган хабар жўнатибди.

Қишлоқ жойларда, биласизлар, севишиш деган нарса йўқ, тўғри совчи юбориш керак. Қизнинг оиласидагилар ҳам унга рози бўлишибди, аммо бир муаммо бор экан. Қиз касаллик туфайли қўлларидадан айрилган экан. «Менинг қўлларим йўқ, ўқитувчи мени деразадан кўрди, қўлларим бор деб ўйлаган бўлса керак», деб ўйлабди қиз. Ҳолбуки, ўқитувчи қизнинг қўллари йўқлигини билар экан. Қиз эса ўйлаб-ўйлаб охири бир тўхтамга келибди: совчи келадиган кун ўзига ясама қўл тақтирибди. Йигит қизни бу аҳволда кўриб, ҳайрон қолибди ва уни бир четга тортиб:

– Мен сени қўллaring бўлсин деб севганмидим? – дебди.

Латифа тугади ва ҳар доимгидек яна Меҳметдан бошқа ҳеч ким кулмади. Меҳмет эса латифага эмас, болалар ҳар сафар кулмаслигига қарамай улардан қаҳ-қаҳ отишларини кутадиган Маҳмуднинг юз ифодасига кулди.

Шу пайт уларнинг ёнига Фотима устоз яқинлашди.

– Кайфиятларинг бундан-да аъло бўлсин, болалар. Сизларни безовта қилишни истамасдим, аммо пикникка борадиган вақт яқинлашяпти. Тайёргарлик кўриб, соат иккида футбол майдонида бўлинглар. Мендан сизларга тавсия: устингизга бемалолроқ кийим, оёқларингизга эса спорт пойабзали кийинглар. Чунки у ерда анчагача ўйин ўйнайсизлар.

Ҳамма тайёргарлик кўриш учун хонасига қараб кетаётганда болалар уйининг сал нарисидаги масжид минорасидан азон овози эшитила бошлади. Меҳмет яқин ўртада масжид борлигини биринчи марта пайқаган эди. Спорт кийимларини кийиб, бошқа керакли нарсаларини сумкага жойлаштириб, тайёргарликни тезда тугатгач, ювиниш хонасида таҳорат олди. Сўнг деворига арабчалаб «Аллоҳ» ва «Муҳаммад» деб ёзилган, полига мовий гилам тўшалган масжидга бориб, намозини ўқиди. Дуо пайтида кўзи деворга осилган соатга тушди – 13:55! Зиналардан югургудек бўлиб тушиб, футбол майдонига зинғиллади ва Фотима устози кўрсатган автобусга чикди. Автобусда «Улус, Жебежи¹⁵, Чанкая¹⁶, гардош дермиз канкага¹⁷...» кўшиғи янграрди. Пикник жойига боргунча ҳаммалари шу кўшиққа жўр бўлишди, ҳатто баъзилари рақсга ҳам тушди.

Бир соатча йўл босгач, ниҳоят Кўлбошига, сув билан яшиллик бирлашган ажойиб жойга етиб келишди. Ҳар бир ўқитувчи ўз гуруҳидагиларни тегишли жойларга жойлаштира бошлади.

Қарийб эллик кишилик жамоа пикник майдонининг катта қисмини эгаллади. Ора-сирада кўнгиллилар томонидан бундай тадбирларнинг ташкил этилиши ўқитувчилар учун ҳам, ўқувчилар учун ҳам яхши бўлади, зеро, ҳаммаларининг ҳаво алмаштиришга эҳтиёжлари бор.

¹⁵ Анқарадаги мавзелар

¹⁶ Анқарадаги туман

¹⁷ Канка – қон-қариндош сўзларидан ясалган сўз; жуда яқин дўст маъносиди.

Оқ-мовий катакли еттита дастурхон ёнма-ён ёзилиб, ноз-неъматлар қўйилди. Болалар уйининг эркак ўқитувчилари қўрада олов ёқиб, кабоб пиширишга киришган пайт аёл ўқитувчилар дастурхонга айрон, сочиқ, санчқи, қошиқларни жойлаштирар, бир томондан салат учун керак масаллиқларни тайёрлашарди. Кўнгиллилар эса ўқувчилар билан суҳбатга берилиб кетишганди.

Фотима устоз ишини тугатгандан кейин болаларни чақирди:

– Қани, болалар, ўтиргани келдикми, турунглари, ўйин ўйнаймиз!

Ҳар томони чим билан қопланган бу жойда на тош бор, на шағал. Буни биринчи бўлиб пайқаган Али пойабзалини ечди-да, ёш бола сингари ялангоёқ чопи кетди. Бошқа болалар ҳам оёқ кийимларини ечиб, Фотима устоз олиб келган арғимчоқда сакрай бошлашди. Кўнгиллилардан икки киши арқонни ушлаб турар, кетма-кет тизилган ўқувчилар ва ўқитувчилар навбати билан сакрашарди.

Бир неча турдан кейин ҳаллослаб қолган Меҳмет дам олиш учун ўзини четга олди ва ранг-баранг гуллар очилган майдонни томоша қила бошлади.

Кўм-кўк осмонда порлаётган қуёшнинг нурлари бир онанинг барча фарзандларига бир хилда берадиган меҳри каби оқаётган сувга, турфа гулларга ва баланд чинорларга теппа-тенг тушиб турар, атрофни хилма-хил қушларнинг чуғур-чуғури тугиб кетганди.

Гарчи бир томонда арғамчида сакраётганлар, бир ёқда волейбол ўйнаётганлар, нариги бурчакда кабоб пишираётганлар табиатнинг бу мафтункорлигини кўпам сезишмаётган бўлса-да, Меҳмет бир четда ўтирганча буларнинг барини жимгина томоша қиларди.

Бир маҳал овқат тайёр бўлиб, ҳамма дастурхонга ўтирди. Меҳмет иккита кабобни аранг еди, ортиб қолганини Алига берди. Унга қовун ва бақлажон салати кўпроқ ёққанди. Овқатдан кейин самоварда дамланган чойдан ичишди. Эркан устоз ўзи билан олиб келган созини чалиб, қўшиқлар куйлаб берди. Қорин тўйди, ўйинлар ўйналди, суҳбатлар қизиди, вақт эса ғир этиб ўтиб кетди ва ортга қайтиш пайти келди. Дастурхонни биргаликда йиғиштириб, атрофни тозалагач, ҳамма ушбу пикникни ташкил қилган кўнгиллиларга раҳмат айтди ва нарсаларини олиб, автобусга чиқди.

Болалар чарчаб қолган, ҳорғинликдан овозлари чиқмас, тезроқ манзилга етиб боришни исташарди...

Бу ер дин ўргатиладиган жойми?

Вақт шамол мисоли шошар, ўтмишда бир сония бир ойдек чўзилган бўлса, ҳозир эса бир ой бир сониядек тез ўтиб кетар, Меҳмет Раббини таниш ва ибодатларни ўрганишга уринарди.

Намоз ўқишнинг аҳамиятини тушунса ҳам, аввалига намозларни вақтида ўқишда қийналди, баъзида айрим намозларни қолдирди. Лекин фикридан қайтмади, «Бир нарсага тўлиқ эриша олмасанг ҳам, ундан буткул воз кечма» қабилида иш тутишга ҳаракат қилди.

Бир куни пешин намозидан кейин масжиддан чиқаётган Меҳметни болалар уйининг мудирини кўриб қолди.

– Тинчликми, Меҳмет, масжидда нима қилиб юрибсан? – деб сўради масхараомиз оҳангда.

– Пешин намозини ўқидим, устоз.

Мудир атрофда турган ўқувчиларга қаради ва:

– Буни қаранглар, болалар, Меҳмет мулла бўлиб қолибди-ку, кўз тегмасин, – деди ишшайиб.

Кимлардир мудирнинг гапларидан асабийлашар, айримлар у каби мийиғида кулиб турарди.

Меҳмет эса баъзиларнинг «Ўтмишингда ким эдинг, энди нималар қиляпсан?» деган маънони ифодаловчи нигоҳларини кўриб, ҳаётида янги саҳифа очиш унга осон бўлмаслигига яна бир марта ишонч ҳосил қилди.

Бу вазиятда энг кўп асабийлашганлардан бири Арас бўлди.

– Намоз ўқиш учун, албатта, мулла бўлиш керакми, мудир бей? – деганча у томонга қараб яқинлаша бошлади.

– Ҳаддингни бил, Арас афанди, сенинг қаршингда ошнанг эмас, мудир турибди!

– Билмасам нима бўлади?!

– Билмасанг, ўзингни дарвозанинг нариги томонида кўрасан!

Арас мудирдан қаттиқ ранжиган эди.

– Сизнинг таҳдидларингиз менга ўтмайди, мудир афанди, агар яна бир марта намоз ўқигани учун шу боланинг устидан кулганингизни кўрсам, ана унда нималар бўлиши мумкинлигини бир ўйлаб кўринг! – деди ва мудирнинг ёқасидан ушлаб, силтаб ташлади. Жанжал катталашиб кетишидан хавотирланган Меҳмет Араснинг қўлидан ушлади.

– Кўй, эътибор берма, дўстим. Юр, тамаддихонага борайлик, сенга чой олиб бераман, асабинг тинчланади.

Арас эса ҳали-бери тинчланадиганга ўхшамасди.

– Нега мени бу ерга олиб келдинг, Мемо? Кўйиб берганинга юз-кўзини бежаб кўярдим ҳурматини билмайдиган бу одамнинг. Ҳа, ўзим намоз ўқимай-

ман, аммо бу менга намоз ўқийдиганларга ҳурмат-сизлик қилиш ҳуқуқини бермайди-ку. Тўғрими? Сен ҳам бирор нима десанг-чи, ноҳақманми?

Меҳмет босиқлик билан сўз бошлади:

– Пайғамбар алайҳиссалом бутун инсониятга раҳмат қилиб юборилган шундай марҳаматли инсон эканларки, кимнинг қандайдир дарди бўлса, унга малҳам бўлишга, кимнинг бирор муаммоси бўлса, уни ҳал қилишга уринар, инсонларнинг хатоларини тузатиб, тўғри йўлга киришлари учун ҳар доим Аллоҳга дуо қилар эканлар. Кимдир У зотга азоб берса, фидойилик билан кўкрак кериб, ҳар қандай азиятни сабр билан қарши олар эканлар. Одамлар У зотни ҳам қувишган, устларидан кулишган, энг оғир ҳақоратларни қилишган, ҳатто намоз ўқиётганларида устларига туянинг ичак-чавоғини ташлаб кетишган ҳам. Аммо Расулуллоҳ уларга қарата ёмон сўз айтмаганлар. Билъакс, «Раббим, улар билишмайди, билишганида бундай қилишмасди», дея шафқат ва марҳамат кўрсатганлар.

Ҳозир мен шундай устозга шогирд бўлишни истаб, У зотга ўхшаш учун ўзимни тузатишга уринар эканман, У зотнинг қилганларига тескари иш қиладиган бўлсам, тўғри келадими, дўстим? Бундай вазиятларда зиммамизга тушадигани мудир ва унга ўхшаганлар учун Аллоҳдан ҳидоят сўраб, кўпдан-кўп дуо қилишдир.

– Хўп, дўстим. Тўғриси, эътироз билдиришга ўрин қолдирмадинг. Жуда тўғри айтдинг, катта

рахмат, – деди ва чойини ичгандан кейин хонасига йўл олди. Меҳмет эса Фотима устознинг хонасига йўналди.

– Кирсам бўладими, устоз? – деди эшикни тақиллатиб.

– Албатта, кел, марҳамат, – дея жавоб қайтарди устози ва ўтириши учун тери қопламали ўриндиқни кўрсатди. Меҳмет ўтириши билан гапга тушиб кетди.

– Устоз, мен Мусъаб оғанинг ёзганларини яхши кўраман. Унинг шундай сатрлари бор: «Менинг ортимда бир уммон бор, қўлимни ботириб, юзингизга бир неча томчи сув томизаман. Сиз менинг оғзимдан чиққанларга эмас, уммонга қаранглар, уммонга шўнғинглар». Мен ҳам ўша уммонга шўнғишни истайман. Устоз, эртага менга ҳам ўша қизил китоблардан олиб келасизми?

Фотима устоз хурсанд бўлиб кетган эди. «Кун келиб, Меҳмет бангиликни ташлаб, китобхонликни бошлайди, дейишса, ким ҳам ишонарди. Аллоҳ, Аллоҳ...» деди ўзига ўзи.

Меҳмет сўраган китобни Фотима устоз эртасигаёқ олиб келиб берди.

Меҳмет ишлов берилган қизил тери муқовали бу китобни қўлига олиши билан варақлай бошлады. Илк саҳифада «*Бисмиллоҳ ҳамма хайрнинг бошидир*», деган сўзларга кўзи тушди. Китобга қизиқиб кетиб, мароқ билан ўқишга киришди.

Китобларга бунчалик берилиб кетганидан унинг ўзи ҳам ҳайрон эди.

Фотима устоз унга кундалик режа тузиб берди. Бир томондан Қуръон ўқишни ўрганар, иккинчи томондан бошқа китобларни мутолаа қиларди.

Бир куни кечга яқин Меҳмет хонада Али билан суҳбатлашиб ўтирган эди, Арас қўлида шоколадлар билан келиб қолди.

– Ассалому алайкум, қардошлар. Қарасам, суҳбатларинг роса куюқ бўляпти, ширин ҳам бўлсин деб шоколад олиб келдим.

Бир соатча чақчақлашиб ўтиргач, Арас икки қаватли темир кароватнинг биров юқорисида осифлик турган оқ қоғоздаги ёзувларни кўриб қолди. Унда Меҳметнинг кун тартиби ёзилганди:

- Намозларни беш вақт канда қилмай ўқиш.
- Камида бир соат араб алифбосини ўрганиш.
- Камида йигирма саҳифа китоб ўқиш.
- Камида икки соат дарс тайёрлаш.

Ўтмишдаги ҳаётини ўчириб ташлаган Меҳмет намоз ўқийдиган, ҳеч кимни ранжитмайдиган, доимий равишда дарс қиладиган ва ўқиб-ўрганадиган болага айланган, хуллас, буткул ўзгарган эди.

Ундаги ўзгаришлардан, энг аввал, Фотима устози ва яна бир неча киши хурсанд бўлса-да, безовта бўлаётганлар ҳам йўқ эмасди...

Бир куни Меҳмет ошхонада дўстлари билан овқатланиб бўлгандан кейин қўлларини очди ва дуо ўқий бошлади:

– Эй, бизни неъматлари билан озиқлантирган Султонимиз!

Бизни жаннатингга муяссар айла, бизни мархаматингдан мосуво қилма. Сенга муштоқ ва миннатдор бу қулларингни ўз ҳолига ташлаб қўйма.

Ё Раб! Гуноҳларимизни кечир, бизни ўзингга қул ўлароқ қабул айла. Руҳимизни жисмимизга, қалбимизни нафсимизга, ақлимизни амалларимизга ҳукмрон қил. Лаззатни шукр учун истайдиган қулларингдан қил.

Ё Раб! Бизга эҳсон қилганинг моддий ва маънавий ризқимизга Расули акрам алайҳиссалоту вассаломнинг ҳурматларидан барака бергин. Омин...

Атрофида ўтирган дўстлари ҳам унга қўшилиб юзларига фотиҳа тортди.

– Ошна, қарасам, овқатдан кейин ҳам, намоздан кейин ҳам доим дуо қиласан. Бизнинг дуоларимиз эса сира қабул бўлмайди, нега шундай? – деб қолди Али.

– Менга қара, дўстим, масалан, бир бемор бола шифокорни чақирса ва менга стол устида турган дорини беринг, деса, доктор унга уч хил кўринишда жавоб қайтириш мумкин.

Бола саратонга чалинган ва у сўраган дори шу касалликка қарши бўлса, шифокор боланинг истганини беради. Боланинг боши оғриётган бўлса-ю, лекин саратон дорисини сўраса, шифокор унга бош оғриғини қолдирадиган, у учун яхши фойда берадиган бошқа дорини беради. Болага умуман дори керак бўлмаса ёки у ичадиган дори зиён етказишини билса, шифокор болага умуман ҳеч нарса бермай қўя қолади.

Аллоҳ таоло ҳам ўтмишни, ҳозирги кунни, келажакни кўра билгани учун қулининг дуосига уч кўринишда жавоб қайтаради.

Ё у сўраган нарсанинг айнан ўзини беради ёки банда камроқ дуо қилган бўлса, унга кўпроқ манфаат келтирадиган кўринишда беради, ёхуд бу дунёда у истаган нарсани бермаслиги унинг учун янада кўпроқ фойда келтиришини билгани ва охи-ратда энг гўзал кўринишда бериши сабабли сўраганини бермайди.

Мана шунинг учун ҳам Аллоҳ ояти каримасида «Агар бандаларим сендан Мени сўрасалар, Мен, албатта, яқинман. Дуо қилгувчи дуо қилганда, ижобат қилурман»¹⁸, дея марҳамат қилади. Бу ерда биз тушуниб олишимиз керак бўлган нарса шуки, жавоб бериш бошқа нарса, қабул қилиш бошқа нарса. Ҳар дуога жавоб қайтариш ёки сен истаган дуони қабул қилиш Аллоҳнинг ҳикматиға боғлиқ, чунки Аллоҳ ҳар доим фойдалиси бўлишини хоҳлайди. Шу сабабли ҳам биз учун аслида нима фойдали бўлса, шунга қараб жавоб қайтаради.

Дўстлари Меҳметга раҳмат айтар экан, уни узоқдан кузатиб турган мудир ғазаб отига минган эди. У тўппа-тўғри Фотима устознинг олдиға борди. Эшиги қаттиқ тақиллаган Фотима устознинг:

– Киринг, – деган жавобини эшитиши билан хонаға важоҳат билан кириб келди.

– Устоз хоним, сизни олдин ҳам бу болани ортиқча эркалатманг деб огоҳлантирганмидим?

¹⁸ “Бақара” сураси, 186-оят

– Нима гап ўзи мудир бей? Илтимос, тушунтириб гапирсангиз.

– Меҳмет бошқа болаларга дин ҳақида ваъз ўқияпти! Нима, бу ер масжидми ёки мадрасами? Дин ўргатиладиган жойми? Ўзининг боши айлангани етмагандек, бошқа болаларнинг ҳам бошини айлантиряпти!

Фотима устоз Меҳметнинг хулқи ижобий томонга ўзгараётгани, унинг бу ҳоли ҳеч кимни безовта қилмаётганини ҳарчанд тушунтиришга уринмасин, мудир ўз билганидан қолмади.

– Эҳтиёт бўлинг устоз, ўз оёғингизга ўзингиз болта уряпсиз, – деди-да, эшикни тақиллатиб ёпганча чиқиб кетди.

Виждонсиз мудир

Кўтаринки кайфиятда юрадиган Меҳмет бугун эрталабдан хомуш эди. Фотима устоз қўярда-қўймай бунинг сабабини сўради.

– Онамни жуда соғиндим, устоз. Олдинлари тушимга кирардилар, сал бўлса ҳам, соғинчим босиларди, аммо анчадан бери тушимга кирмай қўйдилар.

Фотима устознинг хаёлига Меҳметни хурсанд қиладиган бир фикр келди:

– Таёрлан, кетдик!

Болалар уйининг дарвозаси олдида кутиб турган таксига чиққан Меҳмет ва Фотима устоз бир соатга яқин йўл юргандан кейин қабристонга етиб келишди. Фотима устоз Меҳметнинг қўлидан ушлаб олди.

– Менга биринчи марта онанг ҳақида гапириб берганингда, бир куни сени унга олиб бораман, деб ваъда бергандим. Ўша ваъдамни бажариш учун онангнинг қабрини топдим. Аслида сени бу ерга олдинроқ олиб келишни ўйлагандим, модомики, онангни соғинган экансан, мана, келдик. Ҳов анави, бошига гуллар экилган қабр онангнинг қабри, онанг ҳам сени соғинган бўлса керак. Борақол!

Меҳмет гўёки уни мармардан ясалган совуқ қабртош эмас, балки онасининг шафқат тўла қучоғи қарши оладигандек югуриб кетди.

– Онажон!..

Онасини қаттиқ соғинган эди. Ичида тўпланиб қолган, хаёлларини банд қилган қанча гап бўлса, ҳаммасини қабрнинг бошида тўкиб сочди:

– Нур юзли онам!

Кун ўтган сайин сизга бўлган соғинчим ортиб бормоқда.

Момикдек юмшоқ қўлларингизни яна бир бор юзимга босиш, яна бир марта меҳр тўла қучоғингизда бўлиб қолиш, «Онасининг қадрлиси» деган овозингизни такрор эшитиш учун жонимни беришга ҳам тайёрман.

Эсингиздами, «Яхши инсонларни рўпара қилсин, болам», деб дуо қилар эдингиз. Айтганингиз келди, она, яхши инсонларга рўпара бўлдим. Улар шунчалар яхшики, мени ботқоқликдан қутқаришди, қорайиб кетган юрагимни нурга тўлдириб, ичидаги исённи имон билан алмаштиришди. Энди мен олдингидек исёнкор эмасман, умидворман, чунки биламанки, биз доим қочиб юрадиган ўлим ҳаммамизни бир кун келиб топади ва Худо хоҳласа, сиз билан абадий ҳузурга тўла ўша диёрда учрашамиз. Ўша кун келгунча ҳақингизга дуо қиламан.

Ўқиб-ўргандимки, вафот этган инсоннинг амал дафтари ёпилар экан, бироқ солиҳ фарзандининг хайрли амалларидан вафот этган онасига ҳам савоб етиб тураркан. Сизга сўз бераман, умрим етгу-

нича ҳар доим хайрли ишлар қиламан, ҳам ўзимга, ҳам сизга фойдаси тегадиган инсон бўламан...

Ортга қайтадиган вақт бўлди. Бир неча соатни онаси кўмилган қабр бошида ўтказгандан кейин Меҳмет ўзини анча енгил ҳис қилаётган, қақраган ернинг ёмғир билан учрашувида бўлгани сингари жонланаётган эди.

Меҳмет Алига ҳам намоз ўқишни ўргатди. Бир куни Али намозда хаёлига ҳар хил нарсалар келишини ва васвасага тушиб қолаётганини айтиб, бу борада маслаҳат сўради.

– Дўстим, аслида васваса унчалик ҳам кўрқадиган нарса эмас, чунки имонинг борки, васвасага тушяпсан. Кунлардан бирида саҳобалардан бири Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига бориб, худди сенга ўхшаб бу ҳолатдан шикоят қилибди. Расулуллоҳ алайҳиссалом унга бунинг хавотирли эмаслигини, чунки бу имондан далолат эканлигини айтибдилар.

Денгиз қароқчиларининг хазина ташиётган кемаларга, дафиналар кўмилган оролларга ҳужум қилгани сингари шайтон ҳам мўминнинг имон жавҳарини кўтариб юрган қалбига ҳужум қилади.

Умидсиз инсон
шайтоннинг ўйин-
чоғига айланади.

Васвасага дучор бўлган қалб ёмонлар ичига ахлат ташлаган тиниқ ва топ-тоза булоққа ўхшайди.

Ҳозир бирор хоин писмаиб келиб сувга бўёқми, ахлатми ташлаб қочса, булоқ айбдор бўлиши мумкинми? Ёки ўша ташланган ахлат билан булоқ ифлос бўлиб қоладими? Албатта, булоқнинг айби йўқ, ахлатлар уни ифлослантира олмайди, чунки Аллоҳнинг изни билан оқар сувга ташланган ахлат оқиб кетади ва сув тозалигича қолаверди. Васвасага дучор бўлган юрагинг ҳам худди шундай. Қалбинг, имонинг тиниқ ва тоза булоқдайин бўлса, уни лойқалатиш учун ташланган хас-тупроқ унга ҳеч қандай зиён етказа олмайди. Ўша хас-тупроқ оқиб кетади, сенинг булоғинг эса ҳар доим тозалигича қолаверади. Лойқаланишнинг манбаи булоқнинг ўзи эмас экан, хавотирга ўрин йўқ.

Қолаверса, васваса амалда акс этмаса, инсон унинг учун масъул бўлмайди. Зеро, инсон билиб туриб қилган иши учун жавоб беради.

Васвасаларга эътибор бермасанг, уларни юрагингга яқин олмасанг ана шунда сенга зарар етказа олмайди. Ўзинг ҳам биласан, ари уясининг ичида юзлаб арилар бўлади, лекин сен уяга тегмай ўтиб кетасан. Васвасага нисбатан ҳам худди шундай йўл тут.

Али ўзини қийнаб турган саволларга жавоб топганидан кўнгли хотиржам бўлган эди.

– Аллоҳ сендан рози бўлсин, ўртоқ, сўзларинг менга малҳамдек таъсир қилди, – дея миннатдорчилик билдирди.

Сўнг икковлон пешин намозини ўқиш учун масжидга равона бўлишди.

Ўқиётган китоблари Меҳметнинг имонини мустаҳкамлаб, ахлоқини гўзаллаштираётган эди. У нимаки ўрганса, дўстларига ҳам илинар, улар билан суҳбатлашишни яхши кўрарди.

Кунлардан бирида мудир яна важоҳат билан Фотима устознинг хонасига кириб келди.

– Эшитганларим тўғрими, устоз хоним? – дея сўради мудир ўсмоқчилаб. Лекин жавобни кутиб ўтирмай гапини давом эттирди: – Биз Меҳметни болалар уйига ва болалар уйининг қоидаларига мослаштиришга уринаётган бир пайтда уни онасининг қабрига олиб бордингизми? Тўғриси, нима дейишни билолмаяпман, услубингизни тушуна олмаяпман! Ўқитувчиликни қаерда ўргангангизни суриштириб кўриш керак.

Диний маълумотларни ўргатиш бу боланинг руҳиятини баттар бузяпти, болага бунақа нарсаларни сингдирманг деб сизни неча марта огоҳлантиришга уриндим, сиз эса негадир мени тушунмадингиз.

Баъзи ўқитувчи дўстларимизнинг шикояти ҳам менинг фикрларимни тасдиқлаяпти. Энди бу ерда ишлашингизни маъқул деб билмайман, Фотима хоним. Сиз ишдан бўшатилдингиз!

Фотима устоз ишдан бўшатилганига кўпам ҳайрон қолмади. Ислон йўлидаги курашлар Аллоҳнинг наздида асло зое кетмаслигини билганидан умидсизликка тушмади, аксинча ғайратига янада ғайрат қўшилди.

– Йирик ғалабалар кичкина мағлубиятлар билан озикланади. Кўрамиз, бизни қандай катта ғалаба кутиб турибди экан. Кўрамиз Мавло найлар, найларса, гўзал айлар,¹⁹ – деди.

Сўнг боғдаги терак тагида ўтирганча китоб ўқиётган Меҳметнинг ёнига борди.

– Яна мутолаами, Меҳмет?

– Ҳа, устоз. Китобни ўқиб, бошимдан ўтганларни ўйлаганим сари ҳайратга тушяпман. Қаерлардан қаерларга келдим? Ўтмишдаги ботқоқликдан бу нурга қандай етишдим? Менимча, энди ҳаммаси яхши кетяпти, устоз, нима дейсиз?

Фотима устоз умидларга тўла бу лаҳзаларда Меҳметга нохуш хабарни айтишга юраги бетламади, лекин бошқаларидан эшитишини ҳам истамайди.

– Биласанми... сенга бир нарсани айтишим керак...

– Эшитаман, устоз.

– Баъзи сабабларга кўра ишдан кетишим керак, бироқ устоз мени ташлаб қўяр экан-да, деб ўйлама. Сени асло ташлаб кетмайман, деб ваъда берганман ва ўлгунимча шу ваъдамга содиқман. Шунчаки, энди камроқ кўришамиз, холос.

Устозининг ишдан бўшашига сабабчи ўзи эканлигини фаҳмлаб турган бўлса-да, Меҳмет бу ҳақда унинг ўз оғзидан эшитмоқчи бўлди.

– Хўп, аммо нега ишдан кетяпсиз?

¹⁹ XVIII асрда яшаб ўтган турк мутасаввифи ва олими Иброҳим Ҳаққининг шеъридан олинган мисра.

– Шароит шуни тақозо қияпти. Эслаб кўргин-а, шу кунгача ўқиганларимиздан нималар ўргандик? Биз хайрли деб билганимизда ёмонлик, ёмонлик деб билганимизда эса хайр бўлиши мумкин. Аллоҳ билади, биз эса билмаймиз. Балки бизни янада яхшироқ кунлар кутаётгандир, Меҳмет.

– Ҳа, бошимизга тушган ҳамма нарсада бир хайр бор, устоз. Нима ҳам дердим, Аллоҳ биз учун ҳар нарсанинг хайрлисини берсин...

VI БОБ

Янги саҳифа

Фотима устоз ишдан кетгач, Меҳметни Эбру устознинг гуруҳига қўшиб қўйишди. Меҳмет устозининг кетганидан хафа бўлса-да, қўлидан унга берган ваъдасида туришдан бошқа нарсга келмади. Устози эса унинг аввалги ҳолига қайтиши мумкинлигидан хавотирланиб кунора қўнғироқ қилар, дарсларини тайёрлаб-тайёрламаганлигини сўрар, Эбру устоздан Меҳмет ҳақида суриштирарди.

Орадан ойлар ўтди. Фотима устоз қайсидир бошланғич мактабда иш топган эди. Ўн олти ёшга эндигина қадам ташлаган Меҳметнинг эски ҳолидан асар ҳам қолмаган, катталардай фикрлайдиган бўлганди. У ора-сирада, дам олиш кунларида устози билан учрашар, ундан маслаҳатлар оларди. Фотима устоз ўргатган дуоларни тезроқ ёдлашга ҳаракат қиларди.

– Устоз, тушундимки, инсон ҳаётнинг алдамчи ўйинларига қарши намозни ўзига қалқон қилиб олмаса, тоқат қилиб бўлмайдиган аҳволга тушаркан. Фақатгина ҳаёт билан енгил нафас олиш мумкин экан, мен эса шунча вақт ҳавосиз қолганимни билмабман. Раббимга шукрлар бўлсин, менга шундай гўзал бир эшикни очдики, ҳар сафар ўйлаганимда ҳайратга тушаман. Олдинлари одамларни қандай чув тушираман деб бош қотирган бўлсам, ҳозир суралар ва дуоларни ёдлаб, Аллоҳ менинг қайси ҳолимдан кўпроқ рози бўлади, деб ўйлаяпман. Сизга ҳам ажойиб туйиляпти, тўғрими?

Фотима устоз чиндан ҳам, кўп ҳайрон қолар, Меҳмет ҳақида кўп ўйлар эди. Демак, инсон қанчалик ботқоққа, гуноҳга ботган бўлмасин, имонга эришиб, ҳидоят топгандан кейин худди қайта туғилгандек бўлар, ҳаётида мутлақо янги, оппоқ саҳифа очилар экан.

– Ҳа, Меҳмет, шундай. Унутмаслик керакки, ботқоқликни балчиқ тўлдиради, тоза ва тиниқ дарёни эса ёмғир. Алҳамдуллилаҳ, Аллоҳ қақраб қолган қалбларимизга раҳмат ёмғирларини ёғдирди, ғафлат пардалари йиртилиб, тошдек қотган қалбларимизда яна гуллар очилди. Ҳозир муҳими бундан кейингилари. Модомики, биз бу гўзалликларни ўз вақтида истак-хоҳишимиз билан қўлга киритмадик, энди биз учун очилган бу йўлни қадрлашимиз, уни қўлдан бой бермаслик учун тинмай шукр қилишимиз керак, шундай эмасми?..

Арас

Меҳмет кунни ҳар қачонгидан-да кўтаринки кайфият билан бошлади. Ўртоқлари билан бироз суҳбатлашгач, китоб ўқиш учун боғ томонга қараб кетди. Ҳар куни мутолаа қилиш, ўрганганларини дўстларига ҳам ўргатиш унинг ғайратини оширяпти, кўпроқ китоб ўқигиси келяпти.

Кўлидаги китобни эндигина варақлай бошлаган эдики, бир неча дўсти у томонга яқинлашаётганини кўриб қолди. Кулимсираб келишаётганига қараганда, хурсанд қиладиган нимадир айтишмоқчи.

- Ассалому алайкум, дўстим, - дея салом берди улардан бири.

У шундай гапларни гапирдики, Меҳмет қабристонда онасига берган ваъдасининг уддасидан чиққанини илк бор ҳис қилди.

- Бизга ҳақиқатларни айтиб, кўзимиз очилишига сабабчи бўлганинг учун Аллоҳ сендан рози бўлсин. Гапларинг туртки бўлиб, бировимиз намоз ўқий бошлади, кимдир гиёҳвандлик балосидан қутулди, яна биримиз ҳаром ишларни тўхтатди. Биламиз, мудир бей сени унчалик хушламайди, аммо

асло таслим бўлма, ўзинг учун ҳам, биз учун ҳам кураш...

Таслим бўлиш у ёқда турсин, бу эшитганларидан кейин янада ғайрати жўшган Меҳмет мутолага, сабоқларга қаттиқроқ киришди.

* * *

Кунлардан бирида китобга берилиб ўтирган эди, Араснинг яқинлашганини сезмай ҳам қолибди.

– Қалайсан, Мемо? – деди у салом бергач. Арас нимадандир хафага ўхшарди.

– Мен-ку яхшиман, лекин сен яхшига ўхшама-япсан. Тинчликми, нима бўлди?

– Айтганим билан тушунмайсан барибир. Умуман, ҳеч ким тушунмайди...

– Сен олдин гапир-чи, тушунамани, йўқми, кейин кўрамиз.

– Қаттиқ севдим, Мемо, жуда ҳам қаттиқ севдим. Ҳаётимни унга бағишладим, лекин у нима қилди? Фақтагина унинг учун урадиган бу юракка хиёнат қилди, тушуняпсанми, хиёнат қилди! Юрагим оғрияпти, Мемо, қаттиқ оғрияпти! Худди кўкрагимни нимадир босиб тургандек, нафас ололмаяпман, ҳаво етмаяпти! Бу азобни, бу аламни қандай таърифлашни ўзим ҳам билмайман...

– Эҳ, дўстим! Баъзан ҳамма нарсa беками кўст бўлса ҳам, инсоннинг нафас олиши қийин бўлади. Ичида уни домига тортаётган, уни ғарқ қилаётган яширин уммон бор, лекин инсонлар буни тушунмайди.

Шундай пайтларда «Томирларимгача сингиб кетган севгим бор, аммо мени ҳеч ким тушунмайдиган!» дея вовайло қилгинг келади. Ҳолбуки, ўткинчи муҳаббатни томирларимгача сингиб кетган дейсану, сенга шоҳтомирингдан ҳам яқинроқ эканлигини айтган Аллоҳ ҳақида умуман фикр юритмайсан. Раббингга кўрсатишинг керак бўлган севгингни гарчи нолойиқ бўлса-да, вафоси йўқ қизга, лавозимга, уйга, машинага, яна бир нималарга берасан, охир-оқибат алам билан бунинг жабрини тортасан. Аввалига ҳамма нарса кўзингга чиройли кўринган, юрагингни ҳаяжон чулғаган, лекин тимсоҳнинг терисини шилиб, ундан сумка ясаб олган қиз мени қай аҳволга солади, деб сираям ўйламагансан.

– Уни қаттиқ севган юракни қандай қилиб худди ҳеч нарса бўлмагандек ташлаб кетиши мумкин? Энди унинг севгиси бўлмай туриб, бу юрак не ишга ярайди, дўстим?..

– Шунинг билки, сен ҳис қилган севгини сенга тухфа қилган аслида ўша қиз эмас. Чексиз севгини қалбингга солган Зот уни

*Сен ҳис қилаётган
нарсасида
ёлғизлик эмас, Аллоҳга
узқлигингдир...*

ҳеч иккиланмай сени ташлаб кетадиган ўткинчи муҳаббатга, бир тебранишдаёқ вайронага айланадиган иморатларга, битта касаллик билан қўлдан кетадиган мавқега, хуллас, чеки ва якуни бўлган нарсаларга сарфлашинг учун бермаган.

Айтайлик, бизда битта жўмрак бор ва у бир соатда денгизни тўлдирар олади. Мана шу жўмракда қанчалик кучли босим борлигини тасаввур қиляпсанми? Улкан, устида ҳатто сёрфинг билан шуғулланиш мумкин бўлган босим бор. Шужўмракка бизнинг болалар уйининг боғидаги шлангни уласам, нима бўлади? Шланг ёрилиб кетади. Хўп, сен боқийни севишинг учун берилган юрагинг фақат фонийни севиш учун урадиган бўлса, нима бўлади? Жароҳатланади, азобланади.

Меҳмет гапиргани сайин Арас бошини баттар эгар, чуқур ўйга толган эди.

– Қорун ҳақида эшитган бўлсанг керак, ўз давридан ҳаммадан бой эди. Нафақат энг бадавлат киши, балки энг золимлардан бири ҳам эди. Хўш, ўша инсон ҳозир қаерда? Ернинг тагида ва чорасиз аҳволда.

Ўзингни бирор марта ҳисоб-китоб қилиб кўрдингми? Бир ўзинг ётадиган қабрда сенга ким ёки нима ёрдам бериши мумкинлиги ҳақида ўйлаб кўрингми?..

Кел, озроқ футбол тўғрисида гаплашамиз, сен бу ўйинни яхши биласан. Бутун дунёда футбол учун жуда катта пуллар сарфланади, тўғрими? Минглаб стадионлар, махсус майдонлар, жамоалар, футболчилар, формалар, ишқибозлар, телеканаллар ва ҳоказо, ҳаммаси шу ўйин учун. Худди шу занжирнинг ичидан биргина тўпни олиб қўйсам, нима бўлади? Тизим бузилади, шундай эмасми? Мана, сен ҳам бутун умрингни бир қиз-

га бағишляяпсан, ҳамма нарсангни унинг учун сарфляяпсан, мана шу сарфлаганларинг ичидан Аллоҳга бўлган муҳаббатингни чиқариб ташлачи. Тўпсиз футбол ўйини қанчалик маънисиз бўлгани сингари ҳаётинг ҳам шундай маъносиз бўлиб қолади.

– Агар бирор аблаҳлик қилганимда, бу азобларнинг сабабини тушунган бўлардим. Бир неча қизнинг кўнглини бир вақтнинг ўзида овласам ҳам, тушунган бўлардим. Аммо мен чинакамига севдим, мардларча севдим, у менинг ҳалолим дедим, ундан бошқа бировга қарамадим. Менга бундай ноҳақликни раво кўрмаслиги керак эди!

– Тушунарли. Сенга бир савол бераман. Айтайлик, мен подшоҳман, сен эса менинг ишларимни бажарадиган ишчисан. Бир куни сенга минг тилла бериб, масжид қуришингни истасам, менинг истасганимни бажо келтирсанг. Масжидни қурдирган сен бўласанми ёки мен?

– Албатта, сен бўласан. Чунки пул сеники, мулк сеники, ишчилар сеники, лойиҳа сеники, ҳамма нарса сеники.

– Тўппа-тўғри! Агар подшоҳ айтганидек масжид эмас, майхона қурсанг, шу туфайли номингга доғ, бошингга эса турли ташвишлар тушса, подшоҳ сени қамоққа ташласа, турли-туман азобларга гирифтор бўлсанг, айбор сен бўласанми ёки подшоҳ? Албатта, сен бўласан. Чунки сенга масжид қурилиши учун берилган минг тиллани ақлсизларча ва инсофсизларча ўғирладинг, нафсинг ва шайтон-

нинг гапига кирдинг, алал-оқибат азобу аламларга дучор бўлдинг.

Шундай экан, Аллоҳ сенга уни яхши кўришинг учун берган севиш қобилиятини беҳуда ҳислар, қабрда ёнингда бўлмайдиган молу мулк, минишга кўзинг қиймайдиган машина ва ёлғончи амаллар учун увол қилсанг, бунинг учун жавоб беришингга тўғри келади.

Чунки Раббинг сени саждаларда кутади, сен эса ўзи ожиз бўлган кимлардандир мадад кутасан. Севгилинг ҳақида гапир десак, уч кун тинмай сўзлайсан, аммо Раббинг ҳақида гапир десак, овозинг чиқмай қолади. Хуллас, сен Раббингни севгилингни танишга уринганчалик танишга ҳаракат қилмадинг. Мана энди азобга учраб ўтирибсан...

– Меҳмет, дўстим, жимжимадор қилиб гапир-япсану, лекин Аллоҳ мени яратаётганида мендан сўраганмиди яралашни хоҳлайсанми деб? Сўраганида, балки истамаган бўлардим, ҳозир шунча ташвишга учрамас эдим.

– Кел, энди сен билан сафарга чиқамиз. Бир кема бизни кимсасиз оролга олиб бориб ташлаганлигини тасаввур қилайлик. У ерга етиб борганимизда қарасак, бизни олиб келган кема бошқаларни олиб ортга қайтапти. Орол эса роса меҳмонбоп қилиб безатилган. Ер юзи – дастурхон, баҳор шу дастурхондаги гулдаста. Асаларилар – қандолатчилар, денгиз – сархил гўшт омбори, эчкилар, қўйлар ва сигирлар – сут булоқлари, оролдагиларнинг бари – дастурхон атрофидаги меҳмонлар.

Ҳар бир тирик жоннинг ўзига тегишли ризқи, яшаш шароити бор.

Қўлимиз титраса, пиёлада биз олиб кетаётган сув тўкилиши мумкин. Лекин оролга нигоҳ ташласак, ўз атрофида соатига 1670 километр тезликда ва қуёшнинг атрофида соатига 108 минг километр тезлик айланишига қарамай, ундаги денгизлару уммонлар тўкилиб кетмаётганини, тоғлар қулаб тушмаётганини, ундаги жонзотлар у ёқдан-бу ёққа чайқалмаётганини, аксинча, барча ҳаракатлар бир маромда давом этаётганини кўрамиз.

Шу аснода яна атрофга назар соламиз ва асаларига дуч келамиз. Асаларилар омон қолиши учун уянинг ичидаги ҳарорат 35 даража бўлиши керак. Ҳарорат 30 даража бўлса, болалари ўлади, 40 даража бўлса ҳам. Ҳарорат тушиб кетса, асаларилар уянинг устида титраб, худди иситгичдай уни иситади. Ҳарорат кўтарилиб кетганида эса визиллаб қанот қоққанча салқинлатишади. Мана шундай оғир курашга биз дуч келгудай бўлсак, хаёлимизга фарзандларимиз ва уйимиздан бошқа ҳеч нарса келмаслиги аниқ. Асаларилар эса ҳам курашиб, ҳам улар учун мутлақо нотаниш бўлган бизлар учун асал ишлаб чиқаради.

Оролни кезишда давом этамиз. Бир жойда ороқ қум, цемент ва сув кўрсак, улардан бетон қориш мумкинлигини биламиз. Булардан ёғоч стол ясаш фикри умуман хаёлимизга келмайди, чунки бунинг иложи йўқ-да. Дейлик, катта-кичик учта тухумни кўриб қолдик, лекин учаласининг ҳам

ичида оқи ва сариғи бор. Вақт ўтиши билан тухумларнинг биридан каптар полапони, иккинчисидан товук жўжаси, учинчисидан эса миттигина товус чиқади. Цементдан ёғоч стол ясалгудек ёки асаларилар қулупнай мураббо ишлаб чиқаргудек бўлса, ҳайратга тушамизу, жони йўқ тухумдан турли паррандаларнинг чиқишига ҳайрон бўлмаймиз.

Баъзан ўзимизни муаммолар гирдобидида қолиб кетгандек ҳис қиламиз, бундай ҳолатларда туяқуш мисоли бошимизни қумга тикиб ҳам оламиз баъзан. Ўзимизни бир лаҳзанинг ичига қамаб қўямиз ва бошқа гўзалликларни умуман кўролмаймиз. Инсон ўзи яшайдиган оролда қанчалик қадрланишини тушуниб етса, биргина воқеани юрагига яқин олиб, бахтсиз бўлиши мумкинми?..

Аминманки, ҳаммамизда ҳам ҳаётимизда шукр қилишимиз керак бўлган нарсалар жуда кўп.

Аллоҳнинг мени сиз каби кўнгли очиқ дўстларга ва Фотима устозга дучор қилиши, устозимизнинг биз учун қилган фидойиликлари, бугун бу ерда сен билан суҳбатлашимиз – буларнинг бари шукр қилишимиз учун сабаблардир.

Биз фақир ва муҳтож инсонлармиз, лекин бебаҳо бойликнинг ичидамиз. Гоҳида ёмонликка бериламиз, гуноҳларга ботамиз. Чин дилдан пушаймон бўлиб, тавба қилгач, гуноҳларимиз кечилади, биз учун жаннат эшиклари очилади.

Буларнинг бари Алоҳнинг бизни севишига далил эмасми?

Сен қаттиқ севгандим, азобланияпман, ҳеч ким мени тушунмаяпти деяпсан. Менга ишон, баъзан Аллоҳнинг бизни қутқарганини тушунмаганимиздан буни айрилиқ деб ўйлаймиз. Бизнинг қанчалик қадрланишимизга бир қарагин-а: Аллоҳ бизни йўқдан бор қилди, кўришимиз учун кўз берди, томоша қилишимиз учун гўзалликларни яратди. Ошқозон берди, бандам баҳраманд бўлсин деб ер юзини турли неъматларга тўла дастурхон каби яратиб қўйди.

Кулоқ берди, унга энг ҳикмат билан ўзига хос шакл ато этди. Чумолиларнинг юришини ёхуд танамиздаги атомларининг бир-бири билан алоқасини, дунёнинг айланишини ва қуёшдаги портлашларни эшитганимизда нима бўларди, бир ўйлаб кўр.

Биз шунча неъматнинг бирортаси учун на тўлов тўлаймиз, на уларни олиш учун қаергадир мурожаат қиламиз. Аллоҳ бизни севгани учун биз талаб қилмасак ҳам, ўзининг туганмас хазинасидан берган.

Нафас олишимиз учун кислородни, ўпкани, танамиздаги зарарли моддалар сузиб олиниши учун буйракни, қағдимиз тик бўлиши учун вужудимиздаги суякларни, асаб ҳужайраларини, яна қанчадан-қанча, санаб адо қилиб бўлмайдиган неъматларни ато этган.

Агар бизни чиндан ҳам севмаганида, қадрламаганида, бизга яхшилик соғинмаганида шунча неъматни бериб қўярмиди? Албатта, бермасди.

Мана шунақа, дўстим.

Оролда шунча нарсани томоша қилгандан кейин инсоннинг хаёлига уч савол келиши керак:

- Мен кимман? Бу ерда нима қиялпман?
- Бу оролга қаердан келиб қолдим?
- Оролни тарк этаётганлар қаёққа кетяпти?

Тушуниб турганингдек, орол деб атаётганим биз яшаётган мана шу дунёдир. Оролга олиб борилган инсонлар эса бизмиз. Бу дунёга баъзи ҳикматлар учун юборилдик. Ҳозир сенга ана шу юзлаб ҳикматлардан иккитасини айтиб бераман.

Биринчиси: ҳар бир жамол ва камол соҳиби ўз жамол ва камолини кўришни ва кўрсатишни истайди.

Масалан, жавонингда бир қанча кийимларинг бор, тўғрими? Ҳар гал сени ҳар хил кийимда кўраман. Хўш, нега доим ҳар хил кийинасан? Кийиниб бўлганингдан кейин ойна қаршисига ўтиб, нега ўзингни томоша қиласан? Чунки ўз чиройини кўришни ва бошқаларга ҳам кўрсатишни истайсан.

Шуни билки, Аллоҳ таоло ҳам яратган гўзалликларини кўрсатишни истайди.

Энди биз нима учун яратилганмиз деган масалага келсак. Бирор марта чиройли кийимларингни кийиб, бирор қушдан «Хўш, қалай бўлибман?» деб сўрадингми? Сўрамаганингга ишончим комил. Ёки бирор рассомнинг «Мен бу кўрғазмани ҳайвонлар учун очяпман, расмларимнинг уларга ёқиши мен учун жуда муҳим», деганини эшитдингми? Аминманки, бунақа нарсага ҳам гувоҳ бўлмагансан.

Чунки инсон ўзидаги чиройнинг ақлли ва эс-хуши жойида бўлган инсон томонидан кўрилишини, маъқулланишини хоҳлайди. Шу сабабли ҳам Аллоҳ ўзини тоғлар, тошлар, ҳайвонот ва набототга эмас, бизга – инсонларга танитишни истаган, бизни шу мақсадда яратган.

Иккинчи ҳикмат қуйидагича: мулк соҳиби мулкни ўзи истагандек тасарруф қилади.

Масалан, сенинг машинанг бор, машинанинг фақатгина ўнг орқа ғилдираги менга, қолгани эса сенга тегишли. Мен истаган пайтим келиб, ўша ғилдиракни ечиб олишим мумкин, тўғрими? Хоҳласам устида ўтириб чой ичаман, хоҳласам гаражга ташлаб қўйиб, умуман ишлатмайман. Балки сенга берарман, сен эса уни машинангга ўрнатасан. Чунки ғилдиракнинг эгаси менман ва мулкимни истаганимдек ишлатаман, ундан хоҳлаганимдек фойдаланаман. Ёки сенга тегишли уйга келиб, буйруқ бера бошласам. «Арас, бундан кейин уйингнинг деворларини пушти рангга бўяйсан, кондиционерни уй ичкарасига эмас, балконга ўрнатасан. Ванна, ошхона, ётоқхонадан фойдаланмайсан», десам.

Бундай вазиятда сен нима дейсан? «Сен кимсанки, менинг уйимга аралашяпсан?» деб мени ҳайдаб чиқарасан, тўғрими? Чунки мулк соҳиби сенсан ва мулкнингни истаганингдек тасарруф қиласан, мен сенинг мулкнингга аралаша олмайман.

Айтмоқчи бўлганим шуки, ҳар бир мулкнинг ўз эгаси бор.

– Яъни бизнинг соҳибимиз Аллоҳ ва У бизни ис-
тагандек тасарруф қилади демокчимисан? Бу ер-
гача тушундим, аммо кимдир бой, кимдир фақир,
бири туғма кўр, яна бирининг оёғи йўқ. Буларни
қандай изоҳлайсан?

– Дўстим, одатда инсон икки кўз, икки қўл, бир
оғиз билан дунёга келади, тўғрими? Аммо Аллоҳ
сен айтганга ўхшаш инсонларни яратиб, бизга де-
моқдаки, «Мен қонунларга тобе эмасман, қонунлар
менга тобедир. Менинг ишимга ҳеч ким аралаша
олмайди, истасам, қонунларни ҳам бузиб, мана шу
кўринишда яратаман».

Бир ўйлаб кўргин-а, биз Аллоҳга уни бундай қил,
мана буни ундай қил, деб унинг ишларига аралаша
олсак эди, унақада у Аллоҳ бўлармиди?

Аллоҳ буни шундай, уни бундай яратганда эди,
дейишга ҳаққимиз йўқ, чунки Аллоҳ ҳамма нарсаси
ни энг ҳикматли ва энг гўзал шаклда яратган.

– Гап очилганда, сенга анчадан бери мени қи-
зиқтириб келаётган яна бир саволни берсам. Ай-
тишадики, сизлар алмийсоқда²⁰ Аллоҳга ваъда

²⁰ Яратилишдан олдин Аллоҳнинг инсонларга «Мен Раб-
бингиз эмасманми?» деб сўраши ва инсонларнинг «Ҳа, Рабби-
мизсан», деб тасдиқлаши. Қуръони каримнинг «Аъроф сураси,
172-оятда шундай марҳамат қилинади: «Раббинг Бани Одам-
нинг умуртқа поғонасидан, қиёмат куни бундан ғофил эдик, де-
масликларингиз учун, зурриётларини олиб, ўзларига ўзларини
гувоҳ қилиб: «Раббингиз эмасманми?» деганида; «Худди шун-
дай! Гувоҳ бўлдик!» деганларини эсла».

Бу ояти каримада ғаройиб бир ҳолаҳ таъриф этилмоқда. Ал-
лоҳ таоло Ўзига маълум бўлган бир пайтда, даври қиёматгача
дунёга келадиган барча одамларни оталарининг сулбидан уруғ-

бергансизлар, аммо мен бундай ваъда берганимни эслолмайман.

– Ҳа, Аллоҳ бизга «Мен сизларнинг Раббингизманми?» деб сўраганида, биз «Ҳа, сен бизнинг Раббимизсан» деганмиз. Аммо буни эслолмаймиз, шунингдек бошқа нарсаларни ҳам хотирлай олмаймиз. Масалан, сен онангнинг қорнидаги ҳолингни эслай оласанми?

– Йўқ.

– Табиий ҳол, мен ҳам эслолмайман. Хўп, бизнинг она қорнидаги ҳолимизни эслай олмаганимиз ўша давр бўлмаган деган маъно берадими? Йўқ, тўғри-ми? Худди шундай, алмийсоқда берган ваъдаимизни эслай олмаслигимиз бундай вазият бўлмаган деган маънони бермайди. Дўстим, аслида бу коинотдаги ҳодисаларнинг кўпи ҳайратланарлидир, аммо қалбларимиз қаттиқлашиб қолганидан ҳайратга тушмай қўйганмиз. Масалан, ҳозир чўнтагимдаги ҳамённи чиқариб, стол устига қўйсам ва «Қара, би-

ликларни чиқариб олган ва ўша уруғликларга: «Раббингиз эмасманми?!» деб савол берган. Бу саволни беришдан биринчи мақсад уларни ўзларига гувоҳ қилиш бўлса; иккинчи мақсад қиёмат кунини бундан ғофил эдик, демасликларини учундир. Мазкур илоҳий саволга ҳамма зурриётлар: «Худди шундай», яъни, «Албатта, Сен Раббимизсан, гувоҳ бўлдик», деб жавоб беришган. Шунга биноан инсон уруғлик пайтида, яъни она қорнига ўтганда ва инсон бўлиб яралганда, Аллоҳнинг Рабб эканлигини эътироф этгувчи табиат соҳиби бўлади. Яъни Аллоҳ таоло уни шу ҳолда яратади. Қисқаси, одам боласи онадан Аллоҳ тавҳидини тан оладиган соф табиат билан дунёга келади. Чунки унинг ўзи уруғлик ҳолидаёқ Аллоҳга ал-мийсоқ – аҳду паймон бериб қўйган. Инсоннинг ушбу ал-мийсоққа – аҳду паймонга содиқ қолиши ёки хиёнат қилиши кейинги омилларга боғлиқ (манба: «Islom.uz»).

родар, бу ҳамённинг тугмасига боссам, у марказий банкка айланади», десам ишонасами?

– Қўйсанг-чи, албатта, ишонмайман.

– Бунга ишонмайсан, лекин оддий тухумдан минг хил тусга эга гўзал товуснинг чиқишига қандай ишонасан?.. Демак, Аллоҳ таоло коинотдаги ҳайратга солувчи ҳодисаларнинг бир қисмини биз тафаккур қилишимиз учун худди товус сингари бизга кўрсатиб қўйган. Қолганларини эса дунё имтиҳонининг ҳикмати бузилмаслиги учун кўрсатмаган...

Арас Меҳмет билан бир неча соат суҳбатлашиб ўтирди, хаёлини банд қилган шубҳаларнинг жавобларини олди. Меҳметнинг ёнидан қайтаётганида ўзини енгил ҳис қилаётган эди.

Орзу

Меҳмет ўзи ўқийдиган кўпгина китобларнинг муаллифи билан учрашишни анчадан бери истаётган эди. Шунинг учун Фотима устозга кўнғироқ қилиб, Мерсинга бормоқчи эканлигини айтди.

– Бир кун, албатта, сени у ерга олиб бораман, Меҳмет, – дея жавоб қайтарди устози. – Эртага эса бошқа режаларимиз бор, сени «Хожа Байрам Валий» масжидига²¹ жума намозига олиб боришни ўйлаб турибман. Бизга Эбру устоз ҳамроҳлик қилади.

Бу хабар Меҳметни хурсанд қилиб юборди. Энг бежирим кийимларини тайёрлаб, эртанги кунни интиқлик билан кута бошлади...

Устозлари билан масжидга келганида Меҳметнинг эътиборини биринчи бўлиб тортган нарса у ернинг худди байрамдагидек гавжумлиги бўлди. Гўё одамлар ишини ташлаб, катта байрамни тантана қилгани келгандек.

Намоздан кейин одатдагидек онасининг ҳақиға дуо қилди.

– Жоним онам... Биламан, тупроқнинг остида, торгина қабрдасиз, Раббимдан қабрингизни кенг

²¹ Анқаранинг Улус мавзесида жойлаган, 1427-1428 йилларда қурилган масжид.

ва ёруғ қилишини сўрайман. Кутинг, онажон, кўп ўтмай мен ҳам ёнингизга бораман. Умидим шуки, жаннатда тўйиб-тўйиб кучоқлашамиз, олдингидек тиззангизга бош қўяман, сиз бошимни силайсиз...

Масжиддан чиқиб, устозлари уни кутиб ўтирган емакхонага борди.

Меҳмет одатда кўп савол бермайди, лекин бугун устозидан бир масала ҳақида сўрамоқчи эди. Овқатининг ярмини еб бўлгач, сабри чидамай Фотима устозга қаради.

– Устоз, нима деб ўйлайсиз, Аллоҳ отамнинг онамни ўлдиришига нега рухсат берган? – деб сўради.

– Кечкурун сенга бир китоб юбораман, ўшани ўқисанг, саволингга жавоб топасан ҳўпми?

Меҳмет ҳўп дегандек бош силкиди.

* * *

«Аллоҳ таоло ҳар куни бизга кўндан-кўп неъматларни бахш этади, лекин орамиздан неча киши бу ҳақда ўйлаб кўрган?.. Бу тўғрида биров тафаккур юритганимизда, йўлдан озишимиз мумкин бўлармиди?.. Бу неъматларни бизга берган Раббимизни инкор қила олармидик?

Албатта, йўқ. Атрофимиздаги шунча яхшилик ва гўзаллик орасида битта бузғунчи бўлса, у ҳам, шубҳасиз, ўзимиз.

Аллоҳ бандаларига танлаш имкониятидан фойдалана олиши учун ақл, илм, ирода берган. Яхшилик-

ларни ёмонликлардан ажратиб олиши учун эса фитратиға виждон деб аталувчи, асло ёлғон гапирмайдиган механизмни жойлаштирган.

Ўзимизга савол бериб кўрайлик: шу кунгача бошимизга тушган ҳамма нарсани ўз иродамиз билан танладикми ёки танлашга мажбурландикми?

Баъзилар танлашга мажбурландик дейиши мумкин.

Текис йўлда кетаётиб ўнг томонга бурилишни истаганингизда, ғойибдан бир қўл сизни чап томонга бурилишга мажбурлаганми?..

Ёки таҳорат олишни ният қилганингиз ҳолда кимдир сизни черковда чўқинишга мажбурлаганми?

Намоз ўқиш учун такбир айтиб бўлгач, яҳудийларнинг Йиғи девори олдида пайдо бўлиб қолганмисиз?

Аминманки, бундай бўлмаган. Ўзингиз истаган томонга бурилгансиз, ўзингиз хоҳлаб таҳорат олгансиз, ўзингиз намоз ўқишни ихтиёр қилгансиз.

Буларнинг бари сизнинг танловингиз. Шундай экан, танловларингиз учун масъулият ва жавобгарлик ҳам сизга тегишли бўлади».

Меҳмет чиндан ҳам саволининг жавобини топган, кўнгли хотиржам бўлиб, енгил тортган эди.

VII БОБ

Азоб

Гиёҳванд моддаларнинг таъсирида Меҳметнинг ошқозонига зарар етган, охириги вақтда еган озгина овқатини ҳам қайт қилиб ташлайдиган бўлиб қолганди. Эбру устоз аввалига уни шамоллаган деб ўйлади, лекин бир неча кун кейин иситмадан лов-лов ёнаётганини кўриб, Меҳметни касалхонага олиб борди.

Меҳмет муолажадан кейингина кўзини оча олди.

– Хавотир олманг, устоз. Шукр, хурсандман, – деди табассум қилган кўйи.

– Тушунмадим, нега хурсандсан?

– Касал бўлганимдан. Касаллик совунга ўхшайди, гуноҳларни ювиб кетади, тозалайди, қолаверса, гуноҳлар кечирилиши учун энг яхши васила ҳамдир. Иншааллоҳ, шу касаллик сабаб менинг гуноҳларим кечирилар.

Эшитганларидан ҳайратга тушган Эбру устоз Меҳметнинг бу фикрларидан севинса-да, шу кун-

гача ўзи бошидан ўтказган касалликлар ҳақида шундай ўйламагани учун ўзидан хафа бўлди. Эндигина ўн олти баҳорни қаршилаган, шу пайтгача қанчадан-қанча синовлару машаққатларга дучор бўлган бу йигитчанинг айтган сўзларидан кейин ўзини койиди.

Қийналган пайтларида устозидан таскин олишга ўрганиб қолган Меҳмет Эбру устоздан Фотима устозга қўнғироқ қилишни сўради.

Устози аввалига ҳазил-хузул билан уни кулдирди, сўнг унга ўғит берди.

– Сабр қил, бу билан чекланмай, шуқр ҳам қил. Иншааллоҳ, бу ерда чеккан заҳматларинг охиратда сенга раҳмат бўлиб қайтади. Сен Раббингга сиғин, кўпдан-кўп дуо қил, касаллик ўз ишини бажаргач, Аллоҳ шифо беради, – деди Фотима устоз.

Шифокор керакли дориларни ёзгач, Меҳметнинг кетишига рухсат берди. Ўша куни шифокор хавотирли ҳеч нарса йўқлигини айтган бўлса-да, Меҳмет ҳеч ўзига кела олмаётган, кунора касалхонага боришига тўғри келаётган эди.

Фотима устознинг илтимоси билан Эмре шифокор ҳам Меҳметни текшира бошлади. Таҳлиллар узоқ вақт давом этадиганга ўхшайди. Меҳмет шу кунларда устозининг ёнида бўлишини истаса-да, Фотима устоз бир неча йиллик орзусини амалга оширишга киришган эди.

Ассалому алайкум, ё Расулуллоҳ!

Хар бир мусулмон сингари Пайғамбар алай-хиссаломнинг ҳузурларига бориш, у Зот юрган йўлларда қадам ташлаш Фотима устознинг ҳам орзуси эди. Самолётга чиқиб, умрага йўл олар экан, ҳаяжоннинг зўридан юраги ҳаприқиб кетаётганди.

Дуолари қабул бўлганини ўйлаб, кўзларидан тинмай ёш оқяпти...

«Бандаларининг ҳар қандай дуосини эшитгувчи ва уларга энг гўзал шаклда жавоб қайтаргувчи Аллоҳга ҳамдлар бўлсин», деди пичирлаб...

Самолёт Мадинага кўнди.

Абадий саодатнинг ва сўнгсиз раҳматнинг хуш-хабарчиси, коинотнинг сарвари – Расулуллоҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам яшаган шаҳар!

Жазирама бу маконда инсонларнинг кўнглини У зотдан бошқа яна ким салқинлатиши мумкин эди?..

Оҳ, Мадина, оҳ!...

Кўчаларидан куфр анқиб турган ширк шаҳри Ясрибдан Расулуллоҳ билан бирга гулистонга айланган Мадина!..

Маккадаги золимларнинг зулмидан қочганларга кучоқ очган Мадина!..

«Ассалому алайкум, ё Расулуллоҳ!»

Ассалому алайкум, кўнгли ўксиклар ва етимларнинг қўлловчиси!

Мен келдим, етимларнинг саломини олиб келдим Сизга!

Она фарзандидан, фарзанд отасидан қочадиган, мол-мулк ва шон-шуҳрат фойда бермайдиган Кунда шафоатингизга лойиқ кўришингизни сўраш учун келдим.

Мени ҳам ҳузурингизга қабул қиласизми?..

Сизни жуда соғиндим, ё Расулуллоҳ! Рўзадор сувни, қиш эса баҳорни соғингандек соғиндим!

Ота-онам, молу мулким, бутун умрим сизга фидо бўлсин, ё Расулуллоҳ! Истаганим на шону шуҳрат, на амал! Мақсадим – Сизнинг исмингизни дунёнинг тўрт томонига етказадиган ўқувчиларни тарбиялаш!

Сизга Меҳметнинг саломини олиб келдим, у ҳам Сиз каби етим. Мени қабул қилмассиз балки, лекин уни қабул қилишингизга ишонаман.

Унинг ўтмиши Макканинг Сиздан аввалги ҳоли сингари зулмат ичида эди, Сизнинг нурингиз билан умидлари чарақлаб кетди, Сизнинг нурингиз билан ёришди унинг кўнгли.

Ҳузурингизга келишни шунчалар истадики, аммо бетоблигидан кела олмади.

Биламан, Сиз барча етимларнинг бошини силайсиз. Меҳмет Сизнинг шафоатингиздан умидвор, унинг ҳурматидан мен учун ҳам шафоатчи бўласизми?..

Менга ҳам «Кел, Фотима», дейсизми?..»

Фотима устоз тинмай йиғлар эди...

* * *

Мадинадан Маккага йўл олишди.

Макка...

Олмос билан кўмир, эгри билан тўғри, ҳақ билан ботил бир-биридан айрилган шаҳар...

Бошингга не кунлар тушди, қанчадан-қанча андуҳларга гувоҳ бўлдинг сен.

Тили бўлса айтсин, ана, Нур тоғи, Ҳиро ғори...

Фотима устоз Каъбани кўриши билан қайси дуони ўқишини йўл бўйи ўйлаб келган эди. Мана, тим қора ёпинчигига ўранган Каъбанинг қаршисида турибди ҳозир.

Қараган қалби яшарган, вайронаси сайроларга айланган лаҳзалар...

«Аллоҳим! Гуноҳкор бу бандангнинг таваллосини қабул эт!

Шубҳа йўқки, ҳар нега қодир Зотсан! Қалбларимизга фараҳлик бахш эт!

Аллоҳим! Зулматда қолган Юнус алайҳиссаломдек ёлворяпман сенга!

«Сендан ўзга илоҳ йўқ, Сен поксан, албатта, мен золимлардан бўлдим...»²²

Умримни ҳабата қилдим, ҳо-ю ҳавасларнинг ортидан чопдим, дунёга берилдим...

Энди эса минг пушаймонлик ичра эшигингда бечораҳол бўлиб турибман...

Аллоҳим, марҳаматингга зорман! Мени кечиришингга, тўғри йўлдан юрадигалардан бўлиш учун

²² «Анбиё» сураси, 87-оят.

ёрдамингга муҳтожман! Ёлвораман, мени бир он бўлса ҳам, нафсим билан ёлғиз қолдирма.

Аллоҳим, «Фақат Сенгагина ибодат қиламиз ва фақат Сендангина ёрдам сўраймиз»²³.

Раббим! Мен билан бу ерларга келган онамдан, уйда мени кўзи тўрт бўлиб қутаётган отамдан, «Устоз, мен учун ҳам дуо қилиб қўйинг», деб сўраган Меҳметдан ва шундай фарзандни вояга етказган онасидан рози бўл!..»

²³ «Фотиҳа» сураси, 4-оят.

Болалар уйидан касалхонага

Бир ҳафта давом этган текшир-текширдан кейин Эмре шифокор Меҳметни касалхонага ётқи-зиш керак деган хулосага келди. Эбру устоз буни кутмаганди, биров саросимага тушди. Даволаниш узоқдавом этиши мумкинлигини эшитган Меҳмет-нинг ўртоқлари ҳам хафа бўлди, чунки ҳамма уни дори-дармон билан тузалиб кетади деб ўйлаётган эди.

Меҳмет нарсаларини йиғиштирар экан, кўз ёшларини аранг тийиб турарди. У дардга ча-линганидан эмас, яхши кўрадиган дўстларидан айрилаётганидан сиқилаётганди. Нарсаларини олиб, ташқарига чиққанида кўзида қалқиб тур-ган ёшлар барибир тўкилиб кетди: бутун болалар уйи уни кузатгани йиғилганди. Худди уларни қай-тиб кўрмайдигандек, ичидагиларни айтиб олгиси келди.

– Севикли устозларим, дўстларим! Сизлардан бу ҳолатда айрилишни хоҳламаган бўлардим, ишон-чим комилки, сизлар ҳам истамайсизлар. Унутмай-ликки, қадаримизда не бўлса, бари хайрлидир, гў-залдир.

Маҳзун бўлманглар, зеро, зоҳирда дард каби кўринган нарсалар биз учун аслида шифо бўлиши ҳам мумкин. Қолаверса, Аллоҳ севган қулига дард беради, шундай эмасми? Акс ҳолда Аюб алайҳиссаломнинг баданини яралар билан қоплаб қўярмиди?..

Мен ҳам ҳозирги ҳолатим учун Аллоҳга исён қилишни эмас, балки Аюб алайҳиссалом сингари сабр қилишни маъқул кўрмоқдаман.

Инсон бу дунёга фақатгина гўзал яшаш, роҳат-фароғатда бўлиш учун эмас, доимий ҳаётининг саодатига эришиш йўлида ҳаракат қилиш учун келган. Агар хасталик бўлмаса, сиҳат-саломатлик инсонни ғафлатда қолдиради, дунёни чиройли кўрсатади, охиратни, қабр ва ўлимни унуттиради. Касаллик эса инсоннинг кўзини очади, «Абадий эмассан, тизгинсиз эмассан, сенинг вазифанг бор. Гурурни бир четга суриб қўй ва сени яратган Зот ҳақида ўйла, қабрга киришингни унутма, мана шунга қараб тайёрлан», дейди.

Ҳа, дўстларим, агар бу дунё боқий бўлганида ва йўлнинг ниҳоясида ўлим бўлмаганида, мен ҳам бу дунё ҳаловатини ўйлаб, балки касалликдан изтироб чеккан бўлардим. Биз бундай дардларни огоҳлантириш билиб, дунё бизни қувмасдан дуён муҳаббатидан воз кечишимиз, у бизни тарк этмасидан қалбан уни тарк этишга уринишимиз лозим.

Муаммолар ва касалликлар меҳмонга ўхшайди, улар келади ва кетади. Муҳими, уларни Юборган-

нинг хурматидан меҳмонга сабр қилишдир. Раббим бизларни берилган неъматларнинг қадрини биладиганлардан қилсин. Сизларни қаттиқ соғинаман, касалхонага мени кўргани борарсизлар. Мен хафа эмасман, аксинча, Аллоҳ ожизлигимни, заифлигимни кўрсатиб, унга сиғинишимни таъминлаб, жаннат эшикларини менга қия очгани учун севиняпман, сизлар ҳам хурсанд бўлинглар, ҳаммангизни кўпдан-кўп дуо қиламан. Аллоҳга омонат бўлинглар!..

Шу гаплардан сўнг Эбру устознинг ҳамроҳлигида касалхонага йўл олди. Йўлда Фотима устози билан гаплашишни истаб, унга қўнғироқ қилди.

– Меҳмет! Кўнгилга яқинсан-да! Буни қара, Каъбанинг қаршисида сен учун дуо қилаётгандим.

– Жуда хурсандман, устоз! Яхшимисиз, кунларингиз яхши ўтяптимиз? Мен учун ҳам умра қилишингизни сўрамоқчи эдим.

– Албатта, Меҳмет, албатта қиламан. Алҳамдулиллаҳ, мен жуда яхшиман, кунларим жуда сермазмун ўтяпти, ҳар лаҳзадан унумли фойдаланишга уриняпмиз. Ўзинг яхшимисан? Машинадамисан, қаёққа кетяпсан?

– Ҳа, машинадаман. Эбру устозим билан касалхонага кетяпмиз.

– Тинчликми ишқилиб?

– Тинчлик, устоз, хавотир олманг. Эмре оға бир муддат касалхонада бўлишим кераклигини айтди. Мен ҳам нарсаларимни олиб, дўстларим ва устоз-

ларим билан хайрлашдим. Шундай қилиб, касалхонага кетяпман.

Фотима устоз хавотирланган бўлса-да, сездирмасликка уринаётган эди.

– Айтганча, касалхонадаман деб сабоқларни қолдира кўрма, бир ҳафталарда ёнингга бораман. Борганимда ҳаммасини ўзим текшириб чиқаман!

– Хўп, устоз, қолдирмайман. Сиз олиб берган Қуръон, дафтар-китобларим ёнимда, баскетбол формамни эса кийиб олганман. Хуллас, ҳамма нарсам тўқис...

Ёлғизлик

Кун ўтган сайин ҳорғинлик ва ҳолсизлик ортиб борар, кечаси тутиб қоладиган оғриқлардан ухлай олмас, ҳар тонгни қайт қилиш билан бошлар, энг яхши кўрган овқатини ҳам ея олмайдиган аҳволга келганди.

Дард уни қийноққа солаётган, диализ муолажасини олаётган бўлса-да, сабр қияпти.

Биладики, буларнинг бари ўткинчи, бу кунлар албатта ўтиб кетади.

Эбру устози гарчи тез-тез келиб туришга ҳаракат қилаётган бўлса ҳам, болалар уйидаги бошқа ишлар сабабли кўпинча Меҳметни ёлғиз қолдирарди. Бу ёлғизлик Меҳмет учун узлатдек ўтаётган эди.

Бундай пайтларда «Ёлғизлик» шеърини ўқишни яхши кўради. Бу кеча ҳам шу шеърни ўқийдиган даражада ўзини ёлғиз ҳис қияпти...

«Ўтмишга қайтиб, ўзимга бир нималарни айтиш имкониятим бўлганида, мана шуларни айтган бўлардим...

Биламан, ҳар зарбада маъсум қалбингни янада кўпроқ яширдинг, янада кўпроқ оғиритишмасин дея.

Бировлар кўрмасин дея атрофингни деворлар билан ўрадинг.

Ва тўплар билан сени яралашганида, мана шу деворлар ортига янада кўпроқ яшириндинг.

Ва яширинганинг сайин оломон ичида бўла туриб ёлғиз қолдинг.

Биламан!

Оиламнинг ёнига бораёин деддинг, аммо улар ҳам таскин беролмади.

Ўз қобиғингга ўралиб олдинг ва ҳис қилганинг биргина ёлғизлик бўлди...

Дўстимга бораёин, балки давоси ундадир деддинг, лекин дўстингнинг парвойи палак.

Яраларинг баттар қонади. Энди қонатишмасин деддинг ва яна қалбинг атрофига деворлар қурдинг.

Ўша деворларга биргина сўзни ёздинг:

«Ёлғизлик...»

Ёлғизлик сен тополмаган севгини

доим бошқа эшиклардан излаш кабидир.

Нима қилсанг-да, уни бу дунёдан тополмаслигини биласан, бироқ уриниб кўриш фикридан воз кечмайсан, ўрнини нималар биландир тўлдиришга ҳаракат қиласан.

Натижа эса ўзгармайди: яна ёлғизсан.

Меҳметим!..

Ёлғиз қолганингда Аллоҳга яқинлашишинг учун У сени ҳаммадан узоқлаштирганини ўйла.

Биламан!

Ҳамма нимадир дейди, аммо сен гапиролмайсан, чунки ёлғизсан.

Биргина кутаётганинг ўлим...

Эшиклар бирма-бир ёпилар экан, хаёллар уммонига шўнғийсан.

Бирдан кичкинализингда онанг ёд олишинг учун қулоғингга пичирланган оятни эслайсан.

«Раббинг сени тарк этмади, сендан хафа ҳам бўлмади...»

Мана шу онда бирдан қуз фаслинг яна яшилликка бурканади.

Ой сендан узоқлашади, қуёш сени тарк этади.

Қалбингда коинот билан бирга сен айтган ўша зикр:

«Уни йўқотган нимани топади ва Уни топган нимани йўқотади?!»

Ва тушунасанки, Аллоҳ сени ёлғиз қолдирганида аслида эътиборингни фақатгина унга қаратишингни истаган.

Тушунасанки, Аллоҳ бандасига худди ошиқ мактуб йўллаганидек мактуб йўллаган.

Меҳметим!

Кўз ёшларингни ҳеч ким артмасин! Мени топ, ўрнингга булутларни йиғлатай...

Бу ярадор қалбинг билан бировга яқинлашма! Мени топ, ҳар заррангга шифо бўлай...

Сирларингни ҳеч кимга очма! Мени топ, Фотиҳни²⁴ пойтахтнинг нақ ўртасига юборайин...

Мени топ, кетма бошқа жойларга, Меҳметим, деганини тушунасан.

Сенга шоҳтомирингдан кўра яқинроқ бўлган Мен турганда, бошқаларига боришинг, дармонни бошқа жойлардан излашингдан маъни не?

Тушун, Меҳметим, тушун...»

²⁴ Истанбулни фатҳ қилган Султон Меҳмет назарда тутил-
япти.

* * *

Касалхонага келганидан бери икки ҳафта ўтди.

Тезроқ тузалиб, бу тўрт девордан қутулишни истаса-да, ҳали-бери кетадиганга ўхшамаяпти. Ҳар кун иссиғи чиқаяпти, қон босими ўйнаяпти. Ёғсиз ва тузсиз овқатларни ейишга, кунора чойшабларни алмаштириш учун хонасига кирадиган истарасиз ходималарга чидашга мажбур...

Фотима устоз умрадан қайтиши билан касалхонага югурди. Узундан-узун йўлакдан қандай ўтганини ўзи ҳам билмайди. Кўлида совғалар билан Меҳмет ётган 417-хонага ошиқди. Эшикни тақиллатган эди, «Кириг» деган ингроқ товуш эшитилди.

– Оҳ, қадрдоним менинг! Устозининг яғонаси! Сени қанчалар соғинибман!

Бу учрашув тап-тақир чўлнинг ёмғир билан учрашувига ўхшарди. Меҳметга қувват кирган, сал олдин аранг овози чиққан одамга ўхшамас, булбулдек сай-рарди.

Ҳамма фақат ўзининг дардга чалинганини ўйлайдиган бу дунёда ҳамдардинг бўлиши неъматдир.

– Ҳуш келибсиз, устоз! Мен ҳам сизни жуда соғиндим! Бу ердалигимда йўқлигингиз жуда билинди.

– Мана, келдим, сенга Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг саломларини олиб келдим. Буларга қара, сен учун ўша ердан олдим, мушк билан мисвок. Салла ва яктак ҳам олдим!

– Ҳар доимгидек совға олмасдан келмабсиз-да, устоз, Аллоҳ сиздан рози бўлсин. Бундан кейин намозда олдин мана шу мушкдан сураман, намозларни салла ва ятак кийиб ўқийман, насиб қилса. Мен учун дуо қилдингизми деб сўраб ҳам ўтирмайман, чунки кўзларингиз қилган дуоларингизни бирма-бир айтиб турибди...

Улар анчагача суҳбатлашиб ўтиришди. Фотима устоз Меҳметга Макка ва Мадинада олган расмлар ва видеоларни кўрсатди.

– Раббим Каъбага бирга боришни насиб қилсин, Меҳмет!..

Қанча суҳбатлашишмасин, барибир вақт етмай қолди. Фотима устознинг қайтадиган вақти бўлганди. Анчадан бери кечаларни бедор ўтказаётган Меҳмет бугун мириқиб ухлади.

* * *

Бомдод намозидан кейин Фотима устоз кун ёришгунча Куръон ўқиди. Соат саккизларда ҳар куни маҳалладаги чорраҳага иссиқ тешиккулча олиб келадиган Ҳайдар амакининг ёнига бориб, тешиккулча ва учбурчак пишлоқ олди-да, тўғри касалхонага равона бўлди. Меҳмет тешиккулчани жуда яхши кўради, бир хурсанд қилсин.

Эшик очилиб, устози кириб келганида Меҳмет чиндан ҳам икки карра хурсанд бўлди. Дарров чой дамлади. Нонушта қилиб, суҳбатга берилиб кетишди. Ҳамшира ҳар кунги текширув учун келганидагина вақт тушга яқинлашганини билиб қолишди.

Ҳамшира ишини бажариб, керакли қайдларни ёзаётганида, эшик очилиб, Эбру устоз кўринди. Ҳар икки устозини ҳам кўриб турганидан Меҳметнинг кўнгли тоғдек кўтарилди.

Эбру устоз салом-алиқдан, ҳол-аҳвол сўрагандан кейин Фотима устозни олиб касалхона боғига чиқди.

– Устоз, Меҳметнинг аҳволини кўриб турибсиз, – дея гап бошлади. – Ҳафтанинг тўрт кунда диализ жиҳозига боғланади, бу эса уни қаттиқ қийнаяпти. Албатта, унинг тузалиши ҳаммасидан муҳимроқ, аммо текшириш натижаларига қараладиган бўлса, унчалик ҳам ижобий ўзгариш бор деб айтиб бўлмайди. Битта буйраги тамоман ишдан чиққанди, энди эса иккинчиси ҳам ишдан чиқиш арафасида, бу мени қаттиқ ташвишга соляпти, бироқ қўлимдан ҳеч нарса келмаяпти. Меҳметга керагича эътибор бера олмаганим учун эзилиб кетяпман. Дуо қилайлик, Раббим тезроқ шифо берсин!

Фотима устоз дугонасининг бу аҳволини кўриб, унга тасалли беришга уринди:

– Машаққатларнинг ортидан енгилликларни берадиган Аллоҳ, албатта, касалликнинг шифосини ҳам беради, иншааллоҳ. Аллоҳдан нима келса хайрлидир, нима келса гўзалдир. Биз бошимизга тушганлардан кўпинча хулоса чиқармаймиз, лекин Меҳметнинг шарофати билан кўп нарсани ўргандик. Биз унга васила бўлдикми ёки у бизга, буни биргина Аллоҳ билади. Мен ҳар доим Меҳмет учун дуо қилдим, Меҳмет учун қўлимдан келган ҳамма нарсани қиламан...

VIII БОБ

Сафар

Фотима устоз отасига қўнғироқ қилиб, машина олиши кераклигини айтди. Шукрки, отаси ўзига тўқ, дарров машина излашга тушиб кетди. Кечга яқин уйга қип-қизил машина билан қайтган Фотима устознинг бу ранг Меҳметга ёқишига ишончи комил эди. Чунки муқоваси қизил тусли китоблар Меҳметнинг ҳаётини ўзгартирган, шу сабабли бу рангни яхши кўриб қолганди.

Бошқалар «Феррари»дек қизил дейди, Меҳметнинг «Феррари»си ўша қизил китоблар бўлди.

Машинани ҳал қилди, эндиги гал Эмре шифокордан рухсат олишга. Фотима устоз Меҳметни Мерсинга, ғойибона устозларининг олдига олиб бормоқчи.

– Эмре бей, Меҳметнинг аҳволи жиддийлигини мен ҳам биламан, бироқ унинг баъзи орзуларини рўёбга чиқаришга ҳаракат қиляпан. Агар рухсат берсангиз, Меҳмет йўлда юришни кўтара олади десангиз, уни бир кунга Мерсинга олиб бормоқчи-

ман. Бомдод намозидан кейин йўлга чиқиб, хуфтон вақтида қайтамиз.

– Майли, бир кунга бўлса, рухсат бераман. Лекин, сизга ҳам маълумки, Меҳмет касалликнинг сўнгги босқичида, унга мос буйракни иложи борица тезроқ топишимиз керак, акс ҳолда уни ҳар куни диализ жихозига улашимизга тўғри келади.

...Фотима устоз келганида Меҳмет хонасида ўйга чўмиб ўтирган эди. Кўзлари чакнаб, хурсанд ҳолда туришидан қандайдир хушxabар билан келгани аниқ. Меҳмет унга қизиқсиниб қаради.

– Ниҳоят, орзуларинг ушаладиганга ўхшаяпти, – деди Фотима устоз ва уни куттиргиси келмай қўшиб қўйди: – Мерсин...

Бу сўзни эшитиши билан Меҳметнинг юраги ҳапқириб, ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетди.

– Қани, бўл, таёрлан, кетдик...

Меҳмат устозининг машина олганига хурсанд бўлсинми, Мерсинга кетаётганигами, ўзи ҳам билмайди. Йўлга чиқишгандан бери хаёлида фақат бир нарса – оғаларим деб билган инсонларнинг олдига тезроқ етиб бориш. Тезроқ ўша шаҳарга етиб боришсайди, оғаларини маҳкам бағрига босади, кейин ҳамма мақтайдиган қалампирмунчоқ исли чойларидан ичади.

Меҳметнинг хурсандлигини кўрган Фотима устознинг кўнгли хотиржам бўлди. Унинг ҳаётдаги энг катта мақсадларидан бири – мазлумнинг дуосини олиш. Мана, ҳозир ўша мазлумлардан бирининг орзусини рўёбга чиқариш учун Анқарадан

Мерсинга кетяпти. У ора-сира Меҳметдан «Қалай, ҳаяжонланяпсанми?» деб сўраётган эди. Аслида Меҳметнинг қанчалар шод эканлиги юз-кўзидан кўриниб турган бўлса-да, бу ҳақда ўз оғзидан эшитишни истаётганди.

– Бу ҳаяжон бошқача, устоз, таърифлаб беролмайман, – дея жавоб қайтарарди Меҳмет...

Ҳаяжон ичида манзилга қандай етиб боришганини сезмай ҳам қолишди. Фотима устоз Меҳметни куттиришни истамасди.

– Қани, борақол, оғаларинг сени кутмоқда.

Машинадан тушган Меҳметнинг тиззалари қалтирар, йўл бўйи ўйлаган режалари хаёлидан бирма-бир учиб кетаётган эди. У аста-секин қадам ташлаб, эшикка яқинлашди ва қўнғироқни босди. Юрак уриши янада тезлашди, эшик очилиши билан уни қандай кутиб олишади ёки нима дейишади, билмасди.

Ниҳоят, эшик очилиб, кулиб турган бир киши кўринди.

– Хуш келибсан, иним, – дея уни ичкарига таклиф қилди.

Самимий муомала Меҳметни биров бўлса-да, хотиржам қилди, ҳаяжони босила бошлади. У ўзга бир оламга тушиб қолгандек ҳайрат билан атрофга қарарди. Чап томондаги тоқчаларга китоблар тизиб қўйилган, энг юқорисига Қуръони карим қўйилган. Болалар учун мўлжалланган, чиройли муқовали китоблар ҳам бор экан. Меҳмет бир томондан кичиклигида мана шундай китобларни

ўқий олмаганидан ўксинса, иккичи томондан, бу ерга келадиган, бу китоблардан фойдаланадиган болалар учун хурсанд эди.

Бу ерни Турпал оға бошқарар экан. Кўринишидан қаттиққўл одамга ўхшаса-да, ўта мулойимлик билар гапираркан.

– Хуш келибсан, дўстим, – деди у Меҳметни кўриши билан. – Қани, кел, ўтир. Исминг нима?

– Меҳмет.

– Қаерликсан деб сўрамоқчи эдим, аммо кўришиб турибдики, Онадўли фарзандисан. Шеванг сени сотиб қўйди, – деди кулимсираб.

– Худди шундай, анқараликман.

– Қайси шамол учирди сени бу ерларга?

– Ер билан битта бўлган ҳаётимни изга туширишга сабабчи бўлган бу жойни, мени умуман танимаганлари ҳолда мана шу хайр ишлар билан шуғулланаётган оғаларимни ўз кўзим билан кўришни истадим.

*Балки сен Аллоҳдан
гул япроғини
истаётгандирсан,
аслида Аллоҳ сен учун
гулзорларни тайёрлаб
қўйгандир.*

Бу сўзларнинг ортидан аллақанча изтироб борлигини фаҳамлаган Турпал оға эски дардларни қўзғатишни истамади ва Меҳметга атрофни кўрса тишга киришди.

Учинчи қаватда «Зивар» деб аталувчи мутолаа хонаси бор экан. Турпал оға нима учун айнан шу номни танланганини изоҳлаб берди.

– Буюк ислом олимининг энг содиқ талабаларидан бирининг исми Зивар бўлган. Устози вафот этгандан кейин унинг ишини давом эттирган. Бундай фидойи инсонларнинг қадри улар дунёдан ўтгандан кейингина сезилади, улар саодат асрида «Ота-онам сизга фидо бўлсин, ё Расулуллоҳ!» деган саҳобаларнинг давримиздаги издошларидир.

Гапирган сайин шавққа тўлиб бораётган Турпал оға Меҳметнинг кўзларига қаради.

– Бизнинг ҳаётимиз ҳам мана шунақа инсонларнинг ҳаёти билан қиёсланганида ўхшашликлар кўринса, биз жуда бахтиёр бўламиз. Агар терслик кўринса, унда нафсимизни жиловлаш вақти келган бўлади, Меҳмет. Зеҳнимиз, айниқса, ўткинчи ҳою ҳавасларни ўйлашдан чарчаётган бўлса, ҳолимизга вой. Биз Зивар сингари фидойилардан ўрнак олишимиз зарур.

Турпал оғанинг сўзларини тинглар экан, Меҳмет: «Ё Раб, мени ҳам ислом фидойилардан айла», деб дуо қилди.

Улар биринчи қаватга тушиб, ошхонага ўтишди ва чой олишди. Меҳмет бу ерда дамланадиган чойнинг таърифини кўп эшитгани учун ақалли бир марта бўлса-да, ичиб кўришни жуда хоҳлаган эди.

– Хўш, қалай, чойимиз ёқдими? – сўради Турпал оға.

– Ҳар қанча таъриф камлик қилади, оға. Дунёнинг саккизинчи мўъжизасими бу? Бунча ширин, бунча хушбўй бўлмаса?

Чойхўрликдан кейин Меҳмет ўзи учун китоблар орқали ғойибона яқин бўлиб қолган Мусъаб оға билан танишди.

– Ким билан келдинг бу ерга? – қизиқсиниб сўради Мусъаб оға.

– Мен учун жуда қадрли бўлган Фотима устозим билан келдим. Касалхонадан бир кунга рухсат олиб келдик. Буйракларим ишдан чиққан, қолаверса, ўпкам ҳам касалланган. Мен дуоларимни, устозим эса ҳаракатларини тўхтатмади, мана, кўриб турганигиздек, бугун бу ердамиз.

– Раббим сенга Шофий²⁵ сифати билан шифо берсин, мен ҳам сен учун дуо қиламан. Барибир шукр қилиш учун кўп сабабимиз бор, тўғрими, Меҳмет? Қара, Аллоҳ шундай устозни насиб қилибди, сенга ҳам оналик, ҳам оталик қилибди, шу ергача олиб келибди.

Унутмаслигимиз керакки, Аллоҳ қулига ҳеч қачон зулм қилмайди. Бошимизга тушган ҳар ишда бир хайр бордир, албатта, аммо баъзан хайрни кўролмаймиз ва билолмаймиз, шунинг учун ҳам бошимизга тушганларни ёмон деб ўйлаймиз. Ахир бу дунё Расулуллоҳни ранжитган дунё эмасми? Бизни хафа қилмайди деб ўйлайсанми? Расулуллоҳни эслаб кўргин-а, яқинлари бирма-бир вафот этди, тошбўрон қилиндилар, ҳақоратларга учрадилар, бироқ Раббимизни рози қилиш учун ўз йўлларида қайтмадилар. Шундай экан, биз хайрли амаллардан қайтишимиз мумкинми? Қилган

²⁵ Шифо берувчи

гуноҳларимиз учун чин дилдан тавба қилиб, эзгу амалларни давом эттирмоғимиз лозим. Иншааллоҳ, бу амалларнинг ажри оламиз.

Ҳар қишнинг бир баҳори, ҳар кечанинг бир тонги бор дейишади-ку. Фараҳлик яқиндир, иним, фараҳлик яқин.

Меҳметнинг кўзларида ёш қалққан бўлса-да, жуда хотиржам тортганди.

– Мен учун дуо қилинг, оға, Аллоҳ мени сизлар билан бирга қилсин!

– Албатта, дуо қиламан, – деди Мусъаб оға ва уни бағрига босди.

Меҳмет ҳамма билан хайрлашиб, ташқарига чиқди. Фотима устозига куни қандай ўтганини тезроқ гапириб бергиси келаётган эди. Энди оғиз очган эдики, уйғониб кетди...

Қараса, ўриндиқда ўтирганча ухлаб қолган экан.

Аввалига кўрганларининг бари туш эканига ишониши қийин бўлди.

– Тушимда бўлса ҳам, бу бахтни менга насиб қилгани учун Аллоҳга ҳамдлар бўлсин, – деди ўзига келгач.

Таассуф

Меҳмет бир масалани анчадан бери ўйлаб юрган эди, ниҳоят бутун Фотима устозга ёрилди.

– Устоз, сизга бир нарсани айтишим керак, – деди уялибгина.

– Эштаман, Меҳмет, қулоғим сенда.

– Ўрта мактабда ўқиб юрганимда ўртоғим билан Анақарадаги бир кийим дўконидан иккита кўйлак ўғирлаганмиз. Маҳалламиздаги дўкондан сақич, музқаймоқ, ширинлик ҳам ўғирлаганман. Мен бундай гуноҳлар билан охиратга боришни истамайман, бу хатоларимни тузатишни истайман, ўша дўконларга бориб, қарзларимни тўлай оласизми?

– Албатта. Сен учун розилик ҳам олиб келаман.

– Лекин қарзларимни ўзимнинг ёнимдан тўлайман, сиз тўлашингизни истамайман. Биласиз, етим бўлганим учун давлатимиз ҳар

Тавба “Менга янги ҳаёт керак, эскисини расво қилдим”, демакдир.

ой менга нафақа ажратади, ўшанинг ҳисобидан бераман, – у ҳамёнидан пул чиқариб устозига узатди. – Ортиб қолганини Мерсинга юборишин-

ғизни сўрайман. Мен оғаларимдан кўп нарсани ўргандим, уларга ҳам ёрдамим тегсин. Улар менга қандай яхшилик қилган бўлса, ишончим комилки, бошқа етимлар ва кўнгли ўксикларга ҳам шундай яхшилик қилишади. Касалхонадан чиқа олганимда, бу ишларни ўзим қилган бўлардим, афсуски, ҳозир бунинг иложи йўқ. Шунинг учун менга ёрдам берсангиз, хурсанд бўламан, устоз.

– Албатта, ёрдам бераман, Меҳмет. Кўнглинг хотиржам бўлсин.

* * *

Фотима устоз Меҳметнинг илтимосларини бажариб, касалхонага қайтганида қош қорайиб қолганди.

Хонага кирганида, Эмре шифокор Меҳмет билан чақчақлашиб ўтирган экан.

Меҳметнинг охириги таҳлилларининг натижалари яхши чиқибди. Фурсатдан фойдаланиб, анчадан бери егиси келаётган қиймали юпқа учун рухсат сўради. Ахир қачондан бери парҳез таомлар еявериб кўнгли озиб кетди.

– Майли, фақат бир дона ейсан, – дея рухсат берди шифокор.

Шифокорнинг сўзлари Фотима устозга умид бағишлади. Демак, Меҳметнинг муолажалари туғашига оз қолибди чоғи. Бу орада дўкончилар билан учрашганини, улар мингдан-минг рози бўлишганини айтди.

Меҳметнинг кайфияти янада кўтарилди.

Шифокор ва устози кетишгач, хаёлидан ўтганларни қоғозга туширишни истади.

«Буларни сиз учун ёзаяман, она.

Дунё менсиз ҳам дунё, аммо мен сизсиз мен бўлолмайман.

Нимадир етишмайди.

Тугалланмаган сўз каби маъносизман...

Ўн етти йиллик умримга қанча гуноҳ сиғиши мумкин бўлса, шунча сиғдирдим, энди эса уларни бирма-бир тозалашга уриняман.

Аммо на Раббимдан умид узаяман, на ўзимдан. Биламанки, унинг марҳамати менинг гуноҳларимдан буюк, шуни билганим учун ҳам Унга сиғиняман.

Учрашув онлари яқин, ҳис қиляпман.

Кеча сассиз, мен сизсиз, ичимда соғинч...

Сизга етишадиган кунни сабрсизлик билан кутаяпман, онажон...»

Ўтирган жойида қўлида қалам, бағрида дафтар билан ухлаб қолган экан, эрталаб фаррош хонани тозалаш учун эшикни очганида уйғониб кетди. Қизиги, нуқул қош-қовоғи осилиб юрадиган фаррош бугун негадир у билан саломлашди, ҳол-аҳволини сўради.

Бундай муомалага ўрганмаган Меҳмет эса ҳайрон.

Фаррошдан кейин амалиётчи талабаларни эргаштирганча навбатчи шифокор кириб келди. Меҳметнинг қон босимини, тана ҳароратини ўлчаб, дафтарга ёзиб қўйишди.

Точми дори тугай деганида қиймали юпқани кўтариб Фотима устоз ҳам келиб қолди.

– Марҳамат, Меҳмет бей, қиймали юпқангиз! – деди у қувноқлик билан.

Меҳмет юпқани паққос туширди, яна бўлганида, жон дерди, лекин Эмре шифокор фақат битта ейишига рухсат берган, шунинг учун устози фақат битта олиб келибди.

СОВУҚ ЙЎЛАК

Телефоннинг қўнғироғи одатдагидек янгра-са-да, номаълум рақамни кўрган Фотима устоз-нинг қўнгли негадир хижил бўлди.

– Алло, Фотима хоним билан гаплашяпманми?

– Ҳа.

– Фотима хоним мен ҳамшира Эдаман, сизга касалхонадан қўнғироқ қияпман, зудлик билан бу ерга келишингиз керак.

– Меҳметга бирор нима бўлдими?!

– Аҳволи ёмонлашди...

Фотима устоз телефонни ўчиришни ҳам унутиб, уй кийимида машинасига ўтирди. Кечки пайт бўлгани учун йўллар тирбанд, машина ҳеч юрмаётгандек эди. Олдиндаги машиналарга кетма-кет сигнал чалаётган бўлса-да, бу аслида ечим эмаслигини жуда яхши тушуниб турарди.

Ярим соатлик масофа ярим асрлик масофадек туюлиб кетди.

Касалхонага етиб келганида, Меҳметни реанимация бўлимига олиб кириб кетишган экан. Атрофда чорасизларча кутаётган бошқа инсонлар каби у ҳам кута бошлади. Бундай ҳолатга биринчи мар-

та тушиши. Кошки эшик очилса-ю, ичкарига кириб, Меҳметнинг аҳволини сўраса.

Бир маҳал ичкаридан бир шифокор чиқиб келди.

– Меҳметнинг яқинлари шу ердами?

– Ҳа, шу ерда! – деди Фотима устоз шоша-пиша.

– Кириг! – деди у ичкарига имлаб

Уни Эмре шифокор кутиб ўтирган экан. Энг-боши негадир жикқа ҳўл, бошини эса ҳам қилиб олган эди. Уни кўриши билан Фотима устознинг юраги шув этди.

– Доктор бей...

– Устоз... Биз қўлимиздан келганча ҳаракат қилдик, лекин Аллоҳнинг иродаси... Меҳметни сақлаб қололмадик... Аллоҳ сабр берсин...

– Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъун,²⁶ – деди Фотима устоз оҳистагина.

Устоз Меҳметни охирги бор кўришни истаб, реанимация хонасига кирди. Ҳамшира марҳумнинг юзига ташлаб қўйилган оқ матони очди. Танаси буғдой каби сап-сарик бўлиб кетган Меҳметнинг юзида гул ғунчасини ёдга солувчи бир табассум муҳрланиб қолганди.

²⁶ “Албатта, биз Аллоҳникимиз ва, албатта, биз Унга қайтувчимиз” (“Бақара” сураси, 156-оят).

18.10.2019 / 11:00-12:00

Меҳмет вафот этганида телефонининг экранида
ҳаётининг ўзгаришига сабаб бўлган оғаси ва унинг
бир сўзи бор эди:

«Йиғлама, гўзал инсон! Дарров ғамга ботма.

Қара, умид бор. Аллоҳ бор...»

Лицензия рақами: АI № 252. 02.10.2014 да берилган.

Босишга 02.08.2021 йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1/32.

Гарнитура «Cambria». Офсет қоғози.

Босма табағи 11,0. Шартли босма табағи 18,48.

Адади 5000 (I завод 1000) нусха. Буюртма № 135.

Баҳоси келишилган нархда.

«Ёшлар матбуоти» МЧЖда чоп этилди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурोजсаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – (78) 147-00-14; (78) 129-09-72.

Маркетинг бўлими – (98) 128-78-43.

Факс – (71) 273-00-14;

email: yangiasravlodi@mail.ru

Хаётининг баҳорида сўлиган навнихол...

Маиший зўравонлик, қотишлик, кўча ҳаёти, гиёҳвандлик, етимлик, афсус-надомат ва руҳий азобларни бошдан кечирган ёшгина йигитча.

Бу ёшида бунча юкни кўтариш унга оғирлик қилди.

Ранж-аламга тўла ҳаётига маъно беришни истади, тубан йўк кудукда келажаги учун бир тутам умид қидирди...

Ва йўлини йўқотганларга йўлбошчилик қилишни дилни а туккан ёш ўқитувчи билан учрашиб қолди. Бу учрашув асло тасодиф эмасди...

Меҳмет Йилдизнинг реал воқеаларга асосланиб ёзилган ушбу асарида толеи кулмаган йигитчанинг ҳаёти қанчалар ўзгариб кетганига гувоҳ бўласиз.

“Ҳеч ким ҳаётимизга бекордан-бекор кириб келмагани Улар биз учун ё имтиҳон, ёки армуғондир”.